

ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ МІГРАЦІЇ:

*українська
спільнота
в Парижі*

**Виклики сучасної міграції:
українська спільнота в Парижі**

Єпархія святого Володимира
Великого у Парижі
для українців візантійського
обряду у Франції, Бельгії,
Нідерландах, Люксембурзі
та Швейцарії

Éparchie Saint Volodymyr
le Grand de Paris pour
les Ukrainiens de rite byzantin
en France, en Belgique,
aux Pays-Bas, au Luxembourg
et en Suisse

Український католицький
університет

The Ukrainian Catholic
University

Український католицький університет
Єпархія святого Володимира Великого у Парижі
для українців візантійського обряду у Франції, Бельгії,
Нідерландах, Люксембурзі та Швейцарії

ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ МІГРАЦІЇ: УКРАЇНСЬКА СПІЛЬНОТА В ПАРИЖІ

Аналітичний звіт

Львів – 2018

УДК 314.15(=161.2)(443.61)»20»(047.3)

В 432

Рецензент: докторка соціологічних наук Людмила Малес

Виклики сучасної міграції: українська спільнота в Парижі: Аналітичний звіт / За заг. ред. О. Міхеєвої. – Львів: Український католицький університет, 2018. – 140 с.

ISBN 978-617-7637-03-4

У виданні представлено результати дослідницького проекту «Виклики сучасної міграції: українська спільнота в Парижі», який реалізувала кафедра соціології Українського католицького університету на замовлення та за підтримки єпархії святого Володимира Великого у Парижі для українців візантійського обряду у Франції, Бельгії, Нідерландах, Люксембурзі та Швейцарії. Результати дослідження дали змогу деталізувати низку аспектів повсякденного життя українських мігрантів «четвертої хвилі» в Парижі та Паризькому регіоні, особливості їхнього релігійного життя, оцінити ступінь їхньої адаптованості та громадської активності, участі у суспільних і церковних заходах.

Видання орієнтоване на всіх зацікавлених, зокрема державні структури, що опікуються питаннями міграції та зв'язками з діаспорою, Церкви та громадські організації, мас-медіа, а також читачів, які цікавляться процесами сучасної української міграції.

Дослідження проведено на замовлення та за підтримки єпархії святого Володимира Великого у Парижі для українців візантійського обряду у Франції, Бельгії, Нідерландах, Люксембурзі та Швейцарії

За загальною редакцією Оксани Міхеєвої

Авторський колектив:

Автор концепції: *владика Борис (Гудзяк)*

Розробка інструментарію: *О. Вох, І. Козлова, О. Міхеєва, Д. Миронович, Д. Судин, В. Сусак*

Аналіз даних і підготовка звіту: *О. Міхеєва, Д. Миронович, Д. Судин, В. Сусак*

На обкладинці використано фото *Ю. Білака (Youry Bilak)*

© Єпархія святого Володимира Великого у Парижі для українців візантійського обряду у Франції, Бельгії, Нідерландах, Люксембурзі та Швейцарії, 2018.

© Український католицький університет, 2018.

© Міхеєва О., Козлова І., Миронович Д., Судин Д., Сусак В., Вох О., Гудзяк Б., текст, 2018.

© Білак Ю. (Youry Bilak), фото, 2018.

ISBN 978-617-7637-03-4

ЗМІСТ

Вступне слово	7
Подяка	9
Преамбула	10
Розділ 1. Мета перебування у Франції та персональні причини міграції	12
1.1. Мета переїзду та тривалість перебування у Франції	12
1.2. Персональні причини міграції в оцінках опитаних	13
1.3. Наявний міграційний статус і плани стосовно перебування у Франції	14
Розділ 2. Соціально-демографічні характеристики опитаних українських мігрантів і мігранток у Парижі	19
2.1. Статеві-вікові параметри опитаних	19
2.2. Регіон походження і тип населених пунктів	20
2.3. Освітні параметри опитаних	20
2.4. Сімейний стан і родинні зв'язки	23
2.5. Підтримка родинних зв'язків на відстані й основні інструменти комунікації	25
2.6. Типи домогосподарств українських мігрантів і мігранток у Парижі	27
Розділ 3. Досвіди працевлаштування та параметри добробуту	28
3.1. Досвіди працевлаштування	28
3.2. Самооцінки характеру й особливостей поточного працевлаштування	33
3.3. Суб'єктивні й об'єктивні параметри добробуту	35
Розділ 4. Ступінь адаптованості й основні проблеми повсякденного життя у Франції	39
4.1. Інтерес до новин у Франції та Україні	39
4.2. Джерела інформації про події у Франції та Україні	39
4.3. Самооцінка респондентів щодо рівня володіння французькою мовою та характеристика їхнього кола спілкування	42
4.4. Ключові можливості та виклики французького повсякдення в оцінках українських мігрантів	43
4.5. Кола довіри пересічного українського мігранта в Парижі	45
4.6. Загальні показники адаптованості до життя у Франції	47

Розділ 5. Громадська активність мігрантів: виклики та перешкоди	49
5.1. Українська громада в Парижі: участь у спільних заходах та оцінка згуртованості	49
5.2. Участь мігрантів і мігранток в українському виборчому процесі	51
5.3. Пожертви на благодійність	55
5.4. Загальні показники громадської активності	58
Розділ 6. Релігійне життя української громади в Парижі	60
6.1. Диспозиційна релігійність	60
6.2. Функціональна релігійність	63
Прикінцеві висновки	69
Додатки	75

ВСТУПНЕ СЛОВО

Щоб людям допомогти, треба їх послухати, почути й пізнати. Так робить наш Господь: «Я ж – добрий пастир і знаю своїх, а мої мене знають» (Ів 10:14).

Майже півтора століття Українська Греко-Католицька Церква дбає про своїх членів на різних континентах. До підопічних УГКЦ долучаються інші українці, які опинилися – як правило, з недолі – далеко від батьківщини, а також неукраїнці, що з різних причин приєднуються до нашої спільноти. За скромними оцінками, від часу падіння «залізної завіси» понад десять мільйонів українських громадян виїхали за кордон. Принаймні три мільйони вихідців з України сьогодні працюють чи мешкають у країнах Європейського Союзу. Хто вони? Чому виїхали? Що їм болить? Які їхні мрії та сподівання? Як можна їм допомогти? Як ми можемо допомогти одні одним?

Соціологічне дослідження, проведене єпархією святого Володимира Великого в Парижі УГКЦ та Українським католицьким університетом, – це один із кроків до розуміння наших мігрантів у різноманітні їхніх статусів та ідентичностей – зрештою, до розуміння нас самих. У добу, коли мобільність є глобальним явищем, Церкви, державні інституції, громадські організації та мас-медіа покликані пізнавати новітніх мігрантів і шукати конкретні способи, щоб допомогти їм.

Наша Церква не є українським етнічним заповідником – вона покликана звіщати Христове Євангеліє всім народам, незалежно від походження, мови чи кольору шкіри. Одночасно, будучи спадкоємцями київської традиції, що сягає Володимирового хрещення Русі, ми маємо особливе покликання – духовно супроводжувати українців там, де вони є. Утверджувати Богом дану гідність кожної особи, котра добровільно чи вимушено покинула батьківщину, – й успішного фахівця-«глобтротера», й нелегального скитальця.

Як це робити в двадцять першому столітті, в умовах постмодерного та посттоталітарного суспільства, гібридної війни, економічної кризи? Як відповісти на виклик «безґрунтянства», про який ще два покоління тому написав проникливий український мігрант Юрій Шевельов?

Ми перебуваємо на початку цього процесу. Дослідження, запропоноване Вашій увазі, не претендує на вичерпність. Виконане на матеріалі Паризького регіону, воно охоплює навіть не цілу Францію, не те що Європейський Союз. Про його репрезентативність може і повинна бути дискусія. Проте у своїх масштабах і методології – це, мабуть, перша така спроба. Більші державні, наукові та церковні структури виконують ширші, досконаліші аналізи – в інших містах і країнах, на різних континентах. На це є великий запит.

Це опитування та висновки, які з нього випливають, можуть мати широке значення для розуміння та моделювання соціоекономічних процесів і міграційних тенденцій – як на рівні української держави, так і глобально. Також це дослідження висвітлює деякі аспекти духовної тотожності мігрантів та їхні церковно-релігійні потреби. Проте слід пам'ятати, що в духовно-релігійній сфері кількісні методи дослідження мають очевидні обмеження і критично потребують доповнення якісними методами (глибинні інтерв'ю тощо). Сподіваємося, в майбутньому цей аналіз поглибитися за умови, що будуть кадри та необхідні грошові ресурси.

* * *

Підсумовуючи соціологічне опитування, що відбувалося в Парижі у січні – лютому 2018 р., усвідомлюємо, що цей досвід був новим для всіх учасників проекту.

Новим і формаційним для десяти студенток II та III курсів, які протягом трьох тижнів на мокрих чи засніжених вулицях (у Парижі дуже рідко йде сніг!) переконували респондентів присвятити анкеті сорок хвилин їхнього часу; йшли за невідомими адресами, добутими через ланцюжок листів і телефонних дзвінків, аби вислухати історію життя ще однієї – такої вартісної – особи; «виловлювали» українських мігрантів в одинадцятимільйонному «морі» паризької агломерації.

Новим і зворушливим для наших мігрантів, багато з яких уперше відчули зацікавленість до їхнього життя з боку зовсім «чужих» людей. Не одному українцеві у Франції знайоме пережиття маргінальності, інакшості, «другосортності», ізоляваності. Не раз побутові клопоти, економічна та соціальна нестабільність заважають задуматися над траєкторією власного життя. У таких умовах щирий інтерес, уважне слухання з боку молодшої людини вже може стати певним виявом солідарності. Були респонденти, котрі неохоче погоджувалися взяти участь в анкетуванні, а то й скептично підсміювалися з інтерв'юєрок, проте згодом не тільки розповідали про себе, а й заохочували до участі інших мігрантів. Яка це втіха – доброзичливий контакт, автентичне спілкування, встановлення взаємодовіри. Яка це таїнствена радість – слухати іншого та бути вислуханим, без патерналізму чи популізму, не очікуючи від цього матеріальної вигоди чи політичних «дивідендів».

Новим цей досвід був і для команд УКУ та єпархії, які за рік (із липня 2017 по серпень 2018 рр.) спільно розробили інструментарій дослідження, організували його польовий етап, обробили, проаналізували й опублікували ніколи досі не збирані дані. Єпархіяльні працівники почали оперувати термінами «кореляція», «адаптаційна стратегія» чи «диспозитивна релігійність», а професійні соціологи – пізнавати особливості літургійного благочестя УГКЦ у Франції. Для нас усіх це була нагода зрости в гостинності та відкритості на спільне благо.

Сподіваємося, що цей досвід солідарності, взаємного слухання та намагання зрозуміти дасть добрі плоди у життях респондентів і організаторів проекту. Нехай дослідження, представлене в цьому виданні, наблизить нас до відповідей на складні запитання, котрі стоять перед мільйонами нових емігрантів, перед українською державою, суспільством, нашими Церквами і громадськими організаціями. Нехай Боже благословення супроводжує всіх, хто долучився до цієї справи – часом, працею, спонсорством, порадою та молитвою.

Якщо можемо – то маємо людям допомогти, зрозумівши і полюбивши їх такими, якими вони є. Так робить наш Господь.

+ Борис

Владика Борис (Гудзяк),
єпископ єпархії святого Володимира Великого в Парижі,
президент Українського католицького університету

ПОДЯКА

Володимирі та світлої пам'яті Стефанові Сливоцьким (США), чия фінансова підтримка уможливила це дослідження.

Респондентам, які взяли участь у дослідженні.

Священикам і вірним українських парафій у містах Парижі, Венсені та Санлісі.

Адміністративним співробітникам єпархії св. Володимира Великого в Парижі та УКУ. Українським громадським організаціям у Парижі.

Міністерству закордонних справ України та посольству України у Французькій Республіці.

Керівникові польового етапу дослідження в Парижі, доцентів кафедри соціології УКУ Данилові Судину, а також студенткам програми соціології УКУ Катерині Бартенєвій, Христині Гураль, Юлії Дутчак, Ксенії Іванишин, Уляні Мартин, Орині Єлисаветі Потапенко, Юлії Разінковій, Надії Свінтальській, Ангеліні Суейд, Ользі Чабан за самовіддану інтерв'юерську роботу в складних умовах паризького поля.

Також дякуємо Юлії Шукан, Дмитрові Атаманюку, Анні Гармаш, Юлії Лев і Надії Мигаль за допомогу в рекрутингу респондентів з низки середовищ у Парижі, а також за цінні підказки та поради при пошуку респондентів.

Дякуємо нашим партнерам, які в конкретний спосіб служать тим, хто потребує. За кожну анкету, заповнену в межах дослідження, з ґранту родини Сливоцьких перераховано 10 євро благодійним організаціям, які допомагають дітям-сиротам в Україні. Загальна сума підтримки становила 6340 євро. По 2113 євро отримали:

- Асоціація «Медична та благодійна допомога Франція-Україна» (*Aide médicale et caritative France-Ukraine*, голова Дмитро Атаманюк). Заснована в 2014 р., асоціація від початку війни на Сході України є постійним партнером нашої єпархії. Вже чотири роки наші парафії у Франції, Бенілюксі та Швейцарії регулярно передають асоціації кошти для допомоги воїнам, волонтерам, родинам загиблих чи поранених, українським лікарням і школам.
- «Українське братство» (*Fraternité ukrainienne*). Заснував покійний Василь Сліпак – оперний співак, полеглий під селищем Луганське у червні 2016 року. З січня 2015 р. «Українське братство» регулярно надсилає допомогу на фронт, а також опікується дітьми загиблих і поранених.
- Братство св. Миколая Мирликійського Чудотворця (Львівська духовна семінарія Святого Духа). Члени братства – семінаристи – опікуються дітьми-сиротами у чотирьох інтернатах Львівської та Стрийської єпархій. Ця опіка є як матеріальною (купівля подарунків, фінансування навчально-культурних подорожей і заходів), так і духовною (катехизація, організація гаївок на Великдень тощо).

ПРЕАМБУЛА

Звіт підготовлено в рамках дослідницького проекту «Виклики сучасної міграції: українська спільнота в Парижі», який виконала кафедра соціології ФСН Українського католицького університету на замовлення та за підтримки єпархії святого Володимира Великого у Парижі для українців візантійського обряду у Франції, Бельгії, Нідерландах, Люксембурзі та Швейцарії.

Актуальність дослідження обумовлена практичною відсутністю вичерпної та уніфікованої офіційної статистичної інформації про українських мігрантів у країнах ЄС, розбіжностями в даних, які надають офіційні українські установи та міжнародні інституції, плутаниною у термінах і визначеннях феномену міграції тощо.

Окреслена ситуація доповнюється існуванням слабкої координації між мігрантським середовищем та українськими дипломатичними установами, браком чітких стратегій роботи з власними мігрантами за кордоном на фоні чергової п'ятої хвилі міграції після 2014 р. В результаті ці функції перебирають на себе неформальні інституції, що діють на рівні спільноти та часто є єдиним джерелом інформації про мігрантське середовище. Одну з провідних ролей у цьому процесі відіграють релігійні структури й організації, що постають у вигляді мережі підтримки та неформальних комунікативних осередків, за допомогою яких відбувається координація життя мігрантів за кордоном (релігійного, культурного, соціально-політичного) та полегшується їхня адаптація та інтеграція у новий соціум.

Основна мета дослідження полягає у спробі окреслити головні соціально-демографічні характеристики тих, хто мігрує до Франції (вік, стать, рівень освіти, регіон походження, сфера працевлаштування тощо), з'ясувати, до яких адаптаційних стратегій вони вдаються, як оцінюють власні перспективи, та яку роль у цих процесах відіграють релігія та Церква.

Методологія

Дослідження поєднує в собі як кількісні, так і якісні методи.

Глибинні напівструктуровані інтерв'ю: першим кроком у дослідженні було проведення у листопаді – грудні 2017 р. 12 пілотажних глибинних інтерв'ю з українськими мігрантами в Парижі.

Аналіз вторинних даних та огляд літератури: проведено аналіз доступних статистичних даних, пов'язаних з міграційними процесами в Україні та світі, розглянуто наявні матеріали та публікації, присвячені вивченню української міграції з фокусом на країни ЄС.

Опитування мігрантів: кількісну частину дослідження реалізовано як опитування віч-на-віч (face-to-face) у низці локацій, де збираються українські мігранти. У дослідженні застосовано двоступеневу вибірку: на першому ступені – метод основного масиву (на основі опитування експертів визначено ключові кластери генеральної сукупності, які і були точками, в яких проводили подальше інтерв'ювання), на другому ступені – стихійний відбір, оскільки була відсутня інформація про генеральну сукупність. Допоміжним методом на обох ступенях був метод «снігової кулі»: 1) респонденти підказували ключові кластери для проведення опитування; 2) респонденти підказували подальших респондентів для опитування. Втім, цей метод був допоміжним

і давав змогу коригувати відбір кластерів, а опитані за цим методом респонденти становлять невелику частку всього зібраного масиву анкет.

Точки опитування (походження анкет):

- 1) спільнота єпархії св. Володимира Великого в Парижі УГКЦ (вірні після богослужінь у катедрі св. Володимира в Парижі, каплиці свв. Івана від Хреста та Терези з Лізьє у Венсені, храмі свв. Бориса і Гліба в Санлісі; молодь під час зустрічей у катедрі св. Володимира; відвідувачі Єпархіяльного дому в Венсені; батьки дітей, які відвідують недільну школу при катедрі) – кількість опитаних 334;
- 2) спільнота парафії св. ап. Симона Зилота УАПЦ (вірні після богослужінь, батьки дітей, які відвідують недільну школу) – кількість опитаних 26;
- 3) українці, котрі зверталися до посольства України у Французькій Республіці – кількість опитаних 22;
- 4) українці на станціях метро Шевальєре та Корвізар, куди прибувають автобуси з українських міст – кількість опитаних 176;
- 5) онлайн-опитування учасників фейсбук-спільноти «Українці в Парижі» – кількість опитаних 76.

Усього опитано 634 особи, старших за 16 років. Етап збору анкет тривав із 16 січня до 4 лютого 2018 р.

РОЗДІЛ 1. МЕТА ПЕРЕБУВАННЯ У ФРАНЦІЇ ТА ПЕРСОНАЛЬНІ ПРИЧИНИ МІГРАЦІЇ

1.1. Мета переїзду та тривалість перебування у Франції

Більшість опитаних (73,7 %) зазначили, що приїхали у Францію для отримання роботи, 17,2 % – для об'єднання з сім'єю, 14 % метою перебування у Франції зазначили навчання, 7,9 % означили причини переїзду як «інше» та конкретизували їх у відкритих відповідях (див. рис. 1).

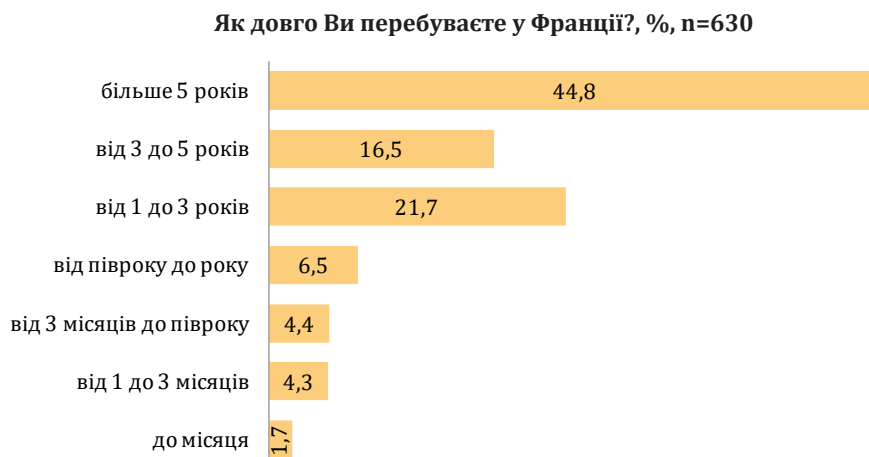
Рисунок 1

Серед інших причин переїзду до Франції (46 осіб, які вказали цей варіант) – 19 осіб зазначили як мету отримання постійного місця проживання; 7 осіб – побачити світ; по 6 осіб – заробити кошти на потреби дітей і в пошуках кращого життя; 5 осіб – з метою лікування; та 3 особи – у пошуках політичного притулку.

Близько половини опитаних (44,8 %) мають досвід тривалого перебування у Франції – 5 та більше років. Від 3 до 5 років перебувають у Франції 16,5 % від опитаних, від 1 до 3 – 21,7 %; решта перебуває у Франції менше року (див. рис. 2).

Рисунок 2

Відмінності по групах чоловіків і жінок відповідно до тривалості проживання розташовані у межах статистичної похибки, тому статева приналежність респондента не визначає тривалість його перебування у Франції.

¹ Сума відсотків у відповіді на це запитання перевищує 100, оскільки респонденти мали змогу обирати декілька варіантів відповідей.

1.2. Персональні причини міграції в оцінках опитаних

Для більшості опитаних ключовими причинами, що вплинули на прийняття рішення про переїзд до Франції, є:

- ▶ пропозиція прибуткової роботи (59,8 %);
- ▶ вищий рівень життя у Франції (59,7 %);
- ▶ можливості для самореалізації (52,2 %);
- ▶ політична нестабільність в Україні (50,9 %).

Іншими поширеними причинами є:

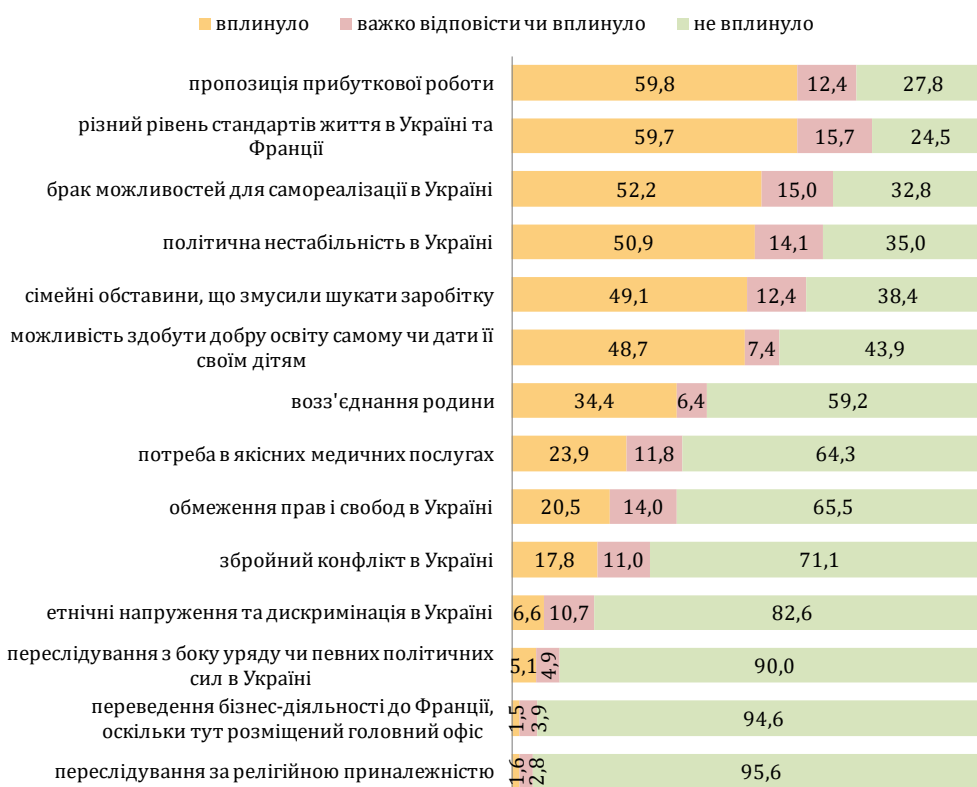
- ▶ сімейні обставини, що змусили шукати заробіток (49,1 %);
- ▶ можливість здобуття освіти для себе чи дітей (48,7 %).

Натомість майже не впливали на рішення про переїзд:

- ▶ етнічні напруження чи дискримінації в Україні (82,6 % вказали, що не вплинуло);
- ▶ переслідування з боку уряду чи певних політичних сил в Україні (90 % вказали, що не вплинуло);
- ▶ переведення бізнес-діяльності до Франції, оскільки саме там розміщений головний офіс фірми (94,6 % вказали, що не вплинуло);
- ▶ переслідування за релігійною ознакою (95,6 % вказали, що не вплинуло).

Рисунок 3

Причини, що вплинули на рішення про переїзд до Франції, % респондентів²

² Пропозиція прибуткової роботи n=468; різний рівень стандартів життя n=432; брак можливостей самореалізації n=433; політична нестабільність в Україні n=432; сімейні обставини n=466; можливість здобути освіту n=417; возз'єднання родини n=422; потреба в якісних медичних послугах n=398; обмеження прав і свобод n=400; збройний конфлікт в Україні n=409; етнічні напруження чи дискримінація n=391; переслідування з боку уряду чи політичних сил n=391; переведення бізнес-діяльності у Францію n=387; переслідування за релігійною приналежністю n=387.

Також виявлено такі залежності:

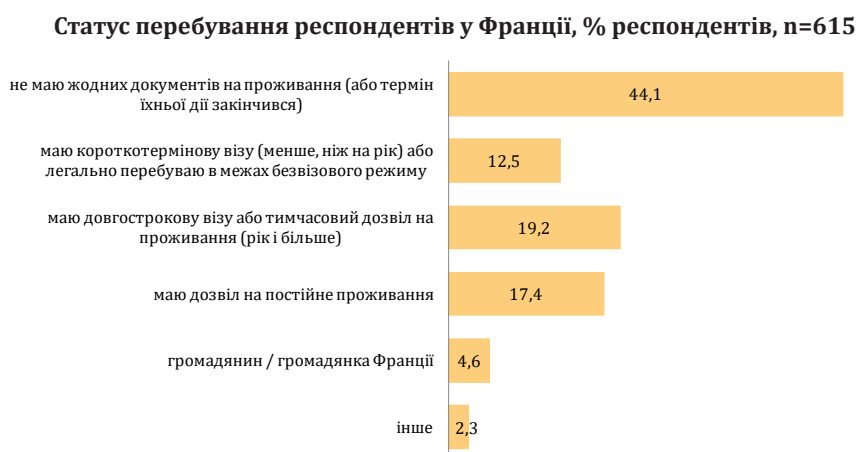
- ▶ стосовно віку:
 - на молодших респондентів і респонденток більше, порівняно зі старшими, вплинули такі причини, як можливість здобути освіту та брак можливостей для самореалізації в Україні;
 - на старших респондентів і респонденток більше, порівняно з молодшими, вплинули сімейні обставини;
 - у разі інших причин відмінностей між віковими групами немає;
- ▶ стосовно населеного пункту:
 - на мешканців сіл більше, ніж на вихідців з міст, вплинули пропозиція прибуткової роботи, сімейні обставини, котрі змусили шукати додаткового заробітку, політична нестабільність і вищий рівень життя у Франції;
 - у разі інших причин відмінностей немає;
- ▶ стосовно чоловіків і жінок:
 - на чоловіків більше, ніж на жінок, вплинула пропозиція прибуткової роботи;
 - на жінок більше, ніж на чоловіків, вплинули можливість здобути освіту собі чи своїм дітям, сімейні обставини, що змусили шукати заробітку, возз'єднання родини, потреба в якісних медичних послугах.

Ті, в кого у Франції живе родина, більше зазнали впливу таких факторів, як можливість здобути освіту чи дати її своїм дітям, сімейні обставини, що змусили шукати заробітку, возз'єднання родини та потреба в якісних медичних послугах.

1.3. Наявний міграційний статус і плани стосовно перебування у Франції

Велика кількість мігрантів і мігранток перебувають у Франції нелегально (44,1 %). Дозвіл на тимчасове перебування (коротко- чи довготермінові візи) мають 31,7 % від опитаних мігрантів. Громадянство Франції мають 4,6 % від опитаних, а дозвіл на постійне проживання – 17,4 % від опитаних (див. рис. 4).

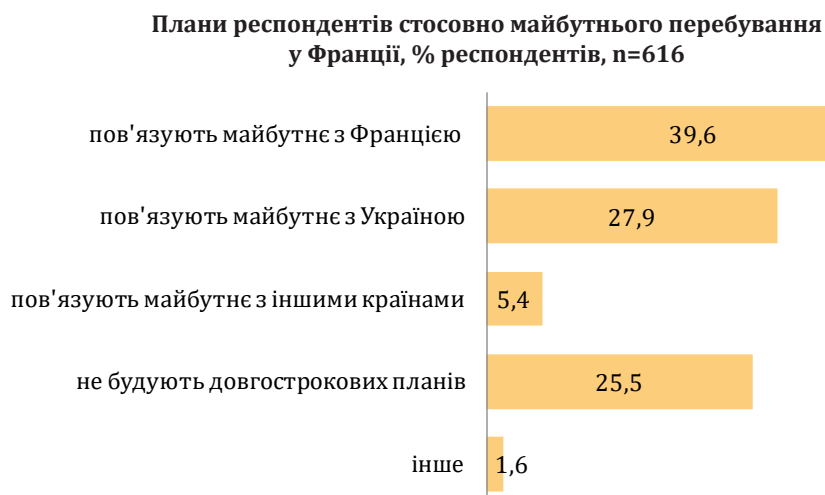
Рисунок 4

Більшість опитаних пов'язують своє майбутнє з Францією (39,6 %), проте понад ¼ опитаних планує повернутися в Україну (27,9 %). І майже така ж частка мігрантів не будує жодних планів на майбутнє (25,5 %) (див. рис. 5). Загалом, тут важливим є легальний статус мігранта (залежність значуща): 62,4 % тих, хто пов'язує своє майбутнє з Францією, і 75,8 % тих, хто пов'язує своє майбутнє з іншими країна-

ми Європи чи світу, легальні мігранти та мігрантки. Натомість 55,3 % тих, хто не буде планів на майбутнє, переважно мають нелегальний статус.

Рисунок 5

З майбутніми міграційними планами пов'язана низка соціальних характеристик мігрантів і мігранток. Зокрема, існує певна залежність між рівнем освіти опитаних та їхніми планами щодо перебування у Франції. Результати подані на рис. 6.

Рисунок 6

Загалом значущими є такі моменти.

По-перше, опитані, котрі здобули в Україні середню спеціальну освіту, більше схильні пов'язувати власне майбутнє з Україною, якщо порівнювати їх з рештою категорій українських мігрантів.

По-друге, опитані з неповною та базовою вищою освітою менше схильні пов'язувати власне майбутнє з Україною, якщо порівнювати їх з іншими категоріями мігрантів. Щоправда, немає статистично значущих результатів, які б однозначно вказали, як вони схильні планувати власне майбутнє. Втім, з рис. 6 видно, що ця категорія мігрантів доволі схильна або пов'язувати майбутнє з Францією (42,7 %), або ж узагалі не будувати довгострокових планів (30,3 %).

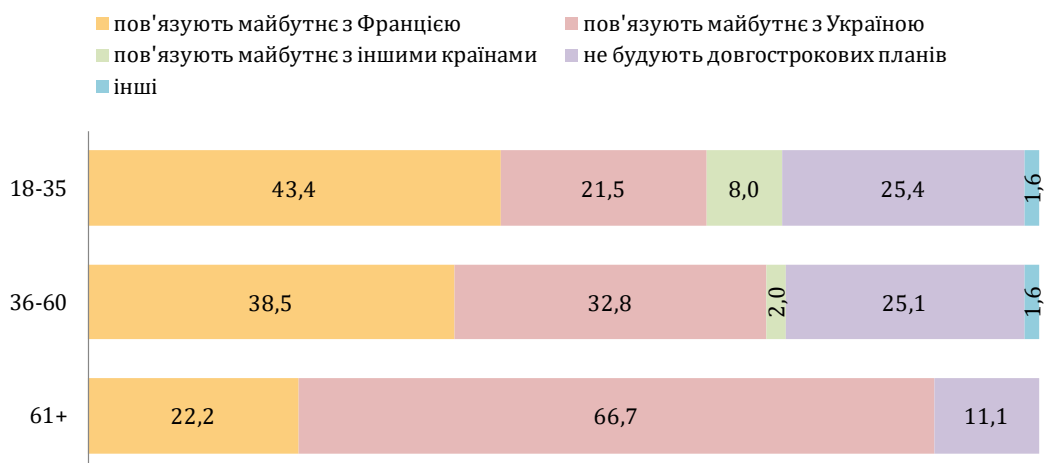
По-третє, опитані з вищою освітою менше пов'язують власне майбутнє з іншими країнами Європи чи світу. Як і в попередньому випадку, немає статистично значущих результатів, які б однозначно вказували, які міграційні плани переважають у цій групі мігрантів. Загалом у випадку інших планів опитані мігранти з вищою освітою подібні до загальної вибірки мігрантів.

Вік також є статистично значуще пов'язаний з міграційними планами опитаних. Загалом, можемо констатувати, що молодші респонденти (до 35 років) більше пов'язують власне майбутнє з іншими країнами Європи чи світу, порівняно з іншими віковими групами мігрантів.

Натомість опитані мігранти, старші 36 років, більше пов'язують власне майбутнє саме з Україною, порівняно з молодшими мігрантами. І ця ж вікова група менше пов'язує власне майбутнє з іншими країнами Європи та світу, порівняно з молоддю. Проте частка мігрантів і мігранток, які пов'язують майбутнє з Францією, статистично не відрізняється в усіх трьох вікових групах. (Респондентів, старших за 61 рік, опитано всього 9, а тому відсоткові розподіли для цієї вікової групи є доволі умовними (див. рис. 7).)

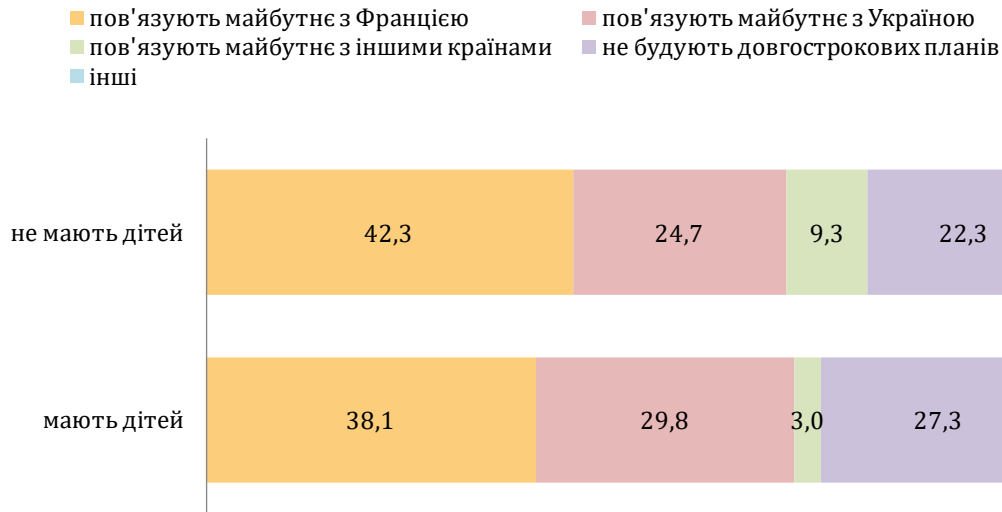
Рисунок 7

Плани стосовно перебування у Франції,
% респондентів у межах вікової категорії, n=567

У випадку з дітністю також спостерігається значуща залежність. Ті, що не мають дітей, більше орієнтовані на інші країни Європи чи світу, ніж ті, хто вже мають. У випадку інших видів міграційних планів відмінностей між цими групами опитаних мігрантів не спостерігається (див. рис. 8).

Плани стосовно перебування у Франції,
% респондентів в межах груп дітності, n=611

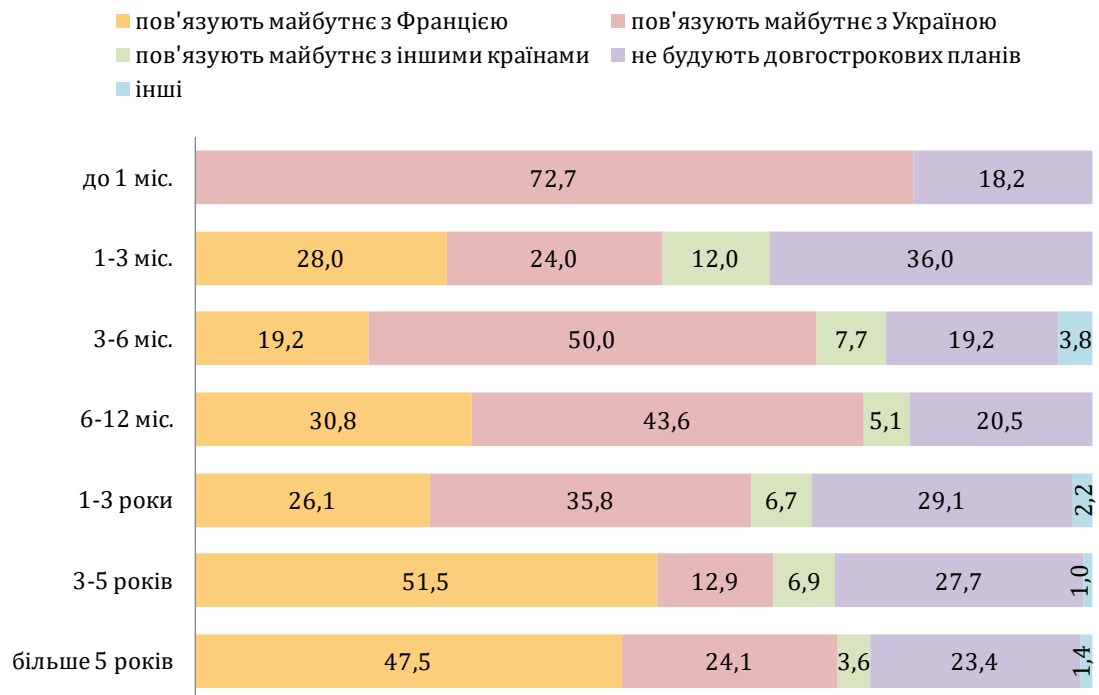

Ще одна соціальна характеристика опитаних пов'язана з вибором міграційних планів – тривалість перебування у Франції (див. рис. 9).

Загалом опитаних можна згрупувати у дві категорії: тих, хто більше пов'язує власне майбутнє з Україною, а не Францією (мігранти та мігрантки, що перебувають у Франції менше 3 років), а також тих, хто більше пов'язує своє майбутнє з Францією, а не Україною (мігранти та мігрантки, що перебувають у Франції більше 3 років).

Відмінності між цими групами опитаних значущі, а тому можемо припустити, що 3 роки є тим порогом, який визначає зміну мігрантами майбутніх планів. Перебуваючи у Франції до 3 років, вони ще очікують повернутися в Україну, тобто сприймають власне перебування у Франції як тимчасове. Проте, якщо вони перебувають у Франції понад 3 роки, то їхні плани змінюються, і тепер ця країна не тимчасовий етап в міграції, а нове місце постійного проживання.

Плани стосовно перебування у Франції,
% респондентів в межах категорій тривалості перебування, n=614

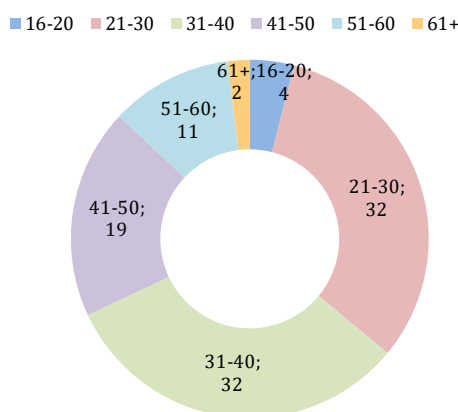
РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ОПИТАНИХ УКРАЇНСЬКИХ МІГРАНТІВ У ПАРИЖІ

2.1. Статеві-вікові параметри опитаних

Вікові параметри опитаних такі: вікова група 16–20 – 4,4 % (26 осіб), 21–30 – 32,1 % (189 осіб), 31–40 – 32 % (188 осіб), 41–50 – 18,5 % (109 осіб), 51–60 – 11,4 % (67 осіб); 61+ – 1,5 % (9 осіб) (див. рис. 10). Середній вік українського мігранта в Парижі – 36 років. Оскільки достовірної статистичної інформації стосовно українських мігрантів / мігранток у Франції немає, ми не можемо достеменно говорити, чи ця картина відображає реальний віковий розподіл українського мігрантства в Парижі загалом. З урахуванням специфіки польового етапу, можемо припустити обмежені можливості попадання до вибірки людей, які мало присутні в публічному просторі.

Рисунок 10

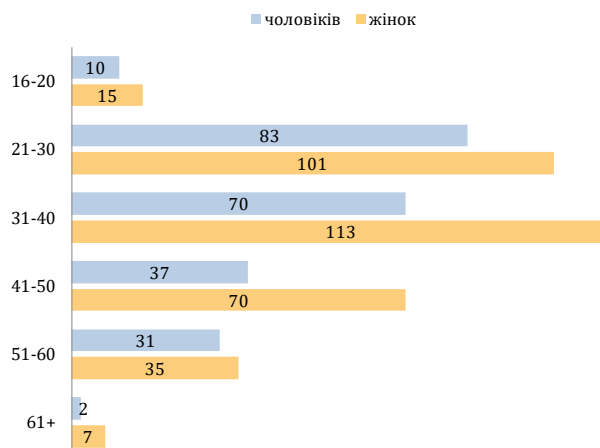
Співвідношення вікових груп опитаних, %, n=588

У статевому співвідношенні чоловіки становлять 40 % від усіх опитаних, жінки – 60 %. У розрізі вікових груп спостерігаємо, що вказаний статевий розподіл загалом збережений у всіх вікових групах, окрім 51–60, де бачимо майже рівну кількість чоловіків і жінок. Група 61+ є найменшою серед опитаних, у вибірку потрапили 9 осіб цієї вікової категорії, тому тут не можемо робити достовірних узагальнень (див. рис. 11).

Рисунок 11

Співвідношення чоловіків та жінок у межах вікових груп, абс. числа, n=574

2.2. Регіон походження і тип населених пунктів

75,4 % від опитаних – це вихідці з західної України (46,1 % – Івано-Франківська, 19,3 % – Тернопільська, 9,9 % – Львівська області), 6,5 % з Чернівецької області, решта областей України представлені незначно.

Більше половини опитаних перед виїздом до Парижа жили у містах – 63,6 % (місто, обласний центр і Київ разом). Близько третини опитаних до переїзду мешкали у селі (26,7 %) та майже 10 % у селищі міського типу (див. рис. 12).

Рисунок 12

Невелика частина опитаних (11 осіб) зазначили, що вони народилися не в Україні, проте вона була місцем їхнього постійного проживання та громадянства до виїзду у Францію. По одній особі народилися у Казахстані, Узбекистані, Чехословаччині (дослівно з відкритої відповіді респондента), Франції; 2 особи народилися в Молдові та 5 – у Російській Федерації.

2.3. Освітні параметри опитаних

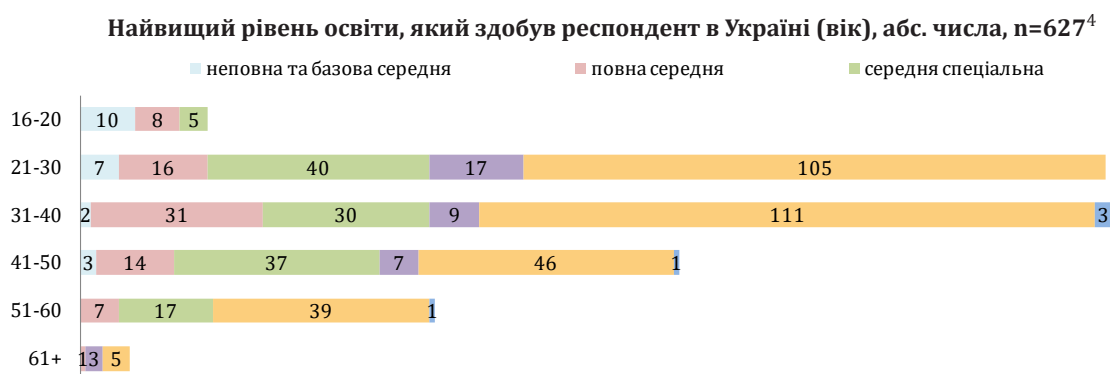
Вищу освіту мають 52 % від опитаних (вища освіта 42,9 % + базова вища освіта 8,1 % + 1% кандидат, доктор наук), ще 6,4 % мають неповну вищу освіту. Близько чверті опитаних – середню спеціальну освіту (23,6 %). Повну середню освіту мають 13,6 % і неповну та базову середню – 3,5 % (див. рис. 13). За даними державної статистики на 2018 р. в Україні вищу освіту здобули 42,1 % від населення³. Відповідно, бачимо, що кількість людей із вищою освітою в емігрантському середовищі є більшою, ніж в Україні.

Рисунок 13

³ За даними державної статистики у 2018 р. розподіл населення України за рівнем освіти виглядає наступним чином (дані по групі 6 років і старші): повна вища – 22,7%, базова вища – 1,2%, неповна вища – 18,2%, професійно-технічна – 19,4%, повна загальна середня – 18,3%, базова загальна середня – 7,9%, початкова загальна середня – 6,6%, не мають початкової освіти та неписьменні – 5,7%. (Джерело: Соціально-демографічні характеристики домогосподарств України у 2018 році (за даними вибіркового обстеження до вікових параметрів нашої вибірки є дані по групі 20-22 і старші у 2016 р. : повну освіту мали 27,2%, базову вищу – 1,4%, неповну вищу – 21,1% (Джерело: Кваліфікаційна мапа України // Електронний ресурс: <http://www.futureskills.org.ua/ua/map>).

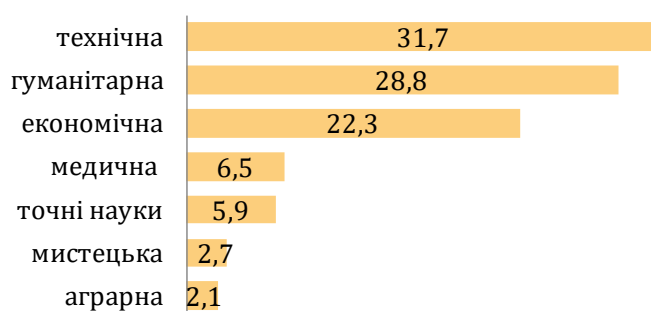
Рисунок 14

Близько третини опитаних отримали в Україні освіту технічного (31,7 %) і гуманітарного профілю (28,8 %), близько чверті опитаних – економічного (22,3 %) (див. рис. 15).

Рисунок 15

За якою спеціальністю здобуто освіту в Україні, %, n=489

Близько чверті опитаних проходили у Франції процедуру визнання кваліфікації (освіти), здобутої в Україні (118 осіб). Серед тих 22,4 % від опитаних, які засвідчили проходження процедури визнання кваліфікації, 19,9 % – пройшли цю процедуру успішно, 2,5 % – ні. Такої процедури не проходили 68,3 % від опитаних і ще 9,3 % не знали про таку можливість.

Підтвердження дипломів та атестатів актуальні для мігрантів / мігранток з різним рівнем освіти – 39,8 % від опитаних підтверджували дипломи про середню та середню спеціальну освіту, 60,2 % – про вищу освіту і науковий ступінь. У абсолютних числах розподіл опитаних, які підтверджували у Франції український диплом, в залежності від рівня освіти має такий вигляд (див. рис. 16):

Рисунок 16

⁴ 16–20 n=26; 21–30 n=188; 31–40 n=186; 41–50 n=108; 51–60 n=66; 60+ n=9.

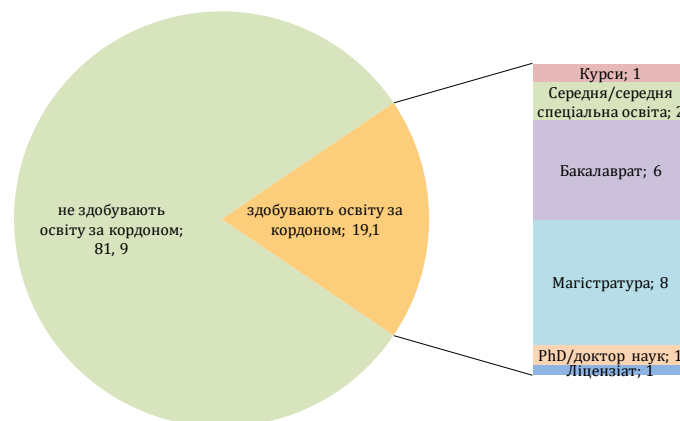
Підтвердження кваліфікації важливе і для продовження навчання, і для працевлаштування – серед тих респондентів і респонденток, які визначили метою свого переїзду навчання, 28,4 % успішно підтвердили у Франції свою кваліфікацію. Серед тих, хто визначив метою свого переїзду роботу, процедуру визнання українського диплому пройшли 20,6 %. Майже такий самий відсоток (20,9 %) маємо у групі тих, хто визначив за мету створення / об'єднання родини. Останнє може свідчити про вибудовування паралельних стратегій і переїзду, і забезпечення фінансової стабільності.

З огляду на отриману в Україні вищу освіту, підтвердили кваліфікацію 50 % від осіб з медичною освітою (в цьому випадку йдеться про 4 особи, 2 з яких підтвердили свою кваліфікацію, а 2 – не проходили такої процедури), 42,9 % від опитаних із технічною освітою, 34,8 % – з економічною, 16,9 % – з гуманітарною (включно з мистецькою) освітою. 12,5 % – з точних наук. Двоє осіб, які подавалися, не змогли пройти процедури визнання власних дипломів про вищу освіту (йдеться про гуманітарні та мистецькі спеціальності).

Більшість опитаних здобули освіту в Україні (82 %; 519 осіб), решта (18 % або 115 осіб) здобули або здобувають освіту за кордоном. Нагадаємо, що йдеться про аудиторію від 16 років, а тому вибірка не охоплює респондентів, які навчаються у молодшій чи середній школі (див. рис. 17).

Рисунок 17

Чи Ви здобули / здобуваєте освіту за межами України?, %, n=634

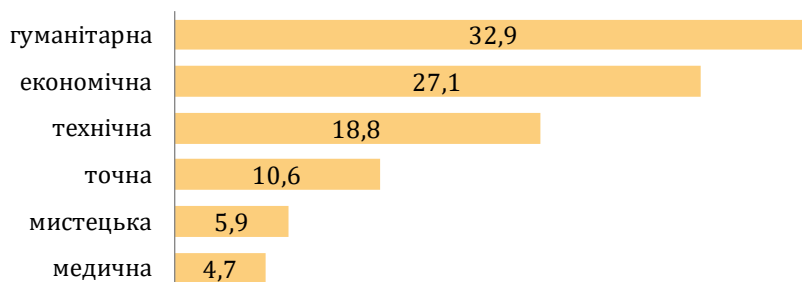

Більшість опитаних у Парижі респондентів, які здобувають освіту за кордоном, навчаються у французьких навчальних закладах.

Щодо профілю освіти 115 осіб, які навчаються за кордоном, 32,9 % із них опановують спеціальності гуманітарного спрямування, 27,1 % – економічного спрямування, 18,8 % – технічного спрямування (див. рис. 18).

Рисунок 18

Вкажіть, будь ласка, за якою спеціальністю Ви здобули / здобуваєте освіту за межами України, %, n=115

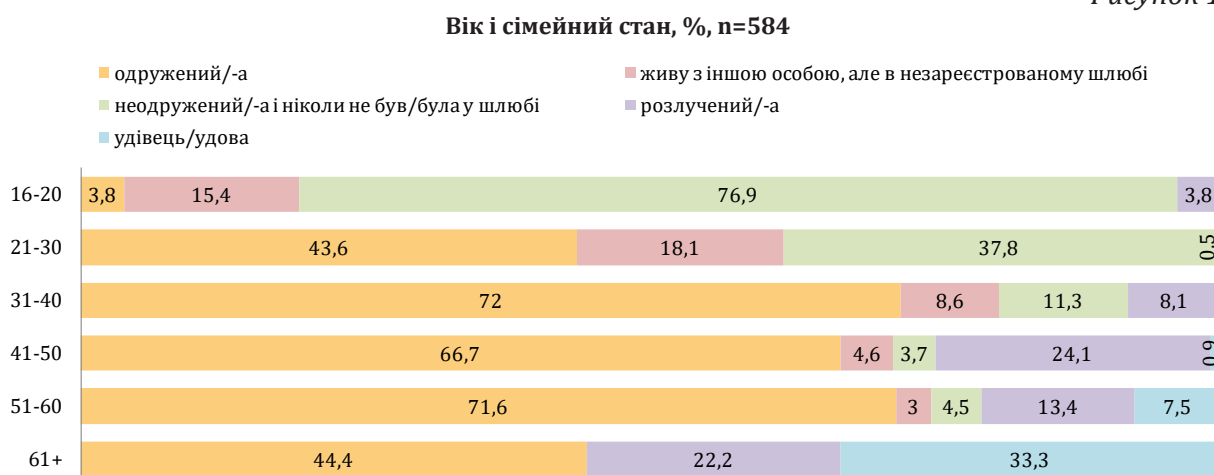

2.4. Сімейний стан і родинні зв'язки

Серед українських мігрантів і мігранток у Парижі в офіційно зареєстрованому шлюбі живуть 368 осіб (58,5 %), з іншою особою без офіційної реєстрації живе 61 особа (9,7 %), неодружені і ніколи не перебували у шлюбі 132 особи (21 %), розлучені – 57 осіб (9,1 %), удови / удівці – 11 осіб (1,7 %).

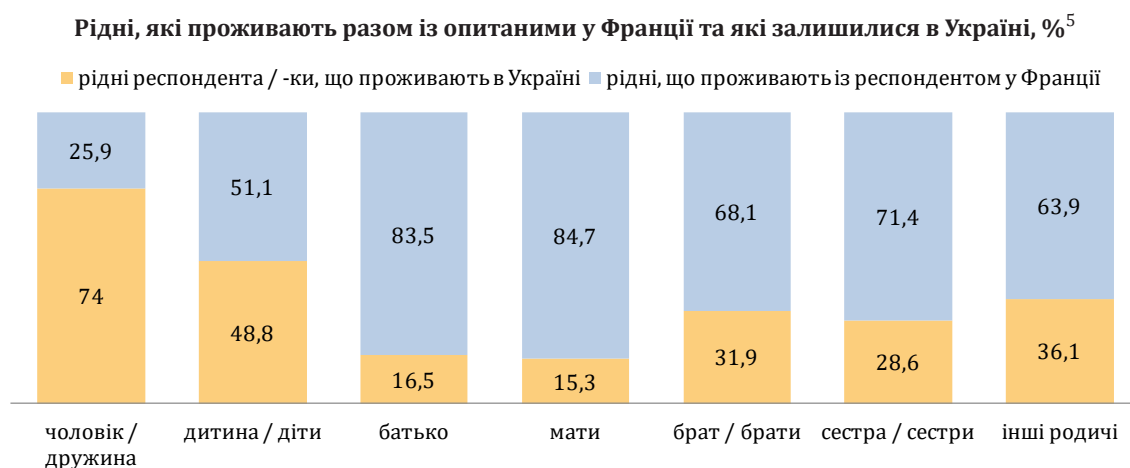
Розгляд сімейного стану у віковому розрізі дає змогу відстежити тенденції шлюбності, відсоток якої зростає до 30 років, потім стабілізується, а потім знижується і через удівство, і через розлучення. У групі від 31 року бачимо зменшення відсотку тих, хто живе з партнером без офіційної реєстрації, що дає можливість говорити про збереження серед українців тенденції до укладання офіційного шлюбу (див. рис. 19).

Рисунок 19

У дослідженні ми намагалися відстежити, як представники емігрантського середовища вибудовують родинні кола, хто з їхніх близьких і дальніх родичів живе в Парижі, а хто продовжує жити в Україні.

Рисунок 20

⁵ Дані, наведені в цій схемі вираховувалися на основі суми абсолютних показників із позитивних відповідей на запитання «Хто з Ваших рідних живе у Франції» (запитання анкети № 17) та «Хто з членів Вашої родини залишився в Україні (запитання № 20)» у кожній категорії рідних окремо. Наявність чоловіка/дружини підтвердило 278 осіб, дітей – 346, батька – 369, матері – 490, брата/братів – 354, сестри/сестер – 308, інших родичів – 180. Нагадаємо, що діти в цьому разі розглядаються як соціальна роль, а не людина певного віку.

Як бачимо на рис. 20, подружні пари намагаються бути у Франції разом (74 % від усіх опитаних, які зазначили наявність шлюбного партнера). Лише половина опитаних, які вказали наявність дітей, проживають із ними у Франції. Серед інших родичів опитані (64 особи) називали дядька чи тітку, племінника та племінницю, двоюрідну сестру чи брата, шурина, дівера, невістку чи зятя, тестя та тещу, онуків, бабусь і дідусів, хрещених батьків.

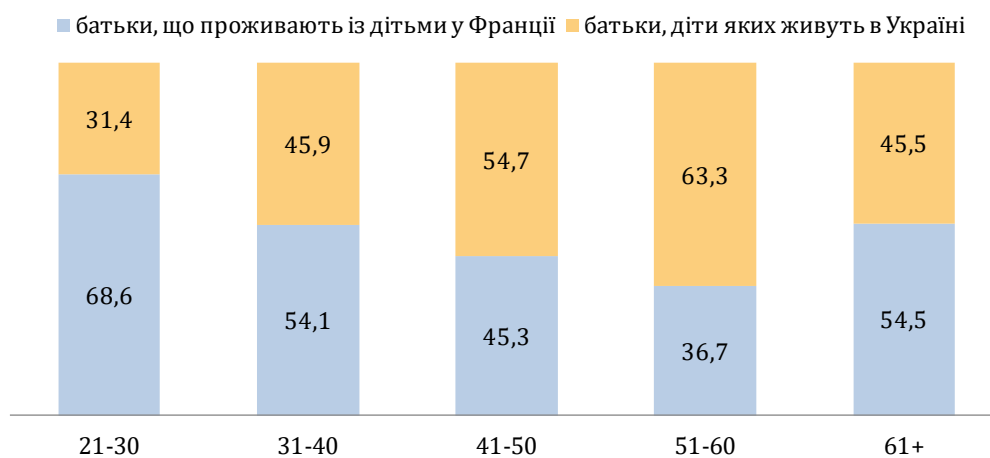
Згадуючи про дітей у цьому дослідженні, ми говоримо не про дитину як особу певного віку, а про дитину як сімейну роль. Відтак, серед тих, хто засвідчив наявність дітей, є й особи, що виховують маленьких дітей, і ті, що мають уже дорослих дітей.

Станом на 2016 р. середній вік матері на час народження першої дитини в Україні складав 25,3 роки (по Європі в цілому у 2015 р. – 29 років)⁶. У межах Європейського соціального дослідження у 2012 р. у респондентів та респонденток запитували «З якого віку, на вашу думку, жінка занадто стара, щоб народити дитину (незалежно від того, йдеться про першу дитину чи про будь-яку наступну?» В Україні цей показник склав 42 роки (середній у Європі – 41,6)⁷.

Тому через зіставлення низки опосередкованих даних про батьків, які зазначили наявність і місцеперебування дітей, можемо умовно поділити опитаних на вікові групи, у межах яких зі зростанням віку опитаних збільшується середній вік дітей⁸. Спостерігаємо чітку тенденцію – з потенційно можливим збільшенням середнього віку дітей зменшується їхня присутність із батьками у Франції.

Рисунок 21

Співвідношення батьків, які живуть із дітьми у Франції та тих, чії діти живуть в Україні, %

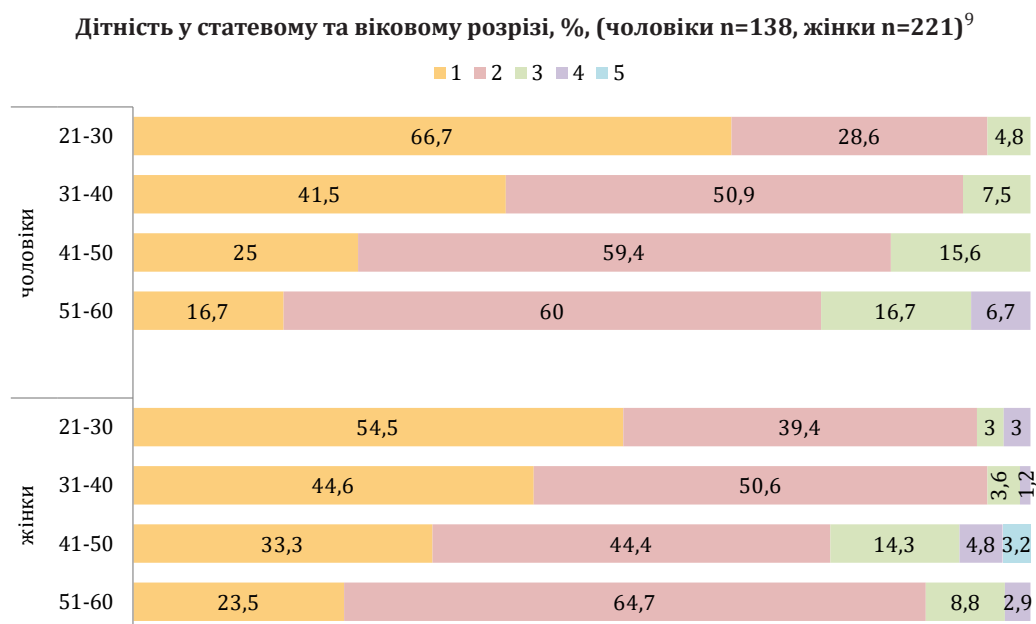
⁶ Населення України за 2016 рік. Демографічний щорічник. – К., 2017. – С. 95.

⁷ Олена Стрельник. Коли народжувати? Як змінився вік материнства за останні сто років// Режим доступу: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/mater-batkiv/koli-narodzhuva-ti-yak-zminivsya-vik-materinstva-za-ostanni-sto-rokiv-134552.html>.

⁸ Дані, наведені в цій схемі, вираховували на основі суми абсолютних показників за позитивними відповідями на запитання «Хто з Ваших рідних живе у Франції: дитина / діти» (запитання анкети № 17) та «Хто з членів Вашої родини залишився в Україні: дитина / діти» (запитання № 20) у розрізі вікових категорій. Респонденти у віці 21–30 років надали інформацію про країну перебування 35 дітей, у віці 31–40 – 111 дітей, 41–50 років – 86 дітей, 51–60 – 79 дітей, 61+ – 11 дітей.

Деталізація кількості дітей у розрізі вікових груп частково дає змогу зробити припущення щодо поколінневих відмінностей у стратегіях дитності.

Рисунок 22

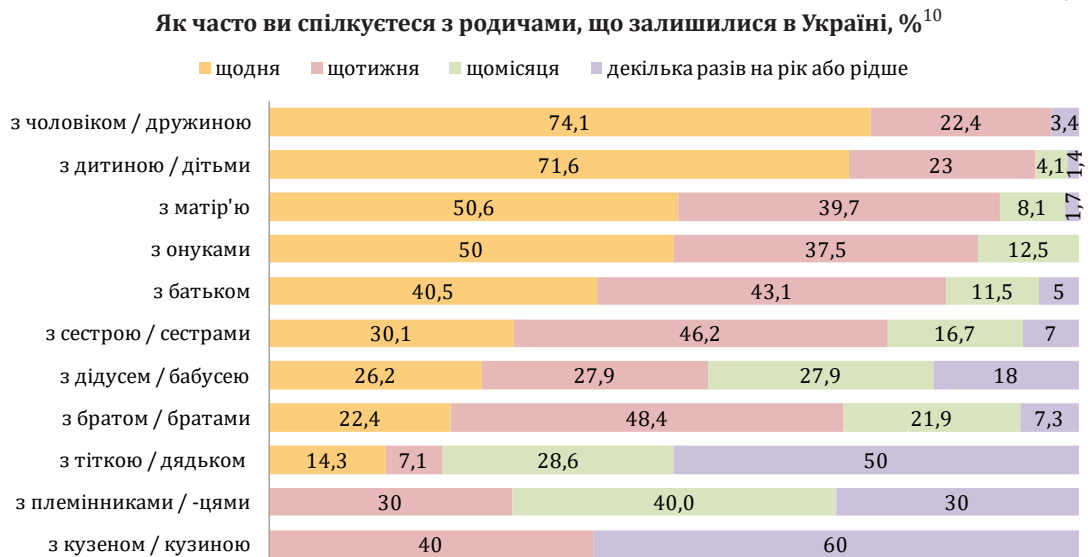

За нашими даними бачимо відмінності у групах до та після 40 років (див. рис. 22). Першу групу опитаних ми умовно можемо означити як таких, чий репродуктивний цикл розгортається саме зараз і, відповідно, показники дитності ще продовжують змінюватися. Щодо другої групи, після 40 років, то їх можемо розглядати як таких, чий репродуктивний цикл назагал уже завершився, тому показники дитності суттєво вже не зміняться. Проте навіть з урахуванням потенційно можливих змін у показниках дитності вікової групи до 40 можемо говорити про наявність тенденції до збільшення показників одностітності та зменшення дво- та тридітності у порівнянні груп до та після 40 років незалежно від статі.

2.5. Підтримка родинних зв'язків на відстані й основні інструменти комунікації

Стосовно інтенсивності спілкування з рідними, то вона є високою з найближчим колом родичів – передусім з чоловіком / дружиною, дитиною / дітьми, а також з батьком / матір'ю, онуками, сестрами та братами (див. рис. 18). Оскільки конфігурація родинних зв'язків є різною у кожного з опитаних, то в кожному випадку ми приймали за 100 % кількість тих, хто спілкується з тим чи іншим типом рідних (з чоловіком / дружиною спілкуються 58 осіб, з дитиною / дітьми – 148, з батьком – 262, з мамою – 360, братом / братами – 192, сестрою / сестрами – 186, племінником / племінницею – 61, тіткою / дядьком – 14, з племінником / племінницею – 10, з онуками – 8, з двоюрідним братом / сестрою – 5).

⁹ На рисунку представлені дані щодо чоловіків (n=138) і жінок (n=221), які зазначили наявність дітей і вказали їхню кількість.

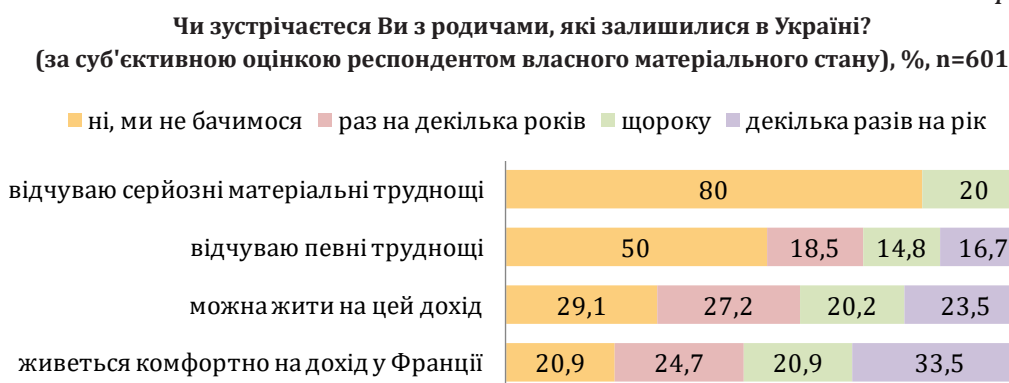

Безперечно, можливість такої інтенсивної комунікації щільно пов'язана з новими технічними можливостями та їхньою доступністю. Респонденти віддають перевагу відеозв'язку через Skype, WhatsApp, Viber, Messenger; актуальними для них є також текстові повідомлення, надіслані за допомогою електронних комунікаторів. Відповідно суттєво зменшується інтенсивність використання телефону чи електронної пошти. Звичайна пошта фактично втратила свою актуальність.

Очевидно, що життя «між країнами» обмежує спілкування віч-на-віч. Відповіді на запитання про інтенсивність зустрічей із рідними дають такий розподіл: 173 особи (28,5 %) зазначають, що не бачаться з родичами, що залишилися в Україні; 154 особи (25,4 %) бачаться раз на декілька років; 120 осіб (19,8 %) зустрічаються щороку, 159 осіб (26,2 %) бачаться декілька разів на рік.

Розгляд означених даних у сукупності з типом спорідненості суттєвих відмінностей не дав. Натомість простежується чітка тенденція щодо залежності інтенсивності реальних, а не віртуальних зустрічей, від матеріального стану респондентів (див. рис. 24):

Рисунок 24

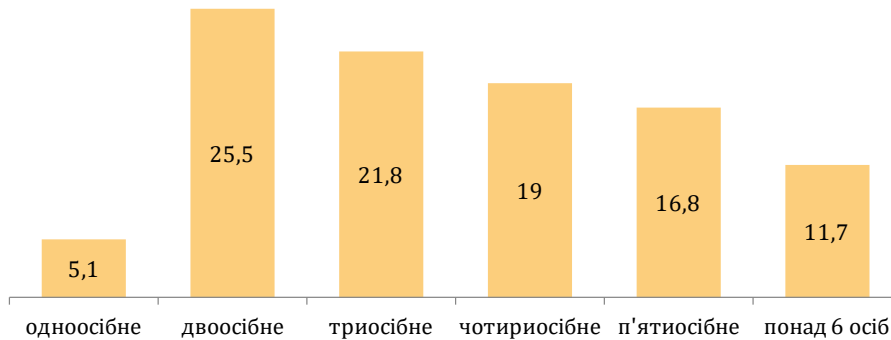
¹⁰ Чоловік / дружина n= 58; дитина / діти n=148; мати n=360; батько n=262; онуки n=8; сестра / сестри n=186; дідусь / бабуся n=61; брат / брати n=192; тітка / дядько n=14; племінник / племінниця n=10; кузен / кузина n=5.

2.6. Типи домогосподарств українських мігрантів і мігранток у Парижі

Найпоширенішим типом є поселення групою. Одноосібне проживання підтвердило лише 5,1 % від опитаних. Поширеними типами проживання є проживання удвох (25,5 %), утрьох (21,8 %), учотирьох (19 %), уп'ятьох (16,8 %), що становить 83,1 %. Від 6 і більше людей під одним дахом мешкають у 11,7 % випадків (див. рис. 25).

Рисунок 25

Тип домогосподарства (кількість осіб, які проживають під одним дахом у Франції), %, n=588

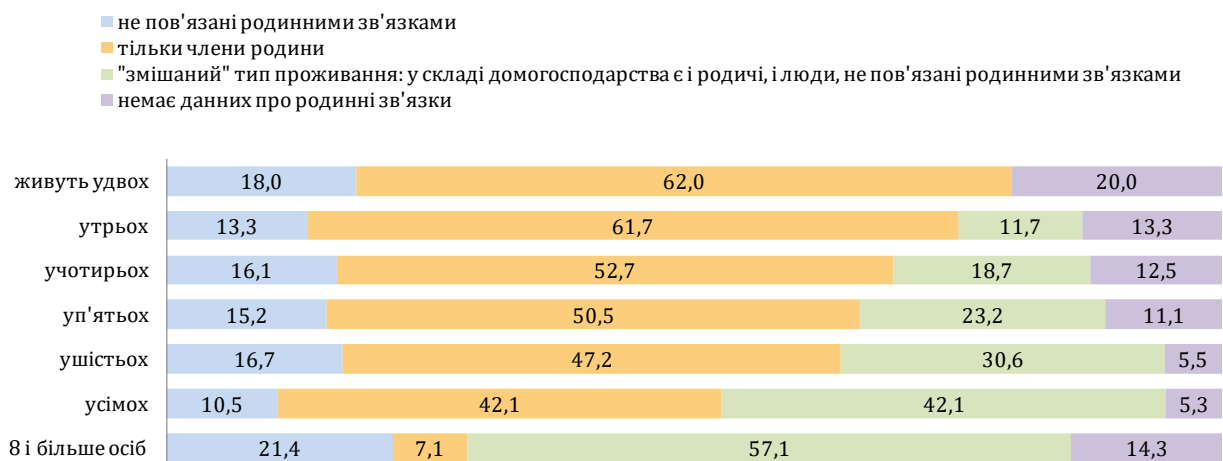

Однак у нашому дослідженні важливими параметрами для розуміння ситуації з проживанням опитаних у Франції є те, чи споріднені особи, що проживають під одним дахом.

Під час детального розгляду домогосподарств за кількістю осіб, які живуть під одним дахом і з урахуванням їхньої спорідненості, можемо відстежити чітку динаміку до збільшення «змішаного» типу домогосподарства, що поєднує як рідних між собою людей, так і не рідних. Вірогідно, що така картина є свідченням стратегій економії на житлі.

Рисунок 26

Дані про кількість осіб, які проживають під одним дахом, та про те, скільки з них є членами родини, %, n=558

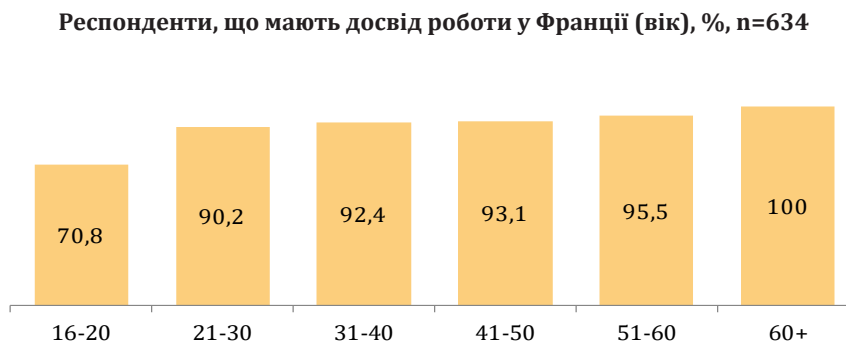

РОЗДІЛ 3. ДОСВІДИ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ ТА ПАРАМЕТРИ ДОБРОБУТУ

3.1. Досвіди працевлаштування

90 % від опитаних зазначили, що мають досвід роботи у Франції. У групі віком 16–20 бачимо більший відсоток тих, хто не має досвіду роботи у Франції (7 осіб з 24, або 29,2 %) (див. рис. 27). Однак з огляду на відсоток тих, хто має в Парижі освітню траєкторію, можемо говорити, що частина респондентів поєднує навчання з роботою.

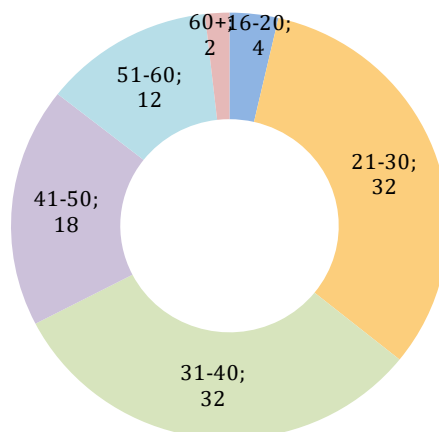
Рисунок 27

Найбільшою віковою групою на ринку праці на момент опитування є люди віком від 21 до 40 років (64 % від усіх працевлаштованих). Порівняно з однаковими кількісно групами працівників у віці 21–30 (32 %) та 31–40 (32 %), майже вдвічі зменшується кількість працевлаштованих у категорії 41–50 (18 %), і ледь не втричі у віковій групі 51–60 (12 %) (див. рис. 28). Найменш задіяними на ринку праці є вікові категорії 16–20 та 61+, однак кількість опитаних у цих вікових групах робить відсоткові розподіли доволі умовними.

Рисунок 28

Співвідношення вагомості кожної вікової групи на ринку праці на момент опитування, %, n=538

Щодо сфер зайнятості, то маємо чіткий розподіл залежно від статі – більшість мігрантів-чоловіків зайняті у сфері будівництва (73,5 % від усіх респондентів-чоловіків), значна група жінок працюють у сфері надання домашніх послуг – наприклад, догляд за дітьми і літніми особами, прибирання, кулінарія тощо (59,8 % від усіх опитаних жінок).

Наступними «жіночими» та «чоловічими» сферами зайнятості є транспорт, логістика (на 15 чоловіків припадає 3 жінки) та зайнятість у готельно-ресторанному бізнесі (на 23 жінки припадає 2 чоловіків). Жінки переважають і в освітній (на 19 жінок припадає 3 чоловіки) та фінансовій (банки, аудит, страхові компанії) сфері (див. рис. 29).

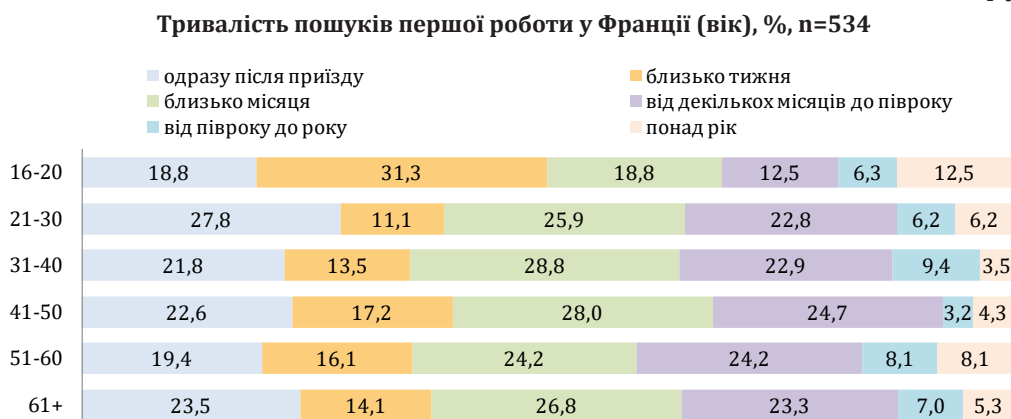
Рисунок 29

Дані про тривалість пошуків роботи дають можливість говорити про наявність групи мігрантів і мігранток, які виїжджали у Францію, вже маючи робоче місце – 23,5 % зазначили, що почали працювати одразу після переїзду. За тиждень знаходять собі роботу в Парижі 37,3 % від усіх опитаних, за місяць працевлаштовані вже 63,8 %. Півроку виявилось достатньо для першого працевлаштування 94,7 % тих опитаних, які переїхали в Париж (нагадаємо, що йдеться про мігрантів, які мають досвід працевлаштування). Останнє може свідчити і про наявність попиту на ринку праці, і про високий рівень умотивованості мігрантів щодо інтенсивних і результативних пошуків роботи.

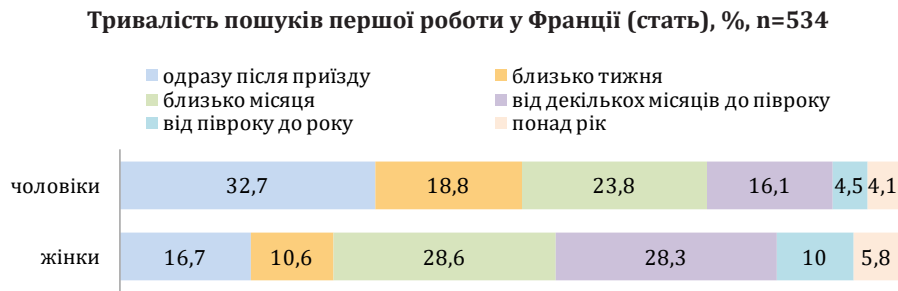
Розгляд тривалості пошуків роботи залежно від віку дає змогу говорити про приблизно однакові шанси таких пошуків у різних вікових групах (див. рис. 25). Однак при цьому варто звернути увагу на групу 21–30 років (яка становить 32 % від усіх працевлаштованих). У цій групі спостерігаємо більший, порівняно з іншими групами, відсоток тих, хто почав працювати одразу після приїзду (див. рис. 30). Можемо припустити, що в цьому випадку йдеться про трудових мігрантів і мігранток, яким підшукують роботу або родичі, або рекрутингові агенції.

Рисунок 30

Якщо у розрізі вікових груп суттєвих відмінностей у тривалості пошуків першого робочого місця не спостерігаємо, то з позицій розподілу за статтю бачимо певні відмінності (див. рис. 31).

Рисунок 31

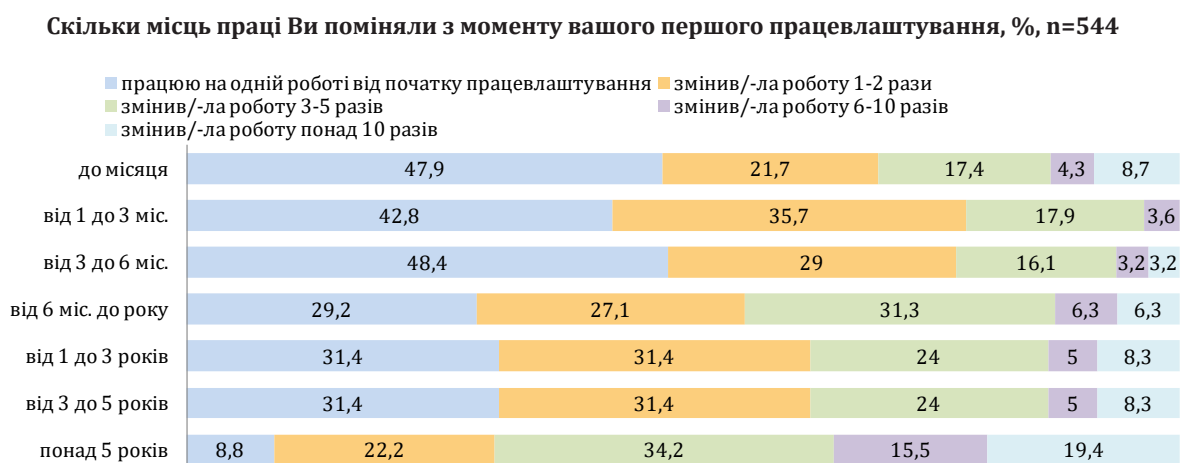
Відсоток чоловіків, які почали працювати одразу після приїзду до Франції, є майже вдвічі більшим, ніж відсоток жінок (32,7 % і 16,7 % відповідно). З огляду на те, що більшість чоловіків зайняті у сфері будівництва, можемо припустити наявність найму ще з України і цілими групами.

Працевлаштування чоловіків загалом відбувається швидше. У період до місяця 75,3 % від опитаних чоловіків знайшли собі роботу, натомість серед жінок за цей час знайшли роботу 55,9 %. Однак у межах півроку ситуація більш-менш вирівнюється: на 91,4 % від працевлаштованих протягом цього часу чоловіків маємо 84,2 % від працевлаштованих жінок.

Показовими є дані стосовно частоти зміни місця праці. На одній роботі з моменту працевлаштування працюють 21,3 % від опитаних (116 осіб). Змінили роботу 1–2 рази – 26,3 % (143 особи), 3–5 разів – 28,7 % (156 осіб), 6–10 разів – 10,3 %, більше 10 разів – 13,4 % (73 особи).

Якщо розглянемо ці дані у поєднанні з показниками тривалості роботи у Франції (запитання № 30 «Скільки часу минуло з початку вашої першої роботи у Франції?»), то побачимо, що чим довше людина працює, тим більше вона вдається до практики зміни робочого місця (див. рис. 32). Вивчення причин такої динаміки потребує додаткового дослідження, однак, скоріш за все, це свідчення нелегкої трудової траєкторії мігрантів і мігранток, їхньої нестабільної позиції на ринку праці (з урахуванням, наприклад, того, що половина опитаних охарактеризували свій найм як неофіційний чи напівофіційний).

Рисунок 32

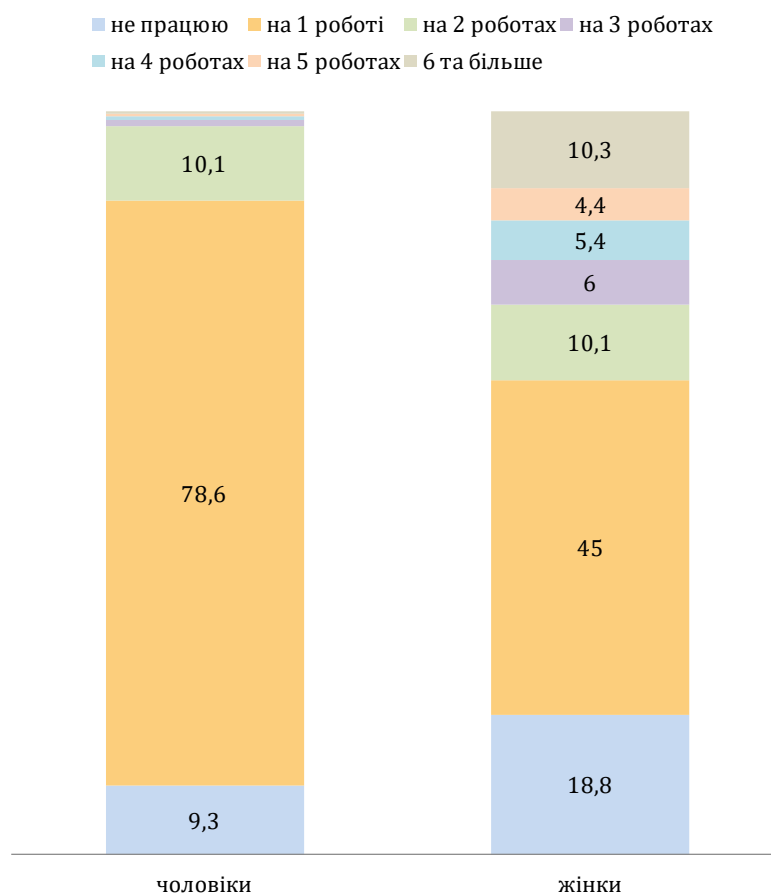

Майже 60 % від опитаних зазначили, що на момент опитування працюють лише на одній роботі та не вдаються до практик сумісництва.

Більш детальний розгляд цих показників дає змогу зафіксувати дещо відмінні стратегії у працевлаштуванні у жінок і чоловіків. Чоловіки, порівняно з жінками, значно менше вдаються до практик суміщення – на одній роботі працюють 78,6 % від усіх опитаних чоловіків і 45 % від усіх опитаних жінок. Також вищим серед жінок є і відсоток тих, хто не має роботи взагалі (9,3 % чоловіків і 18,8 % жінок). По дві роботи одночасно має однакова кількість чоловіків і жінок (по 10% на кожну статеву групу). Однак серед чоловіків лише 2 % мають 3 роботи й більше, натомість серед жінок 26,1 % мають 3 роботи й більше одночасно (серед них 10,3 % поєднують 6 і більше робіт) (див. рис. 33).

Рисунок 33

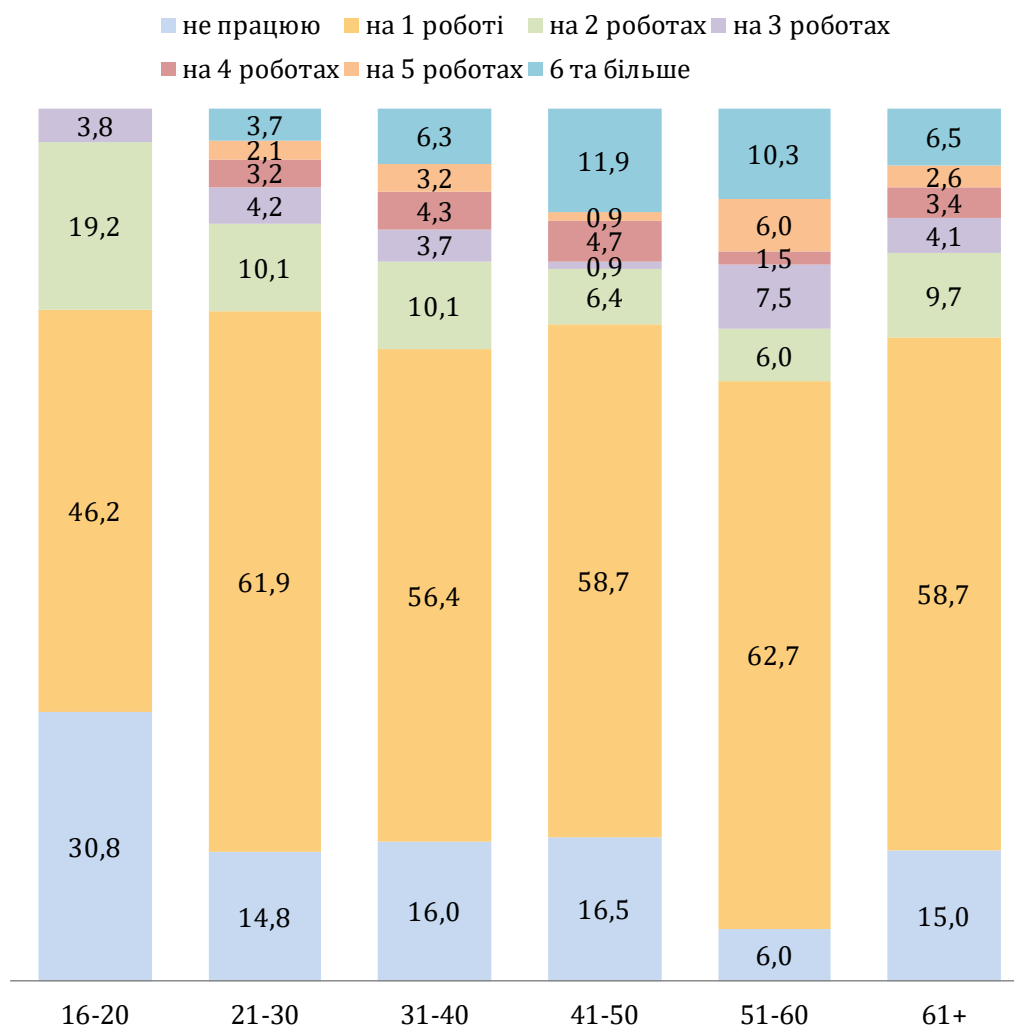
На скількох роботах (зокрема й неофіційна зайнятість) Ви працюєте у цей момент? (стать), %, чоловіки n=248, жінки n=367

Ті ж дані у розрізі вікових груп дають змогу говорити, що до практик суміщення робіт мігранти і мігрантки вдаються незалежно від віку (дані у групах 16–20 та 61+ не можуть вважатися репрезентативними через малу кількість). У вікових групах від 21 до 60 в середньому 27 % суміщають 2 і більше робіт (у групі 21–30 років – 23,3 %; у групі 31–40 років – 27,6 %; у групі 41–50 років – 24,8 %; у групі 51–60 – 31,3 %).

Показовим є і той факт, що у віковій групі від 31 до 61+ відносно вагомий відсоток тих, хто суміщає 6 і більше робіт одночасно (у групі 31–40 років – 6,3 %; у групі 41–50 років – 11,9 %; у групі 51–60 – 10,3 %; у групі 61+ – 6,5 %) (див. рис. 34).

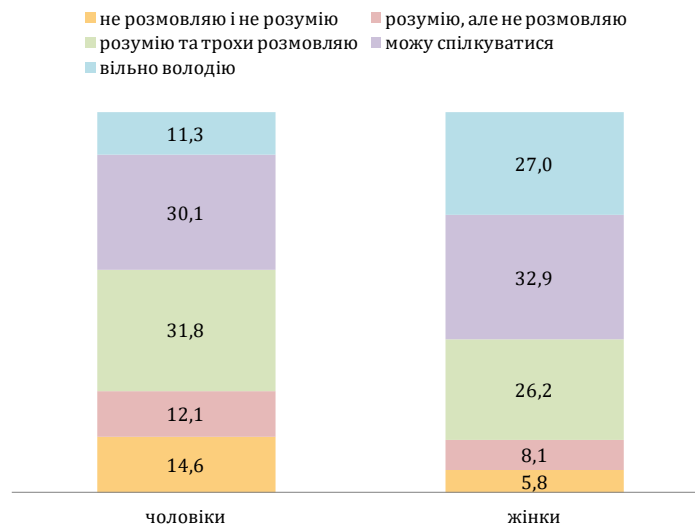
На скількох роботах (зокрема й неофіційна зайнятість)
Ви працюєте у цей момент? (вік), %¹¹

Практично немає різниці між стратегіями сумісництва декількох місць праці у групі тих жінок, які мають дитину / дітей у Франції, і тих, що не мають. Тому можемо припустити, що відмінності у стратегіях сумісництва між чоловіками і жінками пов'язані не стільки з сімейною ситуацією, скільки з ситуацією на ринку праці та відмінностями у наявній пропозиції для жінок і чоловіків.

З огляду на такий параметр, як сумісництво, можемо сказати, що трудова адаптація жінок відбувається складніше, ніж чоловіків, вимагає поєднання низки робіт там, де чоловік, здебільшого, сконцентрований на одній. Очевидно, що це потребує більшої мобільності та комунікативних навичок, і ключовим тут є знання французької мови. Розгляд градації рівнів володіння французькою мовою залежно від статі респондентів підтверджує цю тезу – різниця у рівні знання мови між чоловіками та жінками суттєва (див. рис. 35):

¹¹ 16-20 n=26; 21-30 n=189; 31-40 n=188; 41-50 n=109; 51-60 n=67; 60+ n=9.

Рівень володіння французькою мовою залежно від статі респондентів, %¹²

3.2. Самооцінки характеру й особливостей поточного працевлаштування

В одному із запитань анкети (№ 34) ми пропонували респондентам обрати із запропонованих у таблицях відносно опозиційних пар характеристик ті, які б могли описати характер та особливості їхнього поточного працевлаштування¹³. Ми свідомі того, що більшість форм офіційного та неофіційного працевлаштування доволі важко точно визначити в таких дуальних параметрах, однак у такий спосіб ми бачимо, як самі респонденти сприймають і характеризують своє працевлаштування у Франції:

Таблиця 1¹⁴

1	A	робота за наймом	83,6 %	Б	самозайнятість / підприємництво	16,4 %
2	A	державна сфера	10,6 %	Б	приватна сфера або громадські організації (асоціації)	89,4 %
3	A	одна основна	61,8 %	Б	основна та додаткова / або декілька робіт	38,2 %
5	A	офіційна	48,8 %	Б	неофіційна / напівофіційна	51,2 %
6	A	в офісі / у працедавця	61,8 %	Б	віддалено (з дому тощо)	38,2 %
7	A	інтелектуальна праця	32,5 %	Б	фізична праця	67,5 %
8	A	робота за фахом	32,0 %	Б	робота не за фахом	68,0 %
9	A	офіційна зарплата	47,4 %	Б	зарплата «в конверті» (неофіційна)	52,6 %
10	A	кваліфікована праця	56,1 %	Б	некваліфікована праця	43,9 %

¹² Чоловіки n=239, жінки n=359.

¹³ Див. Додаток 5, запитання анкети № 34.

¹⁴ По кожній з характеристик працевлаштування був різний рівень відмови від відповіді: надали відповіді про роботу за наймом / самозайнятість – 348 осіб, про роботу в державній / приватній сфері – 189, основну / додаткову – 228, офіційну / неофіційну – 219, в офісі / віддалено – 191, інтелектуальну / фізичну працю – 252, роботу за фахом / не за фахом – 241, офіційну / неофіційну зарплату – 285, кваліфіковану / некваліфіковану працю – 223 особи).

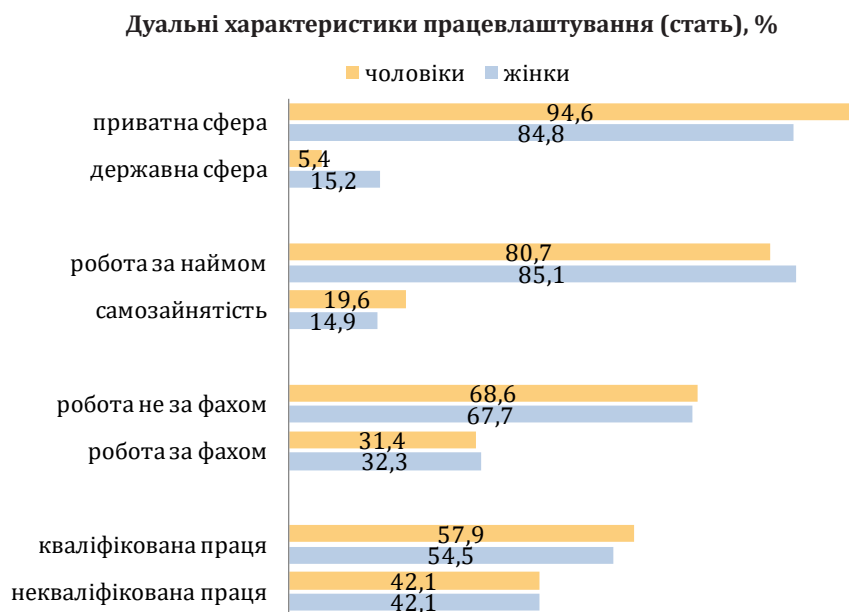
Означені дані у поєднанні з критерієм статі респондента дають змогу виділити параметри роботи, за якими чоловіки і жінки не суттєво відрізняються між собою за характеристиками працевлаштування (див. рис. 36).

Так, приміром, приблизно однаковим є розподіл чоловіків і жінок за характеристиками «кваліфікована або некваліфікована праця», «робота за фахом або робота не за фахом», «самозайнятість або робота за наймом», «державна або приватна сфера». Розбіжності між чоловіками та жінками за цими характеристиками їхнього працевлаштування не перевищують 10 %.

Загалом зазначимо, що:

- ▶ чоловіки і жінки майже порівну задіяні в сферах кваліфікованої та некваліфікованої праці;
- ▶ бачимо приблизно рівні розподіли за статевою приналежністю у межах диспропорційних груп працевлаштованих за фахом і не за фахом. В обох випадках є так, що майже 70 % від українських мігрантів працюють не за фахом;
- ▶ ще більшою є диспропорція за характеристиками «самозайнятість» (чоловіки – 19,6 %, жінки – 14,9 %) і «робота за наймом» (чоловіки – 80,7 % і жінки – 85,1 %). Однак зауважимо, що шанси на самозайнятість у чоловіків і жінок є загалом невисокими та рівними.
- ▶ при загальних низьких показниках працевлаштування в державній сфері (жінки – 15,2 %, чоловіки – 5,4 %) спостерігаємо більшу залученість до державної сфери жінок, аніж чоловіків.

Рисунок 36

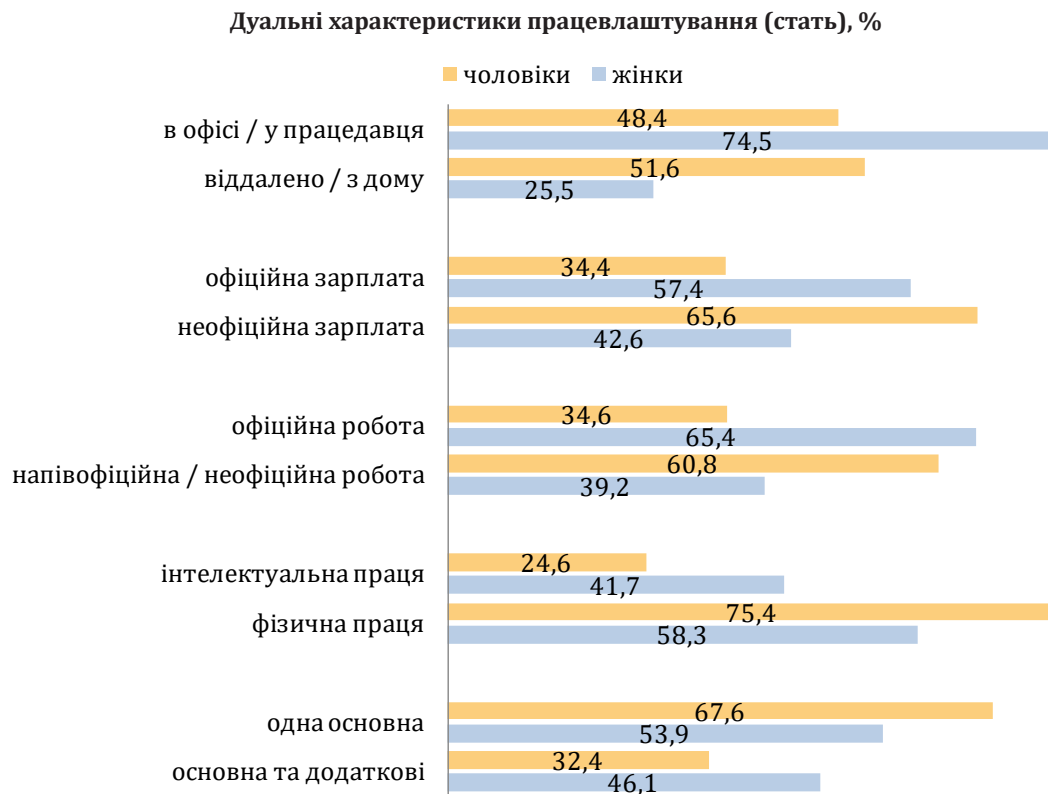

Іншу групу становлять пари характеристик, за якими бачимо певні відмінності у «жіночих» і «чоловічих» стратегіях працевлаштування (див. рис. 37).

- ▶ Серед чоловіків одну основну роботу мають 67,6 % від опитаних, суміщають декілька робіт – 32,4 %; серед жінок маємо майже пропорційний розподіл – 53,9 % мають одну основну роботу, 46,1 % вдаються до сумісництва.
- ▶ Більшість чоловіків зайняті у сфері фізичної праці (75,4 %), решта 24,6 % – у сфері інтелектуальної праці; жіночий вимір зайнятості за цими параметрами знову демонструє доволі пропорційний розподіл, щоправда, з переважанням фізичної праці (58,3 % – фізична, 41,7 % – інтелектуальна).

- ▶ Удвічі більшою є група чоловіків, які погоджуються на напівофіційне та неофіційне працевлаштування; натомість серед жінок маємо фактично зворотну картину – дві третини жінок зайняті в офіційній сфері і одна третина – в неофіційній сфері найму. Відповідно, таке ж співвідношення бачимо і за параметрами «офіційна чи неофіційна зарплата».
- ▶ Жінки мають менше можливостей працювати віддалено, специфіка їхньої зайнятості передбачає роботу в офісі чи у працедавця (74,5 % проти 25,5 %, які можуть працювати віддалено / з дому). Серед чоловіків бачимо майже рівномірний розподіл тих, хто працює в офісі / у працедавця (48,4 %) і має можливість працювати віддалено / з дому (51,6 %).

Рисунок 37

3.3. Суб'єктивні й об'єктивні параметри добробуту

Якщо порівнювати суб'єктивну оцінку респондентами рівня добробуту під час їхнього життя в Україні і Франції, то рівень життя у Франції вони оцінюють майже вдвічі вищим / кращим, аніж в Україні.

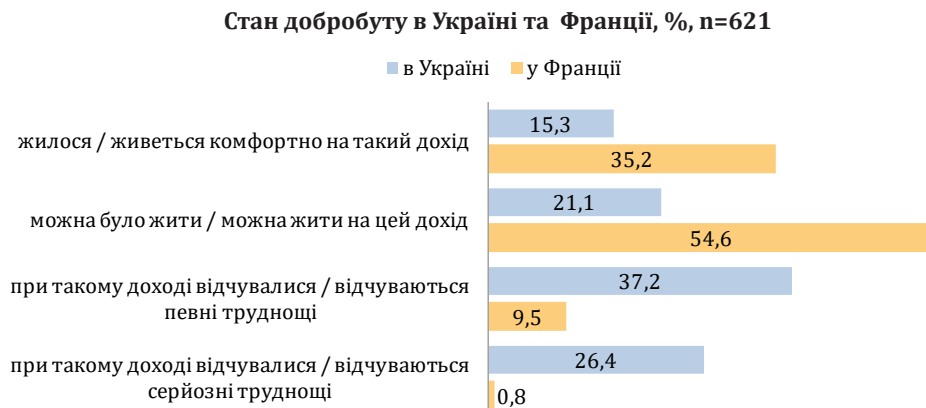
Наприклад, дохід, який забезпечував необхідні (базові) життєві потреби, мали 21 % в Україні та мають 54,6 % у Франції.

Дохід, якого вистачало для комфортного життя в Україні, мали 15,3 % від опитаних, натомість дохід, який отримують у Франції, дає можливість комфортно жити 35,2 % від респондентів.

Якщо ж говорити про відчутні матеріальні труднощі, то вочевидь, найбільше з ними стикалися в Україні: 37,2 % зазначали, що з тим доходом, який отримували в Україні, мали певні труднощі з проживанням; натомість у Франції аналогічні проблеми мають 9,5 % від опитаних.

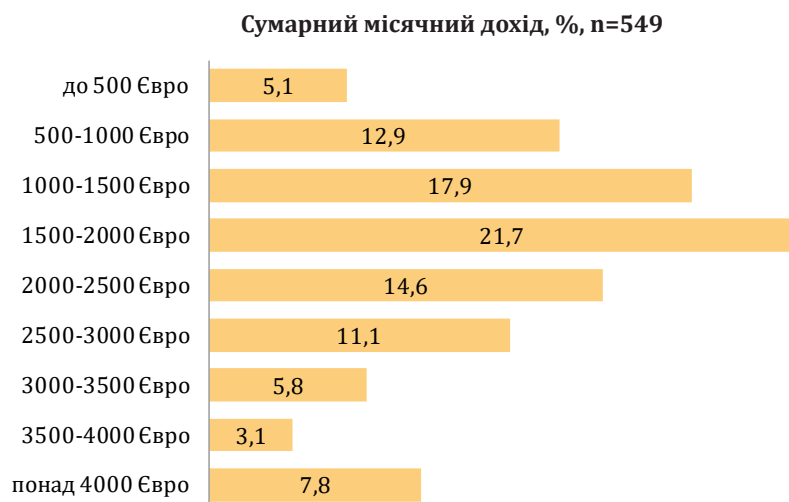
Така ж ситуація і з питанням, чи при такому доході, який отримували в Україні / отримують у Франції, відчувалися серйозні труднощі: 26,4 % опитаних стверджують, що зазнавали значних труднощів в Україні, і 0,8 % зазначають, що зазнають їх у Франції (див. рис. 38).

Рисунок 38

В об'єктивних показниках сумарний місячний дохід українських мігрантів у Парижі виглядає так (див. рис. 39):

Рисунок 39

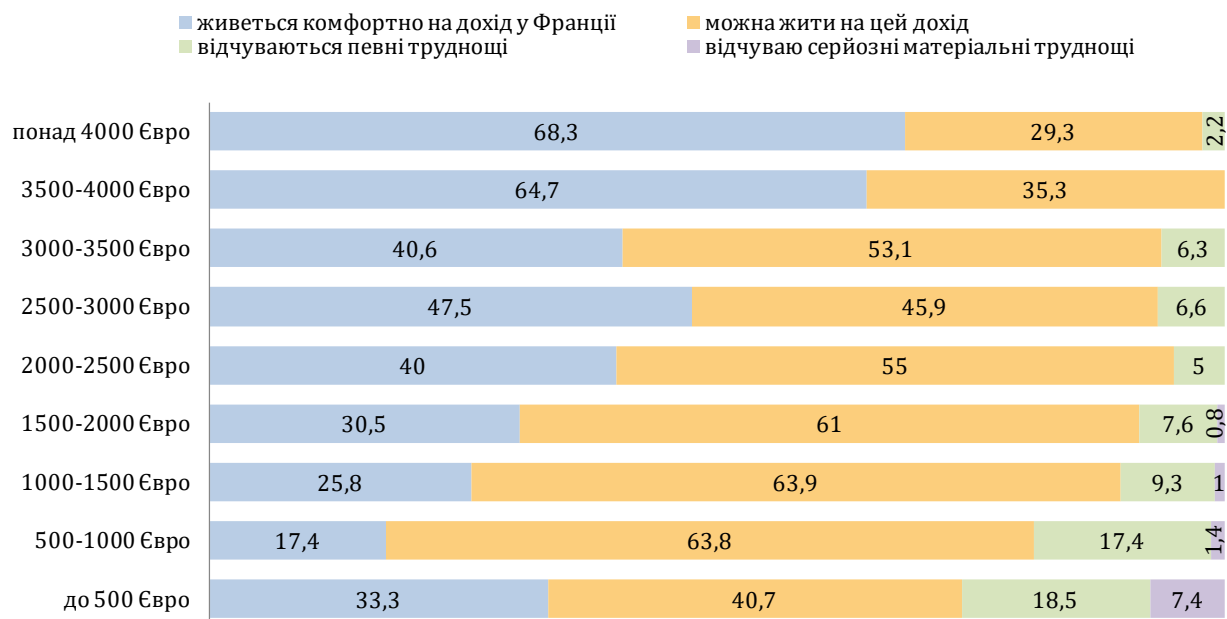
Середня зарплата в Паризькому регіоні (Іль-де-Франс) за 2014 р. становила 3234 євро¹⁵. Тож за французькими показниками дохід українських мігрантів і мігранток є нижчим за середній. Частково узагальнивши показники, можемо сказати, що 18 % від опитаних заробляють до 1 тис. євро на місяць; 39,6 % – від 1 до 2 тис. євро; 25,7 % – від 2 до 3 тис. євро, а більше 3 тис. заробляють 16,7 %, 13,4 % опитаних не дали відповіді на це запитання.

Зіставлення респондентами об'єктивних і суб'єктивних оцінок свого доходу у Франції показують зростання суб'єктивного відчуття комфортності життя залежно від збільшення щомісячних прибутків. Певні відхилення від норми можуть бути зумовлені персональними траєкторіями людей і життєвими ситуаціями (проблеми зі здоров'ям, кількість родичів, які потребують матеріальної допомоги тощо) (див. рис. 40).

¹⁵ Salaire moyen en Île-de-France// Режим доступу: <http://www.journaldunet.com/business/salaire/ile-de-france/region-11> – Дата звернення 22.07.2018.

Рисунок 40

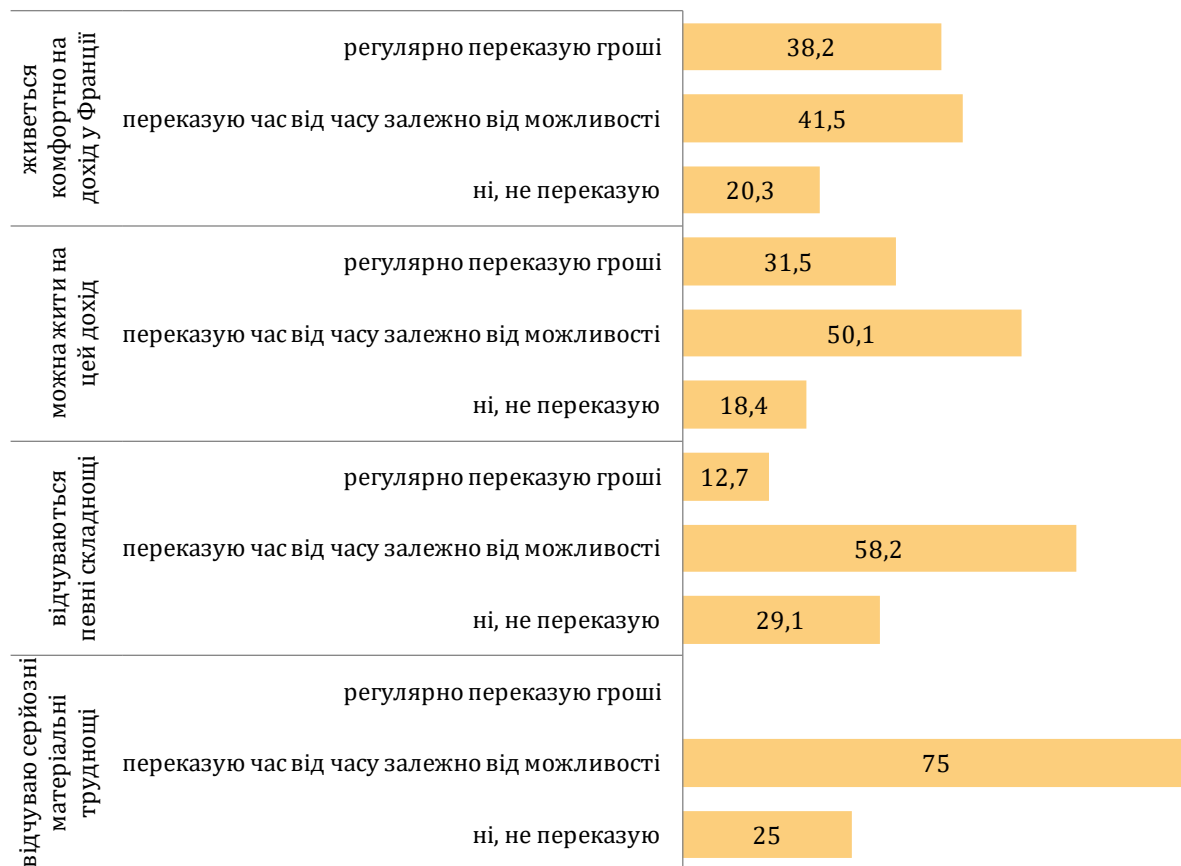
Суб'єктивні й об'єктивні параметри матеріального стану опитаних у Парижі, %, n=542

Інтенсивність підтримки рідних в Україні залежить від суб'єктивної оцінки власного матеріального стану, а також від ступеню близькості та значущості для опитаних тих, кого вони підтримують (див. рис. 41–43)

Рисунок 41

Чи підтримуєте ви своїх рідних в Україні + суб'єктивна оцінка власного матеріального стану, %, n=613

Візьмемо до прикладу тих опитаних, які мають в Україні дитину / дітей і чоловіка / жінку, й тих, які мають в Україні братів і сестер. У першому випадку бачимо інтенсивнішу фінансову підтримку рідних, аніж у другому.

Рисунок 42

Чи підтримуєте ви фінансово своїх рідних (у групі тих опитаних, у кого в Україні залишилися чоловік / дружина (n=70) та дитина / діти (n=173)) + суб'єктивна оцінка матеріального стану у Франції, %

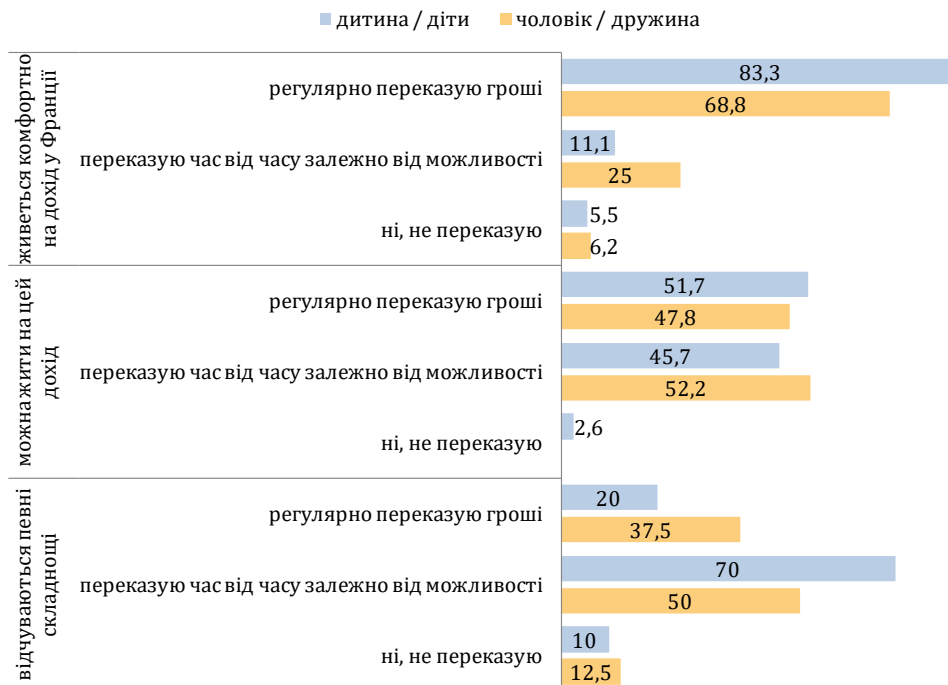
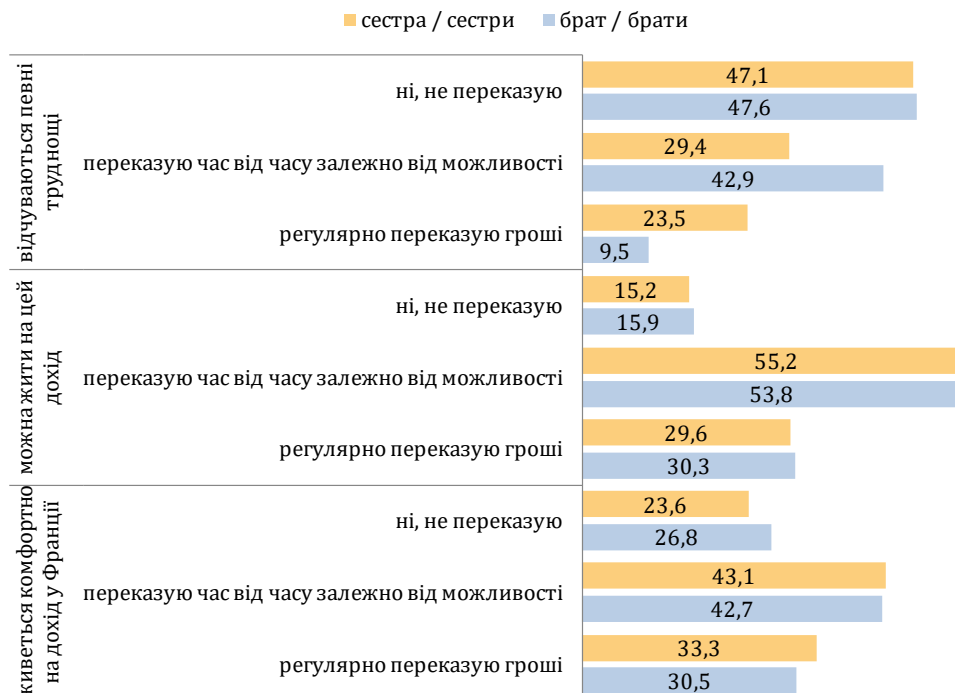

Рисунок 43

Чи підтримуєте фінансово своїх рідних (у групі тих опитаних, у кого в Україні залишилися брат / брати (n=236) та сестра / сестри / діти (n=217)) + суб'єктивна оцінка матеріального стану у Франції, %

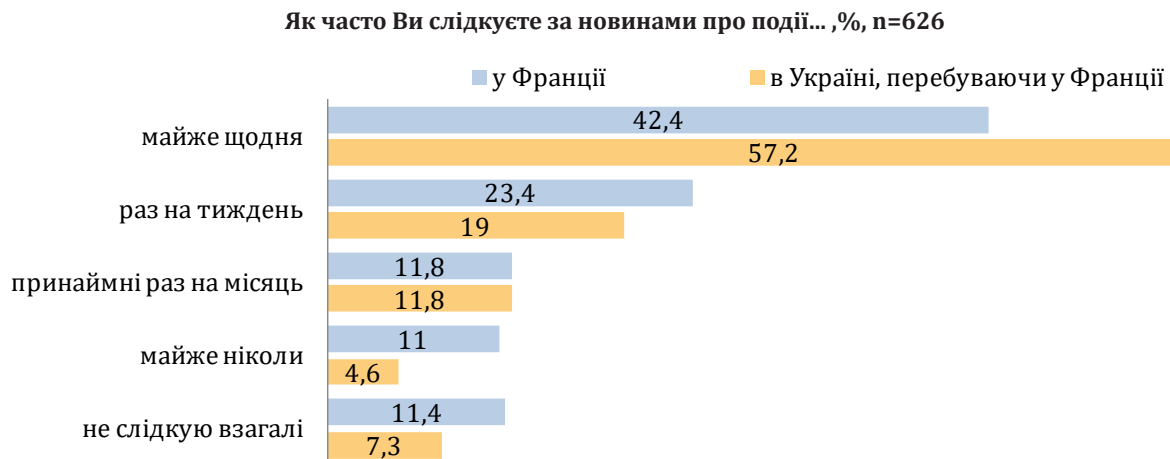

РОЗДІЛ 4. СТУПІНЬ АДАПТОВАНOSTІ Й ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ У ФРАНЦІЇ

4.1. Інтерес до новин у Франції та Україні

Адаптованість українських мігрантів і мігранток вимірювалася декількома показниками. Один із них – наскільки мігранти / мігрантки стежать за новинами у Франції та Україні, перебуваючи у Франції (див. рис. 44).

Рисунок 44

Більшість опитаних – 57,2 % – продовжують стежити за новинами в Україні, перебуваючи у Франції. Натомість за подіями у Франції стежать всього 42,4 % від опитаних. Інша картина у випадку тих, хто «майже ніколи» або «ніколи» не стежить за новинами: стосовно новин у Франції таких опитаних 22,4 %, але стосовно новин в Україні – 11,9 %. Отже, мігранти і мігрантки і надалі сприймають себе як частину українського суспільства, приділяючи більше уваги подіям в Україні, ніж у Франції.

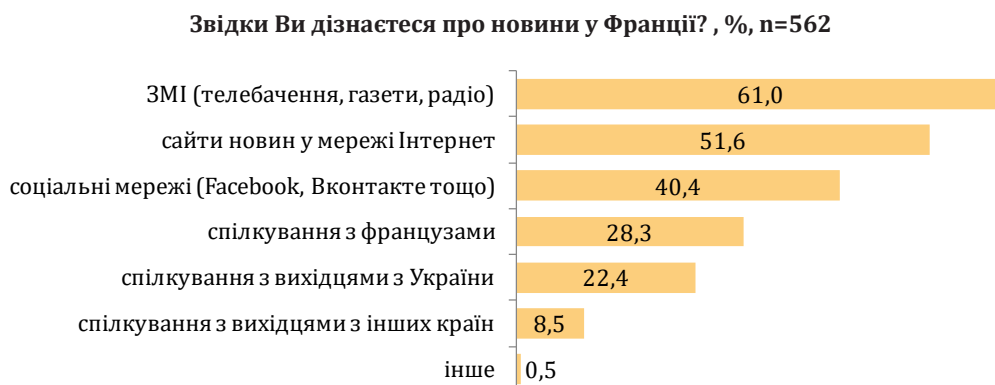
Окрім того, спостерігається залежність із віком: чим старші мігранти і мігрантки, тим інтенсивніше вони слідкують за новинами – як у Франції, так і в Україні. Жінки частіше цікавляться новинами про події у Франції, ніж чоловіки, хоча, що стосується новин про Україну, відмінностей між ними немає. Чим довше люди перебувають у Франції, тим частіше вони цікавляться новинами про події у Франції. Проте у випадку з новинами про Україну залежності з тривалістю перебування у Франції немає.

4.2. Джерела інформації про події у Франції та Україні

Більше половини опитаних дізнаються про новини Франції зі ЗМІ (61 %) чи сайтів новин у мережі інтернет (51,6 %). Важливо, що від усного спілкування з французами дізнаються про новини у Франції лише 28,3 % від опитаних. Зі спілкування з вихідцями з України про новини у Франції дізнається 22,4 % від опитаних (див. рис. 45). Отож це також може сигналізувати, що українська громада у Франції інтегрована слабо. Та це не може свідчити про низький рівень адаптованості мігрантів, оскільки в Україні 85,7 % громадян дізнаються новини про події в Україні

з телебачення, 27,1 % – із соціальних мереж, 17,9 % – зі спілкування з родичами, друзями, сусідами, колегами по роботі та знайомими¹⁶. Тобто коли йдеться про джерела інформації стосовно подій у Франції, то вихідці з України зберігають паттерни поведінки, притаманні їм у власній країні. Важливим є те, що французи і вихідці з України однаково присутні у структурі джерел інформації, тобто вихідці з України доволі адаптовані до французького суспільства.

Рисунок 45

Окрім цього, різні вікові групи опитаних дещо відрізняються використанням джерел інформації про події у Франції:

- ▶ старші люди, порівняно з молодшими, більше схильні звертатися до традиційних ЗМІ (телебачення, газет, радіо);
- ▶ молодші мігранти і мігрантки, порівняно зі старшими, більше схильні отримувати інформацію про події у Франції від спілкування з мігрантами з інших країн, чи з соціальних мереж.

Коли йдеться про інші джерела інформації, відмінностей між різними віковими групами респондентів немає.

Якщо розглядати відмінності між чоловіками та жінками у використанні джерел інформації, то вони є такими:

- ▶ жінки більше, ніж чоловіки, отримують інформації з телебачення, радіо, преси, соціальних мереж і спілкування з французами;
- ▶ чоловіки більше, ніж жінки, отримують інформації про події у Франції від мігрантів з інших країн.

Звісно, ці відмінності між чоловіками і жінками можуть зумовлюватися специфікою їхньої зайнятості. Проте, оскільки 82,7 % від опитаних респондентів-чоловіків працюють на будівництві, а 65,4 % від респонденток-жінок працюють у сфері домашніх послуг, то спостерігається залежність між професіями та статтю. Іншими словами, серед тих опитаних, які працюють на будівництві, 94,9 % – чоловіки, і лише 5,1 % – жінки. А серед опитаних, які зайняті у сфері домашніх послуг, 100 % – жінки. Тому з'ясувати, що є безпосередньою причиною відмінностей, неможливо. Проте ми можемо отримати опосередковані аргументи. Наприклад, якщо проана-

¹⁶ Протидія російській пропаганді та медіаграмотність: результати всеукраїнського опитування громадської думки. Аналітичний звіт. – К.: Детектор медіа, 2018. – С. 11. Режим доступу: https://detector.media/doc/images/news/archive/2016/136017/DM_KMIS_ukr_WEB-2.pdf.

лізувати ситуацію окремо для чоловіків і жінок, то з'ясується, що сфера зайнятості майже не визначає способу отримання інформації мігрантами-чоловіками. В цій групі відсутня залежність між сферою зайнятості й отримання інформації зі ЗМІ, сайтів новин у мережі інтернет, соціальних мереж, спілкування з вихідцями з України, спілкування з мігрантами з інших країн.

Однак отримання інформації завдяки спілкуванню з французами поширеніше серед тих чоловіків, які працюють у сферах комунікації, ІТ, програмуванні, комп'ютерному дизайні й торгівлі (крамниці, супермаркети, базари).

Серед опитаних жінок-мігранток ситуація дещо інша. Зокрема ті, які працюють у:

- ▶ сфері домашніх послуг, менше отримують інформацію зі ЗМІ, порівняно з жінками, які працюють в інших сферах зайнятості;
- ▶ сфері освіти, більше дізнаються про новини з мережі інтернет, аніж інші категорії жінок;
- ▶ фінансовій сфері (банки, страхові компанії, бухгалтерія, аудит тощо), більше отримують новин із соціальних мереж, аніж жінки, котрі працюють в інших сферах;
- ▶ сфері домашніх послуг (доглядають за дітьми або літніми особами, прибирають, прасують, куховарять тощо), а також сферах перукарських послуг, манікюру, косметології, більше отримують інформації від спілкування з вихідцями з України порівняно з жінками, які працюють в інших сферах;
- ▶ торгівлі (крамниці, супермаркети, базари), промисловості, перукарнях, манікюрі, косметології, більше отримують інформації від мігрантів з інших країн, порівняно з жінками, які працюють в інших сферах;
- ▶ будівництві, фінансовій сфері (банки, страхові компанії, бухгалтерія, аудит тощо), а також у публічному адмініструванні (муніципальні органи влади, суди, поліція, армія тощо), більше отримують інформації від спілкування з французами, порівняно з жінками, котрі працюють в інших сферах.

Підсумовуючи, можемо припустити, що відмінності між чоловіками та жінками в джерелах отримання інформації є особливостями їхньої соціалізації, а не сфери зайнятості. Хоча, коли говорити про жінок, то сфери зайнятості таки створюють середовище, котре сприяє використанню певних джерел інформації.

Ті мігранти, що довше перебувають у Франції, більше схильні, порівняно з мігрантами, які нещодавно приїхали у Францію, отримувати інформацію з телебачення, газет чи радіо, а також завдяки спілкуванню з французами. Натомість ті, хто перебувають у Франції нетривалий час, більше схильні, порівняно з тими мігрантами, які проживають у Франції довше, отримувати інформацію про події у Франції, спілкуючись із вихідцями з України. Якщо говорити про інші джерела інформації, то відмінностей між групами мігрантів відповідно до тривалості їхнього перебування у Франції немає. Такі відмінності у структурі джерел інформації зумовлені мовним бар'єром: якщо враховувати рівень знання мови, то більшість цих залежностей досить великі у межах вибірки. Зберігається ця залежність і між тривалістю перебування у Франції та отриманням інформації зі ЗМІ. Вочевидь, тут важливий не лише рівень знання мови, а й орієнтація у структурі медіапростору Франції.

Натомість інформацію про новини в Україні, перебуваючи у Франції, більшість опитаних дізнається завдяки сайтам новин у мережі інтернет (65,8 %) і соціальним мережам (51,4 %) (див. рис. 46).

Звідки Ви отримуєте новини про події в Україні, перебуваючи у Франції?, %, n=588

Стосовно джерел інформації про події в Україні також спостерігаються відмінності між мігрантами і мігрантками різних вікових груп, але лише у випадку двох джерел:

- ▶ старші респонденти більше, ніж молодші, звертаються до сайтів новин у мережі інтернет;
- ▶ молодші респонденти більше звертаються до соціальних мереж, порівняно з опитаними старшого віку.

У разі інших джерел інформації відмінностей між різними віковими групами респондентів немає.

Стосовно відмінностей між чоловіками і жінками у джерелах отримання інформації про події в Україні, то жінки частіше, ніж чоловіки, отримують її від спілкування з родичами, друзями та знайомими, котрі проживають в Україні, а також від спілкування з французами.

4.3. Самооцінка респондентів щодо рівня володіння французькою мовою та характеристика їхнього кола спілкування

Наступним показником адаптованості є рівень володіння французькою мовою українськими мігрантами і мігрантками (див. рис. 47).

Рисунок 47

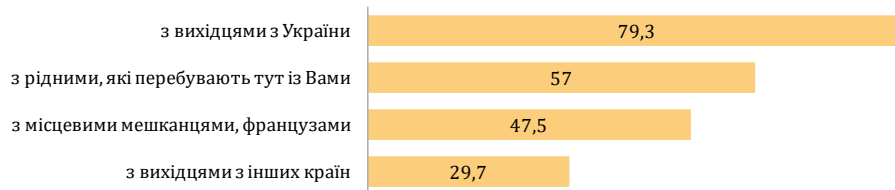

Лише 20,6 % від опитаних вказали, що вільно володіють французькою мовою, а 31 % – що можуть нею спілкуватися. Отже, понад половину опитаних (51,6 %) володіють французькою на рівні, який дає їм змогу порозумітися з місцевими мешканцями. Зовсім не володіють французькою мовою лише 9,6 % від опитаних.

Загалом, опитані, що до міграції проживали в Україні в містах, краще володіють французькою, ніж ті, хто проживали у селах. Жінки знають французьку краще, ніж чоловіки. Чим довше мігранти перебувають у Франції, тим краще вони володіють мовою.

Більшість опитаних мігрантів і мігранток підтримують контакти з вихідцями з України (79,3 %) та з рідними, котрі перебувають із респондентами у Франції (57 %). Проте доволі велика частка опитаних підтримують контакти і з місцевими мешканцями – 47,5 % (див. рис. 48).

З ким підтримують контакти у Франції, % респондентів, n=600

Чим довше мігранти перебувають у Франції, тим більше вони підтримують контактів зі всіма категоріями осіб – рідними, що перебувають у Франції, вихідцями з України, місцевими мешканцями (французами), вихідцями з інших країн.

4.4. Ключові можливості та виклики французького повсякдення в оцінках українських мігрантів

Більшість мігрантів і мігранток стикалися / стикаються з такими проблемами як труднощі з пошуком роботи, напів- чи нелегальний статус працевлаштування, а також мовна адаптація. Натомість майже не стикалися / стикаються з такими проблемами як приниження людської гідності, перешкоди для дітей у здобутті освіти, збереження власної релігійної традиції, брак можливостей для повноцінного духовно-релігійного життя, сексуальні домагання.

Проблеми, з якими мігранти стикалися / стикаються під час перебування у Франції, % респондентів, n=580

Якщо розглядати відмінності у проблемах, з якими стикаються різні категорії мігрантів і мігранток, то виявлено наступне. Для молодших респондентів частіше, ніж для старших, становить проблему невідповідна оплата праці, мовна адаптація, розбіжності в способах життя з місцевими жителями, брак кола спілкування у Франції. У разі інших проблем відмінностей між віковими групами немає.

Жінки частіше, ніж чоловіки, стикаються з труднощами у пошуці роботи, втратою дітьми зв'язку з Батьківщиною та національним корінням, проблемою розривання родини, проблемами психологічної адаптації, розбіжностями у способах життя з місцевими жителями, браком кола спілкування. Натомість чоловіки частіше, ніж жінки, стикаються з невиплатою заробітної плати.

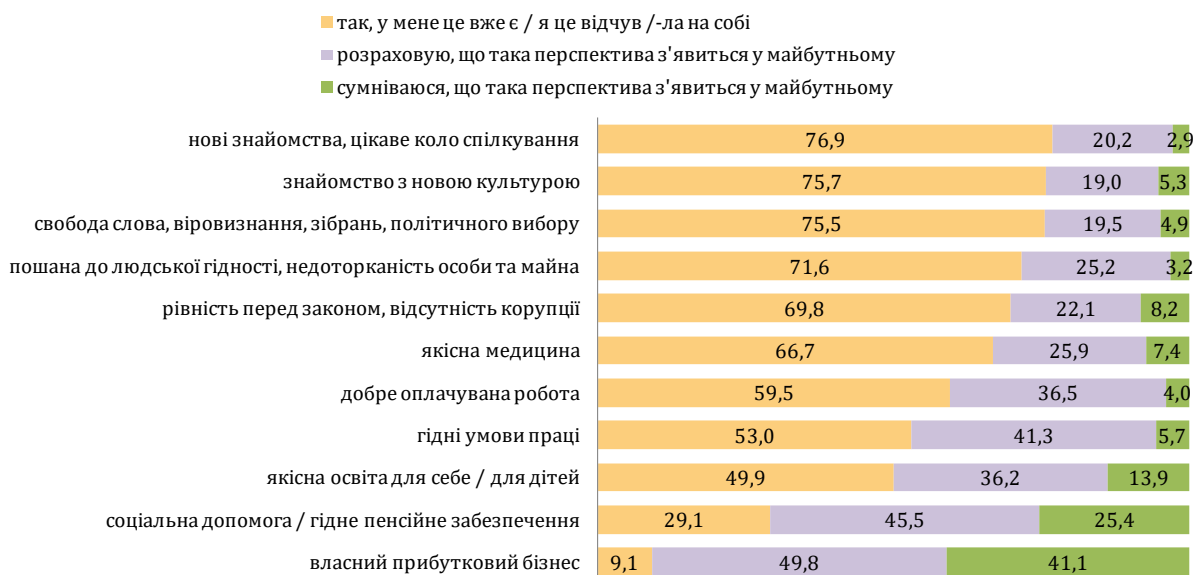
Чим довше мігранти і мігрантки проживають у Франції, тим частіше вони стикаються з такими проблемами як невиплата заробітної плати, втрата дітьми зв'язку з Батьківщиною та національним корінням, погані умови проживання, упереджене ставлення до мігрантів, оформлення тимчасового чи постійного офіційного статусу у Франції.

Натомість ті мігранти і мігрантки, котрі перебувають на території Франції нетривалий час, частіше, ніж ті, хто проживають у Франції довше, стикаються з такими проблемами, як труднощі мовної адаптації, доступ до медичних послуг, перешкоди для дітей у здобутті освіти.

Більшість опитаних мігрантів і мігранток констатували, що перед ними вже відкрилися такі перспективи: нові знайомства; цікаве коло спілкування; знайомство з новою культурою; свобода слова, віровизнання, зібрань, політичного вибору; пошана до людської гідності; недоторканість особи та майна; рівність перед законом, відсутність корупції; якісна медицина; добре оплачувана робота; гідні умови праці; якісна освіта для себе чи дітей.

Рисунок 50

Перспективи, які відкрились у Франції у зв'язку з переїздом, % респондентів¹⁷

¹⁷ Нові знайомства n=450; знайомство з новою культурою n=453; свобода слова, віровизнання, зібрань, політичного вибору n=425; пошана до людської гідності n=437; рівність перед законом, відсутність корупції n=453; якісна медицина n=475; добре оплачувана робота n=526; гідні умови праці n=472; якісна освіта n=447; соціальна допомога / гідне пенсійне забезпечення n=429; власний прибутковий бізнес n=416.

Також 49,8 % від опитаних переконані, що їм у майбутньому вдасться створити власний прибутковий бізнес, однак при цьому 41,1 % вважають, що їм не вдасться цього зробити. Доволі велика частка опитаних думає, що в майбутньому вони матимуть гідне пенсійне забезпечення чи соціальну допомогу. Загалом ці два очікування збігаються між собою: 51 % від опитаних уже мають або очікують мати і власний бізнес, і гідне пенсійне забезпечення чи соціальну допомогу (див. табл.2).

Таблиця 2

		соціальна допомога / гідне пенсійне забезпечення		
		вже мають	очікують мати	не очікують мати
власний прибутковий бізнес	вже мають	4,8 %	3 %	0,5 %
	очікують мати	15 %	28,3 %	6,8 %
	не очікують мати	7,8 %	14,5 %	19,5 %

Між цими очікуваннями немає суперечності. По-перше, можна припустити, що респонденти очікують, що власний бізнес дозволить їм мати гідне фінансове забезпечення після досягнення пенсійного віку. Вочевидь, у цьому разі порівнюються життєві стандарти України та Франції. По-друге, можна припустити, що частина опитаних уже отримує соціальну допомогу, що є важливим ресурсом для підтримки підприємницької діяльності. Тобто у цьому випадку індивіди є раціональними акторами, котрі максимізують отримувані прибутки доступними способами.

Якщо говорити про відмінності між різними віковими категоріями опитаних, то маємо таку ситуацію. Старші респонденти в середньому відчують, що мають кращі, порівняно з молодшими мігрантами, умови праці, доступ до якісної медицини, рівність перед законом. Натомість молодші оптимістичніші, порівняно зі старшими мігрантами, в оцінюванні перспективи відкриття власного бізнесу, пошани до власної гідності, свободи слова, віровизнання, зібрань і політичного вибору.

Мігранти і мігрантки з міст оптимістичніше оцінюють перспективи, отримані у Франції, щодо гідних умов праці, відкриття власного бізнесу, соціальної допомоги чи гідного пенсійного забезпечення, можливості здобути якісну освіту для себе чи дітей, знайомства з новою культурою.

Стосовно чоловіків і жінок, то останні вище, порівняно з чоловіками, оцінюють власні перспективи щодо добре оплачуваної роботи. Натомість чоловіки вище, ніж жінки, оцінюють перспективи щодо соціальної допомоги чи гідного пенсійного забезпечення, можливості здобути якісну освіту для себе чи дітей, знайомства з новою культурою.

Чим довше мігранти і мігрантки перебувають у Франції, тим оптимістичніше вони оцінюють перспективи щодо всіх перелічених в анкеті можливостей, окрім свободи слова, віровизнання, зібрань і політичного вибору. В цьому пункті відмінностей між опитаними з різною тривалістю перебування у Франції немає.

4.5. Кола довіри пересічного українського мігранта в Парижі

Найвищий рівень довіри в опитаних до рідних, які залишилися в Україні, та які перебувають у Франції. На межі довіри та недовіри опинилися вихідці з України, які перебувають у Франції, українські громадські організації у Франції, Православні церкви, Посольство України у Франції (див. рис. 53). Проте у випадку церков потрібно враховувати регіон походження мігрантів: середній бал довіри до УГКЦ у вихідців з Галичини – 1,76, а у вихідців з інших регіонів – 2,55 (різниця значуща).

Середній бал довіри до Православних церков у вихідців з Галичини 2,73, а у вихідців з інших регіонів – 2,3 (різниця значуща).

Рисунок 51

Чим старші респонденти, тим більше вони довіряють УГКЦ і місцевим французам. Стосовно довіри до інших інститутів чи груп осіб відмінностей між різними віковими групами мігрантів немає.

Вихідці з сіл більше довіряють УГКЦ і Православним Церквам, аніж мігранти, які родом з міст. Стосовно довіри до інших інститутів чи груп осіб відмінностей між цими категоріями немає.

Жінки більше, ніж чоловіки, довіряють Посольству України у Франції, українським громадським організаціям та УГКЦ, а також рідним, які залишилися в Україні. Стосовно довіри до інших інститутів чи груп осіб відмінностей між чоловіками і жінками немає.

Чим довше мігранти і мігрантки перебувають у Франції, тим менше вони довіряють Православним Церквам, але тим більше довіряють місцевим мешканцям і французьким громадським організаціям.

Аналіз відповідей респондентів дав змогу виявити групи довіри. Загалом їх можна розділити на три кола:

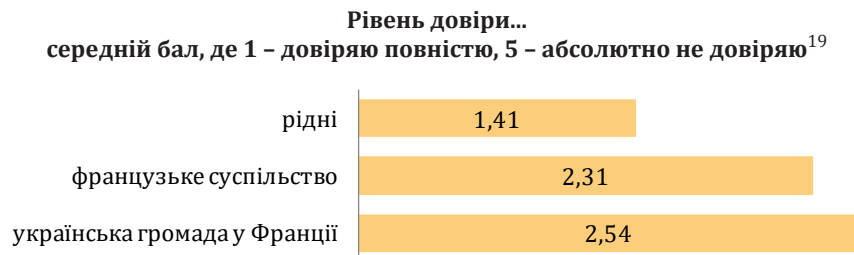
- ▶ рідні – як ті, що залишилися в Україні, так і ті, що перебувають у Франції;
- ▶ французьке суспільство – французькі державні структури, французькі громадські організації, місцеві мешканці-французи;
- ▶ українська громада у Франції – Українська Греко-Католицька Церква, українські громадські організації у Франції, українське посольство у Франції, українські Православні Церкви, вихідці з України, які перебувають у Франції.

Тобто в свідомості українських мігрантів і мігранток спостерігається чіткий поділ на «своїх» і «чужих». Щоправда, між довірою до цих трьох груп спостерігається

¹⁸ Рівень довіри: рідним, які залишилися в Україні n=504; рідним, які перебувають у Франції n=431; Українській Греко-Католицькій Церкві n=526; представникам французьких державних структур n=480; французьким громадським організаціям n=474; місцевим мешканцям n=471; вихідцям з України n=467; українським громадським організаціям у Франції n=477; Православним Церквам n=454; українському посольству у Франції n=520.

позитивна кореляція, тобто вищий рівень довіри до рідних супроводжується вищим рівнем довіри і до французького суспільства, і до української громади у Франції.

Рисунок 52

Причому найвищий рівень довіри – до рідних, а от довіра до соціальних інститутів, груп та організацій у середовищі української еміграції в Парижі залишається набагато нижчою. Загалом така ситуація є типовою для українського суспільства, де найвищий рівень довіри – до своєї родини та близьких, а от до недержавних організацій він є нижчим, а ще нижчим – до державних структур. Стосовно української громади у Франції можемо констатувати, що тут теж спостерігається високий рівень довіри до своїх рідних, незважаючи на місце їхнього перебування – Україна чи Франція.

Цікаво, що українські мігранти і мігрантки більше довіряють французькому суспільству, ніж українській громаді у Франції. І ця відмінність у рівнях довіри значуща. Виняток – Українська Греко-Католицька Церква, рівень довіри до якої високий – на рівні з довірою до рідних. Проте стосовно інших учасників української громади рівень довіри низький.

На основі цих даних можемо зробити висновок про атомізованість української громади, котра зберігає високий рівень недовіри до «чужих», а до «своїх» зараховує лише рідних.

4.6. Загальні показники адаптованості до життя у Франції

На додаток до окремих показників рівня адаптованості до життя у Франції ми також звернули увагу на загальні параметри адаптованості опитаних до життя у Франції.

Для цього ми сконструювали індекс адаптованості до життя у Франції. В нього інтегрували такі змінні характеристики опитаних:

- ▶ частота слідкування за новинами у Франції;
- ▶ рівень володіння французькою мовою;
- ▶ чи підтримують дружні стосунки з місцевими мешканцями, французами;
- ▶ чи офіційно закріплений статус проживання у Франції;
- ▶ чи пов'язують своє майбутнє з Францією;
- ▶ чи відкрилися або відкриються перед ними у Франції перспективи в контексті умов для роботи та бізнесу, соціального та медичного забезпечення, можливостей знайомства з новою культурою та цікавими людьми;

¹⁹ Довіра до рідних n=416; довіра до французького суспільства n=451; довіра до української громади у Франції n=422.

- ▶ рівні довіри до місцевих мешканців, французів, представників французьких державних служб, французьких громадських організацій;
- ▶ чи після переїзду респонденти намагаються жити повноцінним життям, не відкладаючи власні потреби на потім.

Таблиця 3

Загальний розподіл ступенів адаптованості серед респондентів опитування, n=634

	Ступені адаптованості	Абс. показники	Відсотки
1	Повна відсутність адаптованості	26	4,1
2	Низький рівень адаптованості	64	10,1
3	Рівень адаптованості нижчий від середнього	153	24,1
4	Середній рівень адаптованості	291	45,9
5	Рівень адаптованості вищий від середнього	79	12,5
6	Високий рівень адаптованості	21	3,3

Зв'язки індексу адаптованості до життя у Франції зі змінними соціально-демографічного блоку:

1. *З індексом соціальної активності*: чим вищий рівень адаптованості, тим вищий рівень соціальної активності.
2. *З типом населеного пункту проживання в Україні до виїзду у Францію*: ті, хто проживав у містах, адаптованіші, ніж ті, хто мешкав у СМТ і селах.
3. *З рівнем освіти*: чим вищий рівень освіти, тим вищий рівень адаптованості.
4. *З тривалістю перебування у Франції*: чим довше проживають у Франції, тим вищий рівень адаптованості.
5. *Зі суб'єктивним та об'єктивним оцінками стану власного та сімейного добробуту в Україні та Франції*: чим вищі оцінки, тим вищий рівень адаптованості.

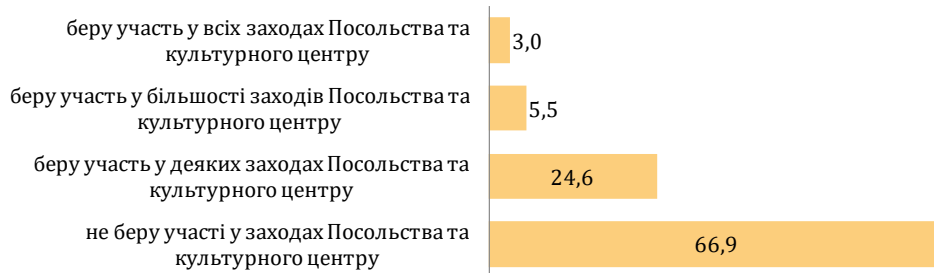
РОЗДІЛ 5. ГРОМАДСЬКА АКТИВНІСТЬ МІГРАНТІВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРЕШКОДИ

5.1. Українська громада в Парижі: участь у спільних заходах та оцінка згуртованості

Більшість опитаних не беруть участі в заходах, організованих Посольством України у Франції (66,9 %) (див. рис. 53).

Рисунок 53

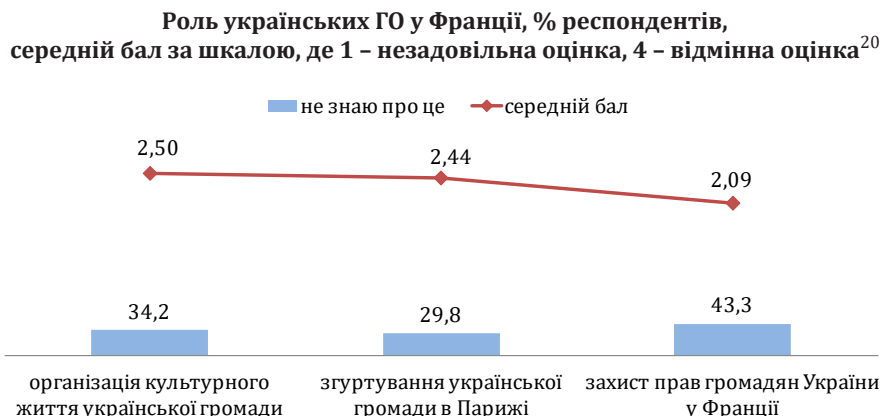
Участь мігрантів у заходах, організованих Посольством України у Франції, % респондентів, n=565

Чим старші мігранти і мігрантки, тим частіше вони беруть участь у заходах Посольства України у Франції. Жінки це роблять частіше, ніж чоловіки. Чим довше мігранти перебувають у Франції, тим частіше вони відвідують заходи Посольства.

Стосовно оцінки опитаними ролі українських громадських організацій у Парижі, то маємо таку картину (див. рис. 54):

Рисунок 54

Значна частина опитаних не знає про діяльність українських громадських організацій у допомозі українській громаді у Франції. Проте негативно оцінюють діяльність українських громадських організацій лише в аспекті захисту прав громадян України у Франції. Стосовно організації культурного життя української громади чи згуртування української громади оцінки не є ні позитивними, ні негативними.

Чим молодші респонденти, тим вони позитивніше оцінюють роль українських ГО у захисті прав громадян України у Франції. Мігранти, родом із села, позитивніше оцінюють роль ГО у згуртуванні української громади в Парижі. Чим довше мігранти перебувають у Франції, тим позитивніше вони оцінюють роль українських ГО у захисті прав громадян України у Франції.

²⁰ Організація культурного життя української громади n=509; згуртування української громади в Парижі n=513; захист прав громадян України у Франції n=485.

**Рівень згоди з твердженнями
середній бал, де 1 - цілковита згода, а 5 - цілковита незгода**

Загалом опитані згодні з твердженням, що мігранти з України не прагнуть інтегруватися в українську спільноту в Парижі. Втім, вони скоріше вважають, що заходи, котрі проводять у Парижі українські ГО і Посольство України, є важливими для згуртування української громади. Також опитані скоріше погоджуються з твердженням, що українська громада в Парижі згуртована, ніж розділена на окремі групи.

Щодо особистого перебування у Франції, то більшість опитаних стверджують, що у Франції вони намагаються жити повноцінним життям, не відкладаючи власні потреби на потім. Також вони не згодні з твердженнями, що у Франції вони тимчасово, а повноцінно житимуть після повернення в Україну. Втім, вони не згодні і з твердженням, що вони «перегорнули українську сторінку в своєму житті» після переїзду до Франції.

Міграційні плани опитаних є визначальним чинником під час відповіді на такі запитання:

- ▶ «Після переїзду до Франції я намагаюся жити повноцінним життям, не відкладаючи власні потреби на потім»;
- ▶ «Я у Франції тимчасово, а повноцінно я житиму після повернення в Україну»;
- ▶ «З переїздом до Франції я перегорнув /-ла українську сторінку у власному житті».

Зокрема, стосовно того, чи мігранти у Франції живуть повноцінним життям, чи відкладають його на потім, можна виокремити дві групи респондентів:

- ▶ ті, хто пов'язують майбутнє з Францією (1,63) й іншими країнами Європи чи світу (1,67);
- ▶ ті, хто пов'язують власне майбутнє з Україною (2,12), та ті, хто не будує планів (2,12).

Обидві групи не відкладають життя на потім, а ті, хто планують залишатися у Франції, більше схильні вже насолоджуватися життям.

Що стосується планів жити повноцінним життям в Україні, то тут можна виокремити три групи респондентів:

- ▶ ті, хто пов'язують власне майбутнє з Україною (1,63);
- ▶ ті, хто не будують планів на майбутнє (3,07);
- ▶ ті, хто пов'язують майбутнє з Францією (4,31) й іншими країнами Європи чи світу (4,1).

Результат очевидний: ті, хто планують повертатися в Україну, вважають, що лише там зможуть жити повноцінним життям. Натомість ті, хто планує залишатися і далі мігрантом, не вважають, що лише в Україні житимуть повноцінно.

Стосовно «української сторінки» в житті мігрантів, то тут також можна виділити три групи респондентів:

- ▶ ті, хто пов'язують майбутнє з Францією (3,02) та іншими країнами Європи чи світу (3,03);
- ▶ ті, хто не будують планів на майбутнє (3,87);
- ▶ ті, хто пов'язують власне майбутнє з Україною (4,51).

Жодна з груп не визначилася остаточно, що готова перегорнути українську сторінку свого життя, проте радикально з цим незгодні лише ті, хто планують повертатися до України, а також переважно не згодні ті, хто не будують планів на майбутнє.

Більшість опитаних вважають, що Україна недостатньо приділяє уваги питанням українських мігрантів і мігранток у Парижі.

Чим старші мігранти, тим більше вони згодні з твердженням «Заходи, присвячені Україні, котрі проводять українські ГО в Парижі, важливі для згуртування громади». Жінки більше згодні з цим твердженням, аніж чоловіки.

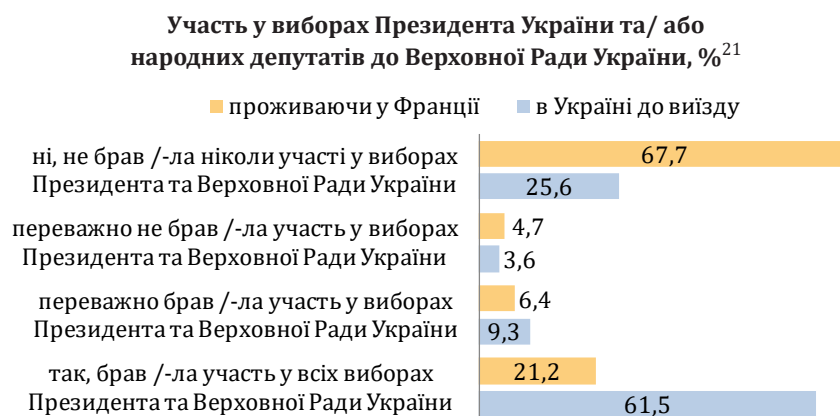
Так само жінки більше, ніж чоловіки, згодні з твердженням «Заходи, присвячені Україні, що проводить Посольство України в Парижі, важливі для згуртування громади».

Чим довше мігранти живуть у Франції, тим більше вони згодні з твердженням «Українська спільнота розділена на різні групи (сім'ї, клани, роди, земляцтва; на багатих і бідних)», і тим менше вони згодні з твердженням «Україна приділяє достатньо уваги питанням мігрантів».

5.2. Участь мігрантів і мігранток в українському виборчому процесі

Важливим показником збереження зв'язків з Україною є участь у виборах Президента України та / або народних депутатів до Верховної Ради України (див. рис. 56).

Рисунок 56

До міграції у Францію більшість опитаних брали участь у виборах Президента України чи депутатів до Верховної Ради України – 61,5 % від опитаних. Натомість

²¹ Участь у виборах в Україні до виїзду n = 605; участь у виборах, проживаючи у Франції n=579.

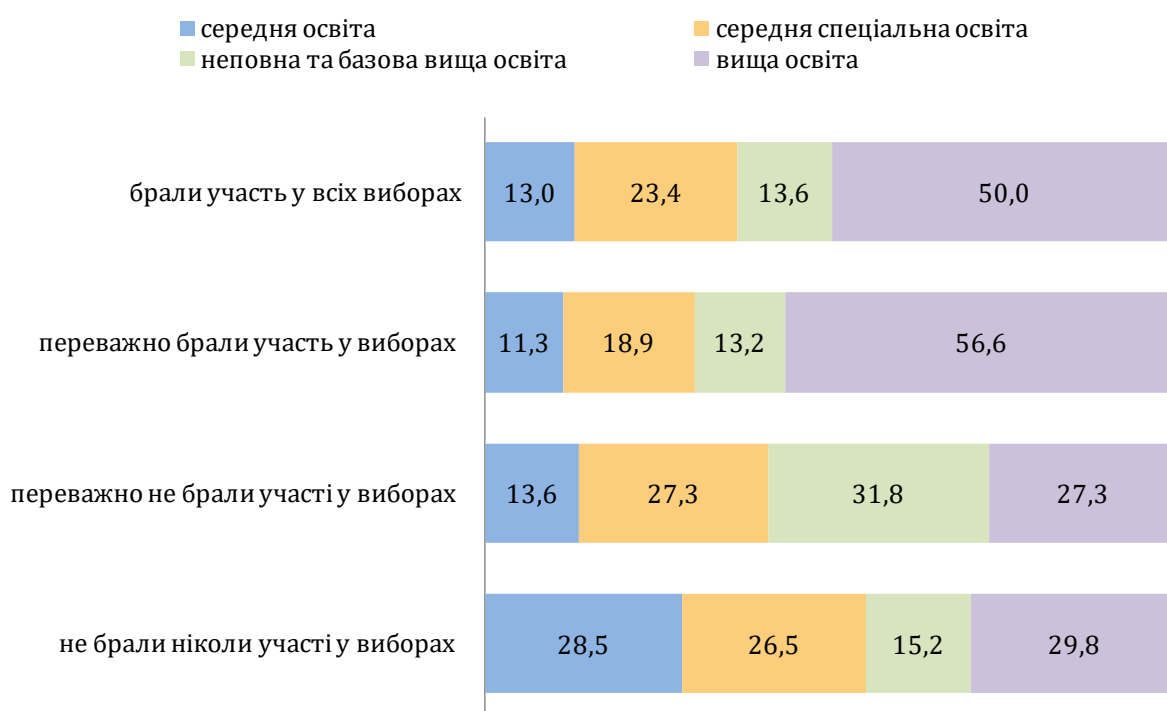
після міграції до Франції вже 67,7 % не брали участі. Отже, бачимо, що після переїзду до Франції більшість опитаних перестають активно залучатися у політичне життя України – навіть опосередковано.

Як у Франції, так і в Україні зберігається тенденція, що молодші респонденти рідше беруть участь у виборах – як депутатів до Верховної Ради України, так і Президента. Проте після переїзду до Франції з'являється інша тенденція: жінки більше схильні бути активними на виборах до ВРУ чи Президента України, хоча до переїзду різниці в участі між чоловіками та жінками не було.

Аналіз участі у виборах відповідно до рівня освіти респондентів засвідчив такі результати: найменший відсоток участі в виборах в Україні серед респондентів із неповною та базовою середньою освітою, а найвищий – серед людей з вищою освітою (див. рис. 57).

Рисунок 57

Участь у виборах в Україні до виїзду, % респондентів у межах освітньої категорії, n=594

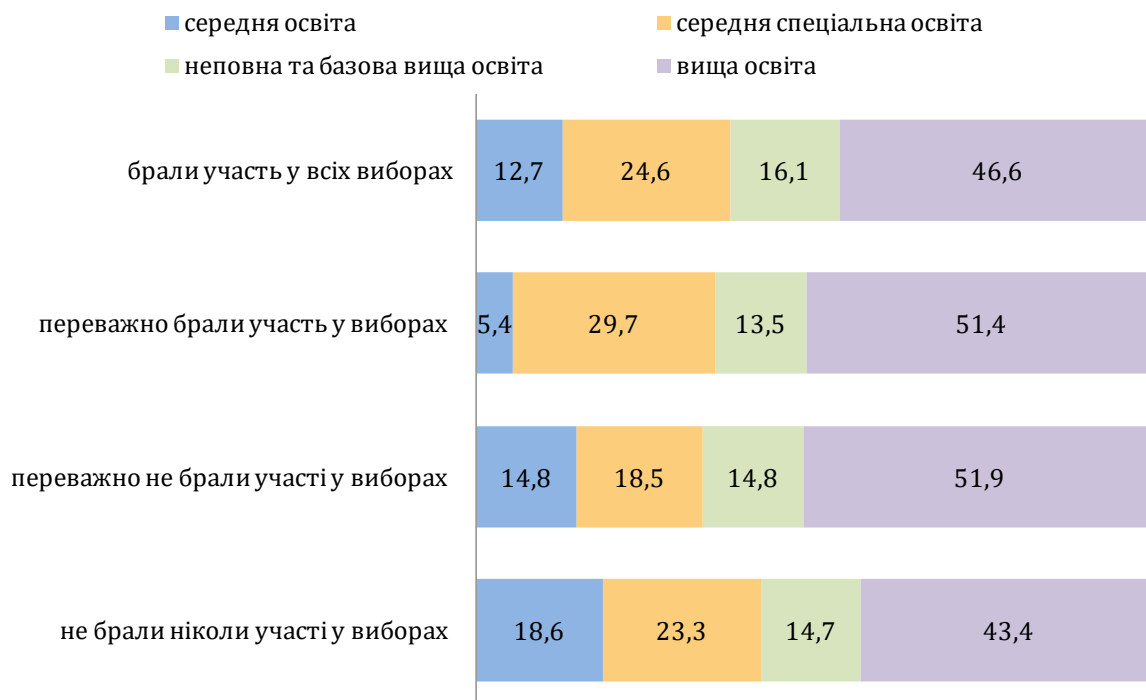

Можна стверджувати, що респонденти поділяються на дві групи за рівнем участі у виборах: 1) люди з вищою, неповною та базовою вищою, повною середньою та середньою спеціальною освітою мають доволі високий рівень участі; 2) люди з неповною та базовою середньою освітою мають доволі низький рівень.

Проте стосовно участі у виборах Президента України чи депутатів Верховної Ради України під час перебування у Франції, то найменший відсоток серед респондентів з неповною та базовою середньою освітою. Проте між іншими категоріями мігрантів суттєвих відмінностей немає (див. рис. 58).

Рисунок 58

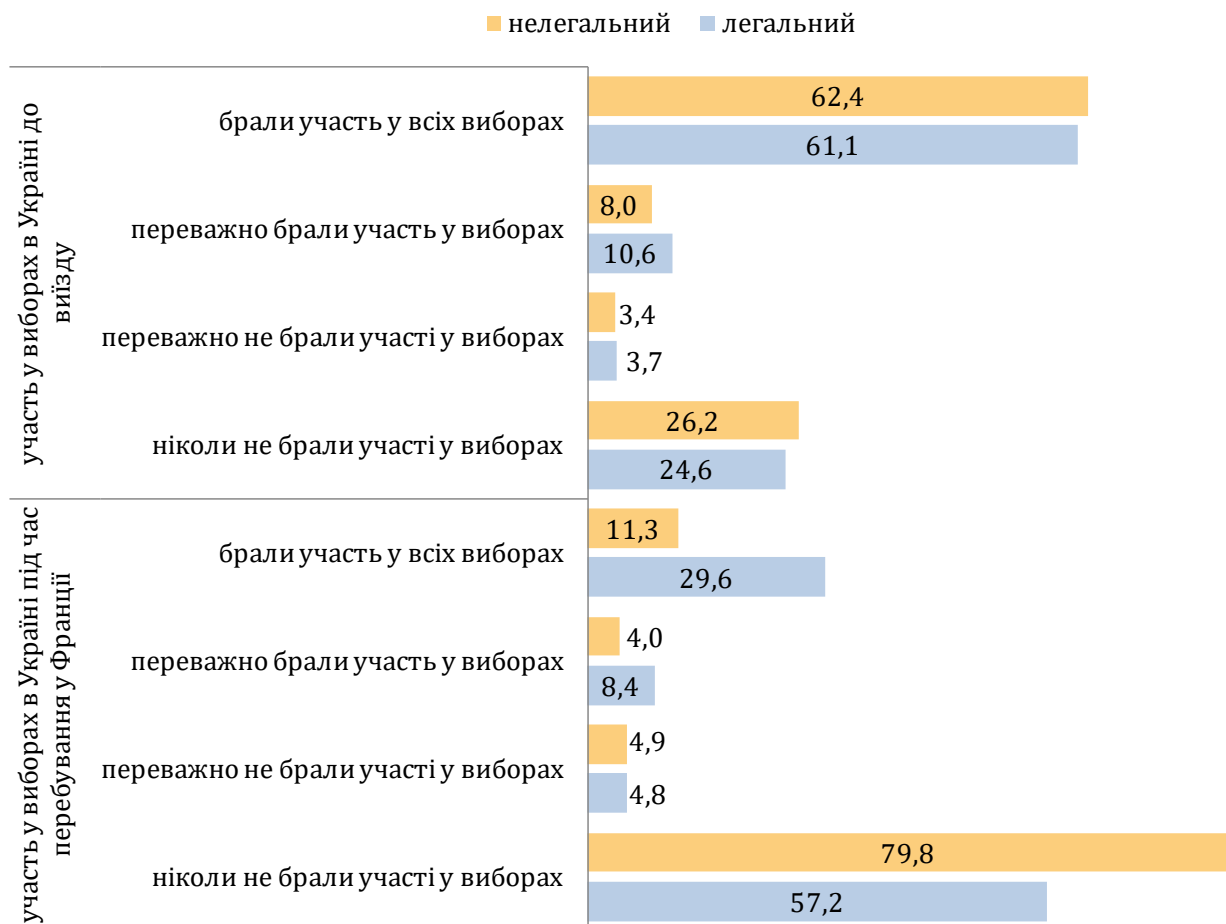
Участь у виборах в Україні, перебуваючи у Франції, % респондентів у межах освітньої категорії, n=569

Стосовно легального статусу мігрантів і мігранток, то очевидно, що він є визначальним для участі у виборах під час перебування у Франції. Відштовхуючись від поточного статусу перебування у Франції (легальний або нелегальний), бачимо, що активність на виборах в Україні до переїзду у цих груп респондентів не відрізнялася (див. рис. 59). Натомість участь у виборах Президента України чи депутатів до Верховної Ради України під час перебування у Франції є суттєво нижчою в опитаних із нелегальним статусом.

Рисунок 59

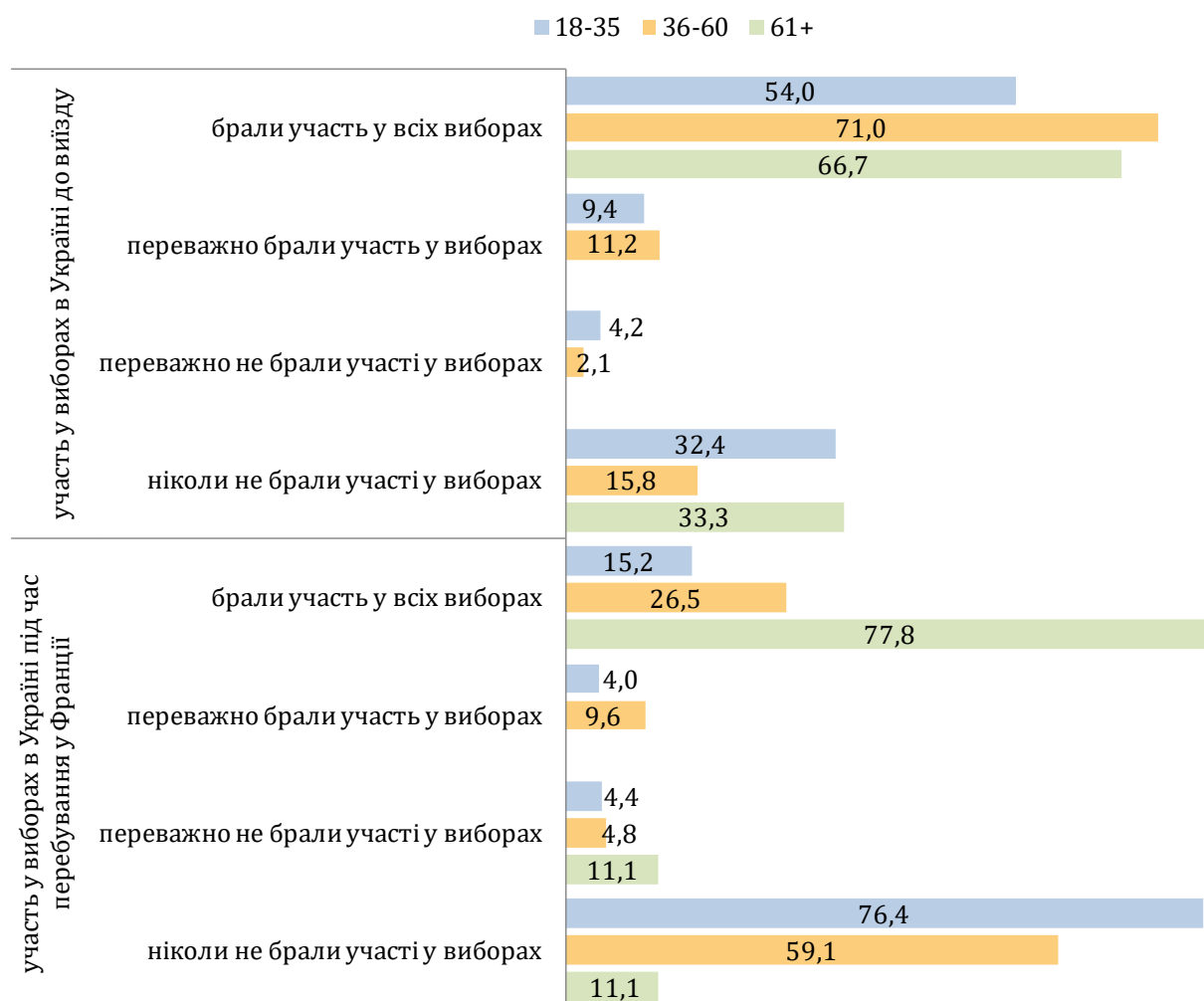
Участь у виборах в Україні до виїзду та під час перебування у Франції,
% респондентів з нелегальним і легальним статусом²²

Вік теж пов'язаний із участю у виборах. Якщо під час перебування в Україні представники всіх вікових груп були активними учасниками виборів, то після переїзду до Франції ситуація змінюється. $\frac{3}{4}$ респондентів віком до 35 років і понад $\frac{1}{2}$ респондентів віком 36–60 років не беруть участі у виборах. Лише особи віком понад 60 років продовжують бути активними виборцями – понад $\frac{3}{4}$ продовжують брати участь у всіх українських виборах у Франції – Президента України й депутатів до ВРУ (див. рис. 60)

²² Участь у виборах в Україні до виїзду n=584; участь у виборах, проживаючи у Франції n=558.

Участь у виборах в Україні до виїзду та під час перебування у Франції,
% респондентів у межах вікової категорії²³

5.3. Пожертви на благодійність

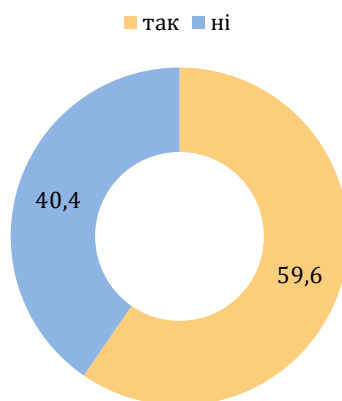
Більшість опитаних (59,6 %) жертвують на благодійність, перебуваючи у Франції. Проте переважають пожертви на потреби України – лише дуже мала кількість респондентів жертвує на потреби Франції (див. рис. 61).

Чим старші опитані, тим частіше вони роблять пожертви на благодійність.

Чим довше респонденти перебувають у Франції, тим вони частіше роблять пожертви на благодійність.

²³ Участь у виборах в Україні до виїзду n=559; участь у виборах, проживаючи у Франції n=536.

Чи жертвуєте Ви частину Вашого доходу на благодійність, перебуваючи у Франції?, % респондентів, n=634

Стосовно пожертв на потреби в Україні, то під час перебування у Франції 58,7 % від опитаних жертвують на Армію України й АТО (див. рис. 62). Іншими групами потреб в Україні, на які жертвують мігранти і мігрантки, є духовні та церковні потреби (45,8 %), діти-сироти (44,4 %) та медицина і лікування (36,2 %). Натомість на потреби у Франції люди жертвують переважно на духовні та церковні потреби (20,9 %).

На що саме Ви жертвуєте кошти, перебуваючи у Франції?, % від респондентів, які здійснюють пожертви²⁴

Загалом експлораторний факторний аналіз відповідей респондентів показав, що всі види пожертв можна розділити на чотири великі групи:

- ▶ пожертви на потреби в Україні:
 - Армія України та АТО, духовні та церковні потреби, діти-сироти, медицина та лікування;
 - захист довкілля та тварин, культурні й освітні проекти, малозабезпечені й інші потребуючі категорії населення;

²⁴ Для потреб в Україні n=365; для потреб у Франції n=116.

- ▶ пожертви на потреби у Франції:
 - культурні й освітні проекти, захист довкілля та тварин;
 - малозабезпечені й інші потребуючі категорії населення, діти-сироти, духовні та церковні потреби.

Поділ жертв на окремі групи впливає з відповідей опитаних. Тобто, якщо опитані жертвують на Армію України та АТО, то вони так само, швидше за все, будуть жертвувати на духовні та церковні потреби, дітей-сиріт і медицину та лікування в Україні. Така ж логіка є і в основі трьох інших груп.

Як бачимо, логіка жертв відрізняється у разі потреб України та Франції. Що стосується України, то духовні та церковні потреби опиняються в одному розряді важливості з Армією України й АТО, медициною та лікуванням, а також потребами дітей-сиріт. Натомість у Франції духовні та церковні потреби потрапляють до однієї групи з потребами малозабезпечених та інших потребуючих категорій населення, а також потребами дітей-сиріт.

Загалом 79 осіб вказали, що роблять пожертви на духовні та церковні потреби у Франції. Їхній соціальний портрет такий. Більшість із них – жінки (60,3 %), це люди середнього віку (36–60 років, 57,9 %), але значною є частка молоді до 35 років (39,5 %). Переважно в них середня спеціальна (40,8 %), вища (28,9 %) або повна середня освіта (15,2 %). Це одружені (67,9 %) люди і неодружені (й ті, що ніколи не були в шлюбі) (12,8 %). У 75,6 % з них є діти (переважно 1–2 дитини – 79,7 % серед тих, хто має дітей). Ці люди перебувають у Франції більше 5 років (64,1 %) або ж тривалий час (1–3 роки – 14,1 %, 3–5 років – 14,1 %). У більшості родичі проживають із ними у Франції (68,4 %). Переважно вони фінансово допомагають своїм родичам в Україні, проте нерегулярно (51,3 %), хоча регулярно переказує кошти 34,2 %, а не переказує взагалі – 14,5 %. Здебільшого це люди середнього рівня достатку (вказали, що можуть жити на свій дохід – 64,1 %), хоча серед них і доволі велика частка заможних (вказали, що на свій дохід їм живеться комфортно – 28,2 %). Група є неоднорідною щодо своїх майбутніх міграційних планів: 35,4 % пов'язують власне майбутнє з Францією, 32,9 % – з Україною, а 25,3 % не будують планів на майбутнє (3,8 % пов'язують своє майбутнє з іншими країнами Європи чи світу). Найбільше серед цієї категорії респондентів є тих, хто перебувають на території Франції нелегально (43,6 %), хоча 20,5 % мають довгострокову візу, 23,1 % – дозвіл на постійне проживання, і 3,8 % – громадянство Франції. Ці люди здійснюють пожертви на потреби в Україні (Армію України й АТО – 59,5 %, духовні та церковні потреби – 59,5 %, дітей-сиріт – 48,1 %, медицину та лікування – 31,6 %), але дуже мало на такі потреби в Україні як малозабезпечені й інші потребуючі категорії населення (17,7 %), культурні й освітні проекти (6,3 %), захист довкілля та тварин (2,5 %).

Ці люди роблять дуже мало жертв на потреби у Франції: на малозабезпечених та інші потребуючі категорії населення – 19 %, на дітей-сиріт – 10,1 %, на культурні й освітні процеси – 7,6 %, на захист довкілля та тварин – 2,5 %.

Стосовно жертв на потреби в Україні, то старші мігранти і мігрантки більше жертвують, порівняно з молодшими, на медицину та лікування, Армію України та АТО, дітей-сиріт, малозабезпечених та інші потребуючі категорії населення, на духовні та церковні потреби. У разі жертв на потреби у Франції, то лише стосовно духовних і церковних потреб є відмінність між старшими та молодшими мігрантами, причому частіше такі пожертви роблять старші мігранти.

Така ж ситуація і щодо тривалості перебування мігрантів і мігранток у Франції: ті, що довше перебувають у Франції, частіше жертвують на такі потреби України – медицину та лікування, Армію України й АТО, дітей-сиріт, малозабезпечених та інші потребуючі категорії населення, на духовні та церковні потреби. Проте лише у разі медицини та лікування, а також духовних і церковних потреб ця залежність опосередкована: тут більше проявляється залежність від тривалості перебування, ніж віку. Отже, можемо припустити, що йдеться про більшу адаптованість мігрантів і мігранток, як фактор, що визначає пожертви саме на ці сфери. Стосовно ж жертв на потреби у Франції, то лише у випадку духовних і церковних нужд, а також культурних та освітніх проєктів, ті мігранти, що перебувають у Франції довше, більше схильні робити такі пожертви, порівняно з тими мігрантами, які прибули недавно. І ця залежність не опосередкована тривалістю перебування: незалежно від тривалості перебування у Франції різні вікові групи жертвують у різний спосіб.

5.4. Загальні показники громадської активності

На додаток до окремих показників громадської активності опитаних у Франції ми також виявили її узагальнені параметри.

Для цього ми сконструювали індекс громадської активності. У нього інтегровані такі змінні характеристики опитаних:

- ▶ частота слідкування за новинами у Франції та Україні;
- ▶ чи брали участь у виборах Президента та Верховної Ради України в Україні до переїзду та під час проживання у Франції;
- ▶ чи жертвують частину доходу на благодійність, перебуваючи у Франції;
- ▶ чи беруть участь у заходах, організованих Посольством України у Франції та його культурним центром;
- ▶ чи брали участь в Україні / чи беруть участь у Франції в волонтерських, просвітницьких, соціальних заходах їхніх релігійних громад;
- ▶ чи підтримували / підтримують власну парафію / Церкву фінансовими пожертвами чи в інший спосіб в Україні до переїзду у Францію або тепер.

Таблиця 4

Загальний розподіл ступенів громадської активності серед респондентів, n=634

	Ступені громадської активності	Абс. показники	Відсотки
1	Повна відсутність громадської активності	27	4,3
2	Низький рівень громадської активності	95	15,0
3	Рівень громадської активності нижчий від середнього	176	27,8
4	Середній рівень громадської активності	224	35,3
5	Рівень громадської активності вищий від середнього	96	15,1
6	Високий рівень громадської активності	16	2,5

Зв'язки індексу громадської активності зі змінними соціально-демографічного блоку:

1. Із кількістю дітей: чим менше дітей, тим вищою є громадська активність.
2. Із тривалістю перебування у Франції: чим довше проживають у Франції, тим вищий рівень громадської активності.

3. Із фінансовою допомогою родичам в Україні: чим більше допомагають членам родини в Україні, тим вищий рівень громадської активності на загал.
4. Чим нижчою є суб'єктивна оцінка стану власного добробуту в Україні до переїзду, тим вищою є громадська активність під час проживання у Франції; натомість ця активність не залежить від суб'єктивних та об'єктивних оцінок стану власного та сімейного добробуту у Франції

Розділ 6. РЕЛІГІЙНЕ ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГРОМАДИ В ПАРИЖІ

У сучасній соціології феномени релігії та релігійності зазвичай розглядають у межах підходу, який передбачає виокремлення в досліджуваному явищі двох рівнів: загальної або диспозиційної (суб'єктивної) та функціональної (об'єктивної) релігійності.

Рівень диспозиційної релігійності включає: 1) самоідентифікацію респондента з певним віросповіданням (конфесією) та 2) оцінку ступеня власної релігійності. Функціональний рівень пов'язаний із практичним утіленням релігійних вірувань і мотивацій та передбачає аналіз безпосередніх релігійних практик або релігійної поведінки як різновиду соціальної дії. Також сюди можна зарахувати так звану афіліативну релігійність, тобто залученість до діяльності релігійних громад і організацій.

6.1. Диспозиційна релігійність

З огляду на конфесійну структуру більшість опитаних (53 %) зарахували себе до Української Греко-Католицької Церкви. Другою за чисельністю (16 %) стала ідентифікація з Українською Православною Церквою Київського Патріархату. Третє місце посіла загальнохристиянська ідентифікація, яку обрало 7 % від респондентів (див. рис. 63)²⁵.

Рисунок 63

До якої Церкви, релігії чи віровизнання Ви себе зараховуєте?, %, n=598

Окрім запитання щодо приналежності до певної релігії та конфесії, в опитуванні ставили й запитання, в якому респондентів просили оцінити суб'єктивну міру їхньої релігійності.

Майже 65 % від респондентів зарахували себе до категорії віруючих осіб, як «радіше віруючий/-а» охарактеризували себе 22 % від опитаних. Категорії «радіше не віруючий/-а» та «зовсім не віруючий/-а» разом становлять 6 % від усіх відповідей (див. рис. 64).

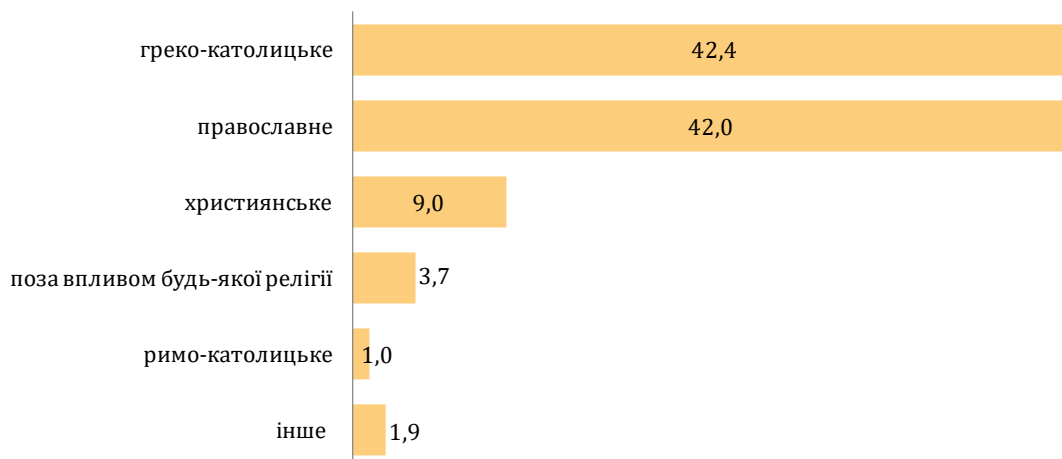
²⁵ Детальний соціально-демографічний портрет за віковими групами респондентів, які зарахували себе до УГКЦ, див. у Додатках 1 та 2 у блоці «Релігія».

Незалежно від того, чи зараховуєте Ви себе до певного віровизнання, скажіть, будь ласка, наскільки Ви є віруючою людиною?, %, n=593

Щодо середовища, в якому відбувався процес виховання та релігійної соціалізації, то 42,4 % від респондентів зазначили, що їх виховували у греко-католицькому середовищі. Другою, майже ідентичною за чисельністю відповіддю стало православне середовище (42 %), третьою – християнське середовище (9 %) (див. рис. 65).

В якому релігійному середовищі вас виховували?, %, n=589

Частина запитань анкети стосувалися релігійних уявлень респондентів. Вони мали відповісти на запитання щодо релігійних уявлень, пов'язаних як з християнством, так і з основами інших релігійних традицій. Опитані мали визначитися, наскільки вони переконані щодо існування раю, пекла, чи вірять у життя після смерті, релігійні дива, реінкарнацію, нірвану, надприродні сили тощо. Більшість опитаних задекларували віру в головні складові християнського віровчення – життя після смерті, існування раю і пекла, безсмертя душі тощо. Тим не менше, 29 % від респондентів мають сумніви щодо воскресіння померлих, 20 % – не вірять у пекло та первородний гріх (див. табл. 3).

«Чи вірите Ви у...»? , %

Об'єкт віри	Безумовно так	Скоріше так	Скоріше ні	Безумовно ні
життя після смерті (n=523)	56	26	10	8
рай (n=493)	58	26	10	6
пекло (n=481)	55	25	12	8
Пресвяту Трійцю (n=475)	73	13	6	8
безсмертя душі (n=446)	67	17	7	9
воскресіння померлих (n=468)	54	17	13	16
що Марія, мати Ісуса, є Богородицею (n=494)	77	13	4	6
що Біблія – це Слово Боже (n=496)	75	14	5	6
первородний гріх (n=463)	63	17	11	9
силу молитви (n=498)	78	13	4	5

Поряд із вірою в окреслені складові християнського віровчення анкета містила запитання для з'ясування ставлення до елементів нехристиянських учень. Респондентів просили визначитися, чи вірять вони в реінкарнацію (переселення душ), нирвану, екстрасенсорику, гороскопи та ворожіння (див. табл. 4). Майже третина опитаних (29 %) задекларували віру в елементи нехристиянських віровчень. Зокрема у реінкарнацію вірить понад третина респондентів (39 %), 24 % декларують віру у силу ворожіння, 26 % вірять гороскопам та астрологічним прогнозам.

Таблиця 4

«Чи вірите Ви у...»? , %

Об'єкт віри	Безумовно так	Скоріше так	Скоріше ні	Безумовно ні
реінкарнацію (n=446)	17	22	27	34
нірвану (n=416)	9	16	28	47
силу ворожіння, екстрасенсорики (n=449)	15	19	28	38
гороскопи, астрологію (n=458)	11	15	30	44

Більшість опитаних декларує віру у зцілення хворих чи інші чуда, які наука не може пояснити (85 %), 65 % вірять у надприродні сили та 57 % – у заступництво померлих предків (див. табл. 5).

Таблиця 5

«Чи вірите Ви у...»? , %

Об'єкт віри	Безумовно так	Скоріше так	Скоріше ні	Безумовно ні
зцілення хворих чи інші чуда, які наука не може пояснити (n=475)	60	25	7	8
надприродні сили (n=454)	37	28	15	20
заступництво померлих предків (n=441)	31	26	18	25

6.2. Функціональна релігійність

Отримана в дослідженні інформація дає змогу висвітлити особливості релігійної поведінки опитаних: як часто вони моляться, відвідують релігійні служби, чи мають удома священні книги, ікони. За відповідями на запитання «Не враховуючи такі випадки як вінчання, хрестини або похорон, як часто Ви бували на богослужіннях, коли проживали в Україні та під час перебування у Франції» респонденти об'єднані у чотири групи: 1) постійні відвідувачі церкви (анкетні варіанти відповідей «Щодня», «Декілька разів на тиждень»); 2) часті відвідувачі церкви («Раз на тиждень», «Принаймні раз на місяць»); 3) ті, хто відвідує церкву рідко («Десь раз на півроку» і «Раз на рік»); 4) ті, хто не відвідує церкву ніколи чи майже ніколи («Рідше, ніж раз на рік» і «Ніколи») (див. рис. 66–67).

Рисунок 66

Частота відвідування служб, Україна, %, n=587

■ постійно ■ часто ■ рідко ■ ніколи чи майже ніколи

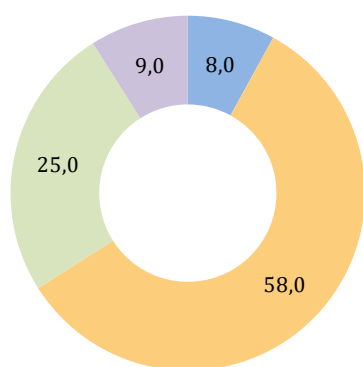
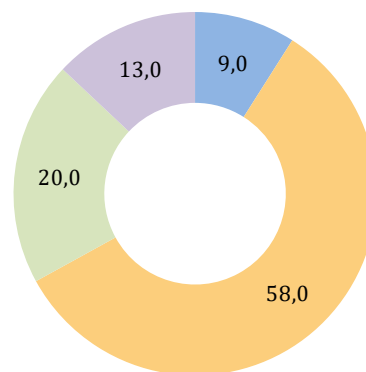

Рисунок 67

Частота відвідування служб, Франція, %, n=587

■ постійно ■ часто ■ рідко ■ ніколи чи майже ніколи

Більшість опитаних в обох випадках (і в Україні, і у Франції) потрапили до категорії тих, хто відвідує релігійні служби постійно та часто (66 % в Україні та 67 % у Франції) (рис. 66 та рис. 67). Загалом, показники майже однакові і для України, і для Франції. Трохи більшим у Франції є відсоток тих, хто ніколи чи майже ніколи не відвідує богослужіння (9 % в Україні проти 13 % у Франції) (див. рис. 68).

Рисунок 68

Не враховуючи такі випадки як вінчання, хрестини або похорон, як часто Ви бували на богослужіннях, коли проживали... %, n=587

З погляду статі жінки більш релігійно активні, ніж чоловіки, коли йдеться про постійне відвідування релігійних служб («щодня» і «декілька разів на тиждень») (див. рис. 69–70).

Рисунок 69

Частота відвідування служб, Франція (чоловіки), %, n=231

■ постійно ■ часто ■ рідко ■ ніколи чи майже ніколи

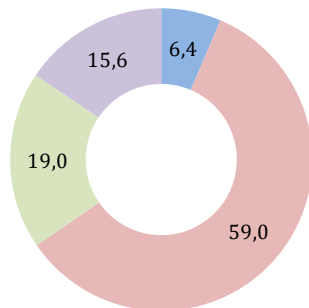
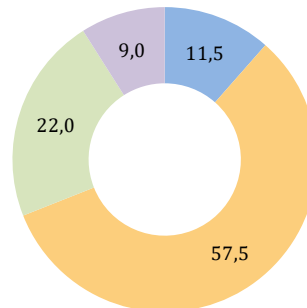

Рисунок 70

Частота відвідування служб, Франція (жінки), %, n=339

■ постійно ■ часто ■ рідко ■ ніколи чи майже ніколи

Найчастіше респонденти відвідують осередки Української Греко-Католицької Церкви (65 %), другою за частотою відвідування є Українська Православна Церква Київського Патріархату (5,3 %) (див. рис. 71)

Рисунок 71

Найчастіше у Франції Ви ходите до... %, n=582

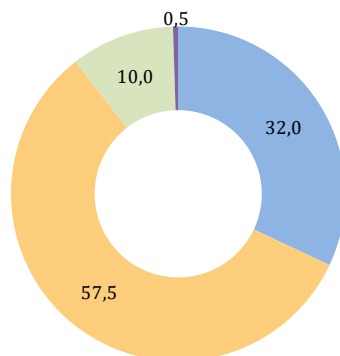

57,5 % від респондентів витрачають на дорогу до церкви від півгодини до години. У 32 % від опитаних дорога займає до півгодини (див. рис. 72).

Рисунок 72

Скільки часу ви витрачаєте на дорогу до церкви?, n=493

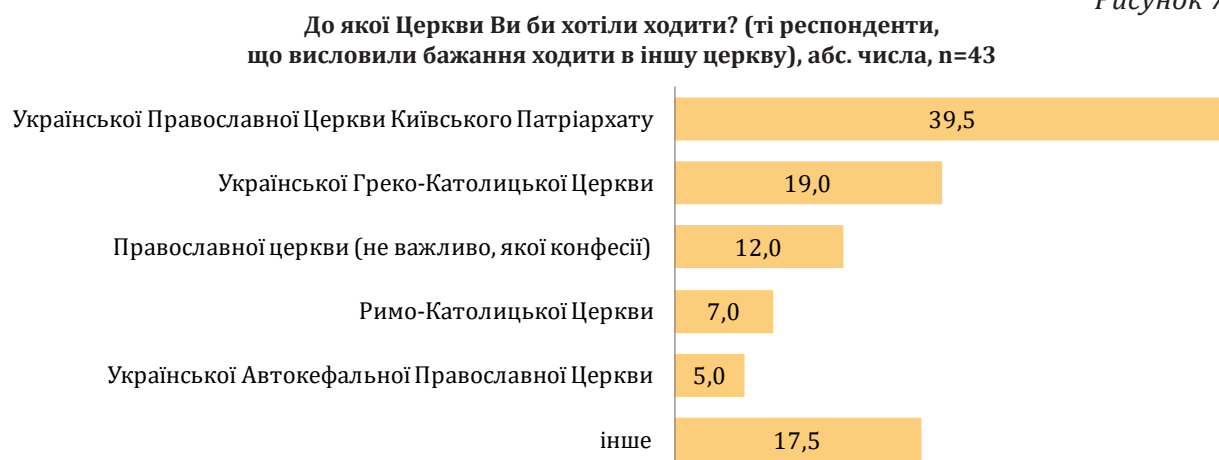
■ до 30 хв. ■ 31 хв. - 1 год. ■ 1 год. 31 хв. - 2 год. ■ більше 2 год.

На запитання «Чи Ви ходите в ту церкву, до якої Ви б хотіли ходити?» 90 % респондентів відповіло ствердно.

Серед тих 10 % (з 51 опитаних відповіли на запитання 43), хто не погодився, 17 хотіло би відвідувати осередок УПЦ КП, 8 – УГКЦ і 5 – просто православну церкву незалежно від конфесії (див. рис. 73).

Рисунок 73

Серед інших відповідей трапляються варіанти «туди, де є дисципліна», «дійсно православної», «немає різниці».

Ті респонденти, котрі хотіли б ходити до іншої церкви, найчастіше відвідують осередки Української Греко-Католицької Церкви (19), Римо-Католицької (8) й Української Православної Церкви Київського Патріархату (6), взагалі не відвідують церкви 6 респондентів (див. рис. 74).

Рисунок 74

Запитання «Наскільки часто Ви брали участь в інших заходах Вашої релігійної громади до приїзду і тепер у Франції?» мало б зафіксувати активність або залученість опитаних у життя своєї релігійної спільноти поза відвідуванням богослужінь. Як можна побачити, зазначена активність є вкрай низькою, як в Україні, так і у Франції. Лише 13 % від опитаних брали активну участь у заходах власної громади в Україні, і 15 % – у Франції відповідно (див. рис. 75–76).

Рисунок 75

Ступінь залучення у заходи релігійної громади,
Україна, %, n=570

- брав/-ла участь у всіх заходах
- брав/-ла участь у більшості заходів
- брав/-ла участь у деяких заходах
- не брав/-ла участь в заходах

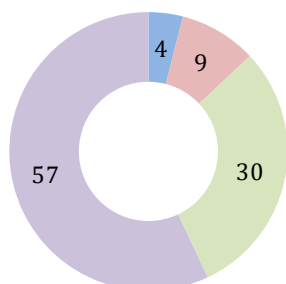
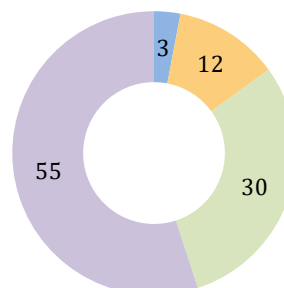

Рисунок 76

Ступінь залучення у заходи релігійної громади,
Франція, %, n=565

- брав/-ла участь у всіх заходах
- брав/-ла участь у більшості заходів
- брав/-ла участь у деяких заходах
- не брав/-ла участь у заходах

Говорячи про соціально-демографічний портрет активних вірян, слід відзначити, що в обох випадках – це, переважно, жінки з двох західних областей України (Івано-Франківської та Тернопільської) з вищою гуманітарною або середньою спеціальною освітою у віці від 30 до 45 років, які перебувають у Франції більше 5 років і переважно зайняті у сфері надання домашніх послуг.

Відзначимо, що індекс громадської активності респондентів має зв'язок зі ступенем їхньої участі у соціальних, волонтерських, просвітницьких заходах релігійних громад під час проживання у Франції – чим вищий рівень їхньої загальної громадської активності, тим сильніше вони залучені у життя релігійних громад.

Для 88 % від опитаних найкомфортнішою мовою богослужінь є українська. 5 % від опитаних віддає перевагу змішаній службі, яка б поєднувала українську та французьку мови (див. рис. 77).

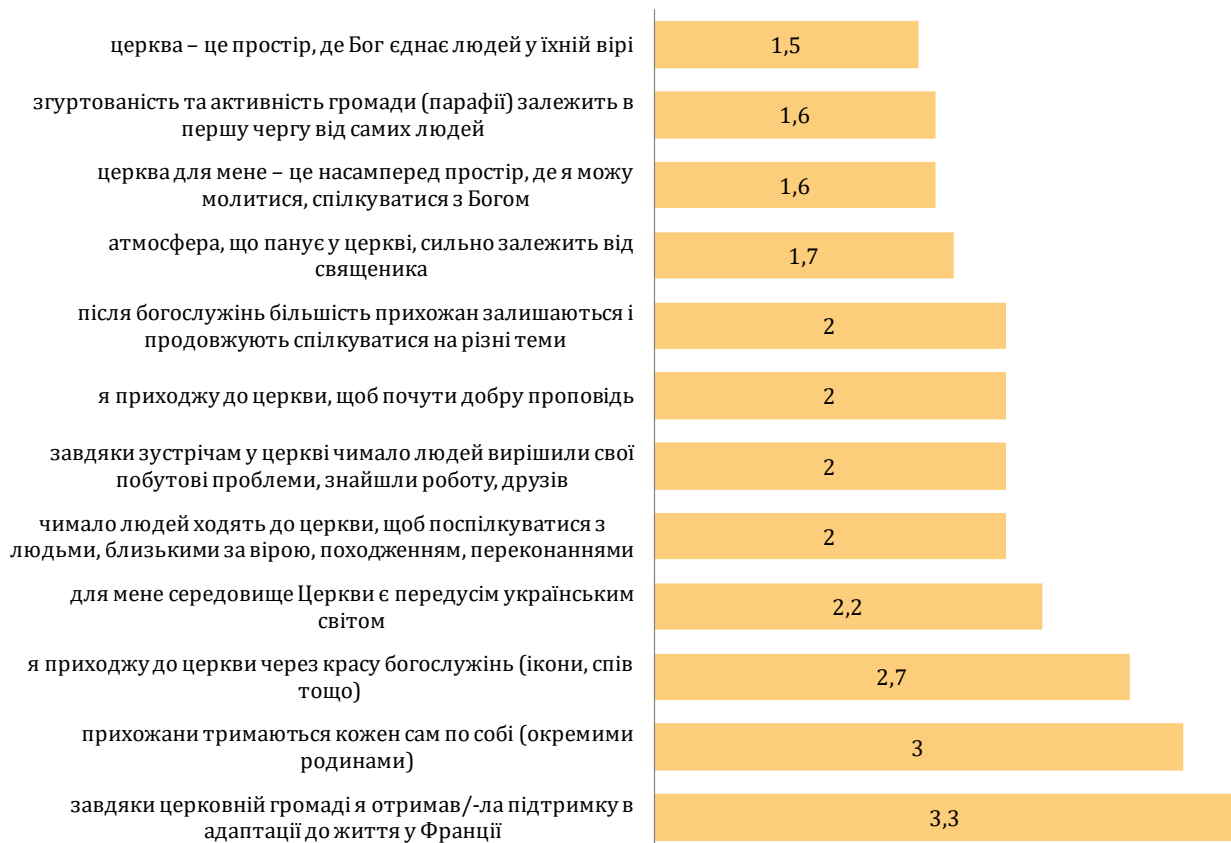
Рисунок 77

Богослужіння якою мовою Вам підійшли б найбільше?, %, n=554

Наступний блок тверджень мав на меті з'ясувати ставлення вірян до власної Церкви та їхнє бачення процесів, які відбуваються всередині релігійної громади. Найбільшого схвалення отримали твердження «Церква – це простір, де Бог єднає людей у їхній вірі», «Згуртованість та активність громади (парафії) залежить передусім від самих людей» і «Церква для мене – це насамперед простір, де я можу молитися, спілкуватися з Богом». Найбільший рівень незгоди респондентів отримали такі твердження: «Завдяки церковній громаді я отримав/-ла підтримку в адаптації до життя у Франції», «Парафіяни тримаються кожен окремо (окремими родинами)», «Я приходжу до церкви через красу богослужінь (ікони, спів тощо)» (див. рис. 78).

Наскільки Ви погоджуєтеся з наступними твердженнями?
(середній розподіл, де 1- це "Так, повністю погоджуюсь", 5 - "Ні, повністю не погоджуюсь")

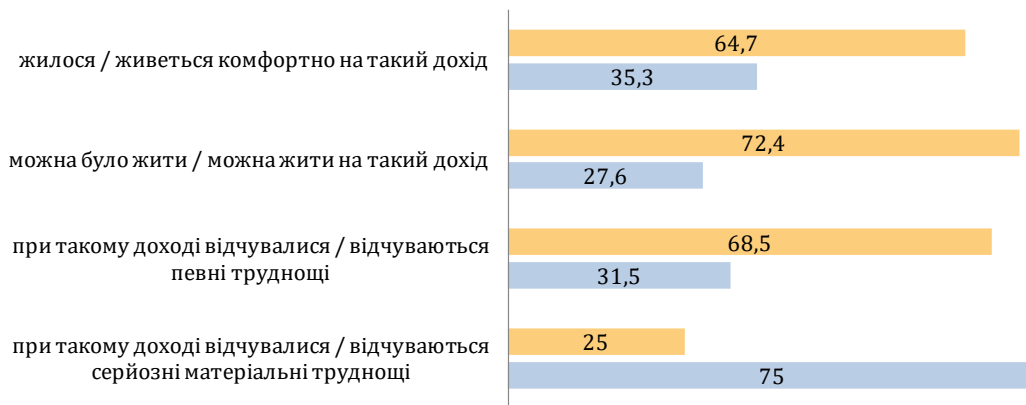
Майже однакова кількість опитаних (71 % в Україні до переїзду та 69 % у Франції тепер) підтримували та підтримують свою парафію фінансовими пожертвами (див. рис. 79).

Рисунок 79

Відзначимо, що навіть ті респонденти, котрі відчувають певні матеріальні труднощі у Франції, незважаючи на це, здебільшого (68,5 %) декларують, що підтримують свою парафію фінансовими пожертвами (див. рис. 80).

Чи підтримуєте Ви свою парафію/Церкву фінансовими пожертвами чи в інший спосіб у Франції тепер, %, n=556

Наступна група тверджень стосувалася різних аспектів ставлення до пожертв. Респонденти здебільшого погоджуються з тим, що «людина жертвує в Церкві, скільки може собі дозволити залежно від доходу», «Прихожани як члени однієї спільноти повинні жертвувати на церкву» (див. рис. 81).

**Наскільки Ви погоджуєтесь з цими твердженнями?
(середній розподіл, де 1 – це «Так, повністю погоджуюся», 5 – «Ні, повністю не погоджуюся»)**

Як можна побачити, респонденти погоджуються з тим, що потрібно жертвувати на Церкву. Найбільшої згоди дістали твердження «Людина жертвує в Церкві стільки, скільки може собі дозволити залежно від доходу» та «Прихожани як члени однієї спільноти повинні жертвувати на Церкву». Найбільше вагань викликало твердження «Коли людина перебуває у скрутному матеріальному стані, годі чекати від неї благодійності».

ПРИКІНЦЕВІ ВИСНОВКИ

Результати дослідження дають підстави для певних узагальнень і попередніх висновків.

Мета перебування у Франції та персональні причини міграції

Ключовою групою серед українських мігрантів і мігранток у Парижі є трудові мігранти (73,7 % від усіх опитаних).

Чимала частина респондентів перебуває у Франції нелегально (44,1 %). Дозвіл на тимчасове перебування (коротко- чи довготермінові візи) мають 31,7 % від інтерв'юованих мігрантів. Громадянство Франції мають 4,6 % від опитаних, а дозвіл на постійне проживання – 17,4 %.

Значна частина (39,6 %) респондентів пов'язує власне майбутнє з Францією, проте понад ¼ опитаних планує повернутися в Україну. Майже така ж частка мігрантів не будує жодних планів на майбутнє. Водночас ті, що живуть у Франції менш як 3 роки, більше пов'язують власне майбутнє з Україною, а ті, що живуть у Франції понад 3 роки – більше пов'язують його з Францією. Можемо припустити, що 3 роки є тим порогом, який визначає зміну мігрантами та мігрантками своїх планів – коли Франція перестає бути для них тимчасовим етапом у міграції та стає країною постійного проживання.

Ключовими причинами, що вплинули на прийняття рішення про переїзд до Франції, є пропозиція прибуткової роботи, вищий рівень життя у Франції, можливості для самореалізації, політична нестабільність в Україні. Більшість мігрантів стикалися / стикаються з такими проблемами – труднощі з пошуком роботи, напівчи нелегальний статус працевлаштування, проблеми мовної адаптації.

Соціально-демографічні характеристики українських мігрантів і мігранток у Парижі

Розподіл за статевою приналежністю опитаних такий: чоловіки становлять 40 % від усіх опитаних, жінки – 60 %.

Більшість опитаних (75,4 %) – вихідці з західних областей України (46,1 % – з Івано-Франківської області, 19,3 % – Тернопільської, 9,9 % – з Львівської), решта областей України представлені незначно. Більше половини опитаних (63,3 %) перед виїздом до Парижа жили в містах, близько третини мешкали у селах (26,7 %) і селищах міського типу (9,9 %).

Вищу освіту мають 52 % від опитаних (вища освіта 42,9 % + базова вища освіта 8,1 % + кандидат, доктор наук 1 %), ще 6,4 % мають неповну вищу освіту. Близько чверті опитаних здобули середню спеціальну освіту (23,6 %). Повну середню освіту мають 13,6 % і неповну та базову середню – 3,5 %. Більшість опитаних здобули освіту в Україні (82 %, 519 осіб), решта (18 %, 115 осіб) – здобули або здобувають освіту за кордоном.

Серед українських мігрантів і мігранток у Парижі в офіційно зареєстрованому шлюбі живуть 368 осіб (58,5 %), з іншою особою без офіційної реєстрації 61 особа (9,7 %), неодружені та ніколи не перебували у шлюбі 132 особи (21 %), розлучені – 57 осіб (9,1 %), удови / вдівці – 11 осіб (1,7 %). З урахуванням показників

шлюбності у віковому розрізі можемо говорити про збереження серед українських мігрантів і мігранток тенденції до укладання офіційного шлюбу.

Респонденти та респондентки мають розгалужену мережу родинних зв'язків як у Франції, так і в Україні. Означені зв'язки активно підтримують за допомогою нових технічних можливостей і їхньої доступності. Опитані віддають перевагу відеозв'язку через Skype, WhatsApp, Viber, Messenger. Актуальні й текстові повідомлення, надіслані за допомогою тих самих електронних комунікаторів. Інтенсивність реальних, а не віртуальних зустрічей із рідними залежить не стільки від близькості родинних зв'язків, скільки від матеріального стану респондента.

Одноосібне проживання засвідчили лише 5,1 % від опитаних. Поширеними типами домогосподарств є проживання вдвох (25,5 %), утрюх (21,8 %), учотирюх (19 %), уп'ятьох (16,8 %), що разом становить 83,1 %. Від 6 і більше людей під одним дахом мешкають в 11,7 % випадків. При детальному розгляді домогосподарств за кількістю осіб, які мешкають під одним дахом, і з урахуванням їхньої спорідненості, можемо відстежити чітку динаміку до збільшення «змішаного» типу домогосподарства, що поєднує як рідних між собою людей, так і не рідних. Цілком вірогідно, що така картина свідчить про стратегію економії на житлі.

Досвіди працевлаштування та параметри добробуту

90 % від опитаних зазначили, що мають досвід роботи у Франції. Меншою мірою цей досвід має молодь у віці до 20 років. Ключовою віковою групою на ринку праці є люди від 21 до 40 років.

Щодо сфер зайнятості опитаних, то маємо чіткий розподіл залежно від статі – більшість мігрантів-чоловіків зайняті у сфері будівництва (73,5 %), значна група жінок працюють у сфері надання домашніх послуг – догляд за дітьми і літніми особами, прибирання, куховарство тощо (59,8 %).

Іншими «чоловічими» і «жіночими» сферами зайнятості є транспорт, логістика (на 15 чоловіків припадає 3 жінки) та зайнятість у готельно-ресторанному бізнесі (на 23 жінки 2 чоловіків). Жінки переважають і в сфері освіти (на 19 жінок 3 чоловіки), фінансовій сфері (банки, аудит, страхові компанії).

Дані про тривалість пошуків роботи дають змогу говорити про наявність групи мігрантів і мігранток, які виїжджали у Францію, вже маючи робоче місце, – 23,5 % зазначили, що почали працювати одразу після переїзду. За тиждень знаходять собі роботу в Парижі 37,3 % від усіх опитаних, за місяць працевлаштовані вже 63,8 %. Півроку виявилось достатньо для першого працевлаштування 94,7 % опитаних, які переїхали в Париж (нагадаємо, що йдеться про мігрантів, які мають досвід працевлаштування). Останнє може свідчити і про наявність попиту на ринку праці, і про високий рівень умотивованості мігрантів щодо інтенсивних і результативних пошуків роботи.

Детальний розгляд тривалості пошуків роботи дає змогу говорити про приблизно однакові шанси таких пошуків у віковому розрізі, натомість у статевому бачимо певні відмінності. Назагал працевлаштування чоловіків відбувається швидше порівняно з жінками. Також чоловіки, порівняно з жінками, значно менше вдаються до практики сумісництва – на одній роботі працюють 78,6 % чоловіків і 45 % жінок. Три і більше робіт мають лише 2 % чоловіків і 26,1 % жінок. До практики сумісництва опитані вдаються незалежно від віку, сімейного стану чи дітності. Тому мо-

жемо припустити, що відмінності у стратегіях сумісництва пов'язані не стільки з сімейною ситуацією та розподілом сімейних ролей, скільки з ситуацією на ринку праці та специфікою жіночої та чоловічої зайнятості.

Чим довше людина працює у Франції, тим більше вона вдається до практики зміни робочого місця. Причина такої динаміки потребує додаткового дослідження, однак, скоріш за все, це свідчення нелегкої трудової траєкторії мігрантів і мігранток, їхньої нестабільної позиції на ринку праці (з урахуванням, наприклад, того, що близько половини опитаних охарактеризували свій найм як неофіційний чи напівофіційний).

Загалом середній сумарний місячний дохід у середовищі української еміграції (2000 євро) нижчий за середній показник у Паризькому регіоні (Іль-де-Франс) (за даними за 2014 р. середня зарплата тут становила 3234 євро). Трохи більше 10 % українських мігрантів і мігранток мають середній і вищий за середній рівень доходів. При цьому суб'єктивні ознаки добробуту у Франції в порівнянні з оцінками стану добробуту в Україні виглядають позитивніше: 35,2 % вказали, що живуть комфортно на свої доходи у Франції (в Україні таких було 15,3 %); 54,6 % від опитаних вважають, що можна жити на цей дохід у Франції (в Україні таких було 21,1 %); при наявному доході відчують певні труднощі 9,5 % від опитаних у Франції та 37,2 % – в Україні; відчують серйозні матеріальні труднощі 0,8 % від опитаних у Франції та 26,4 % – в Україні. Тому можемо говорити, що попри специфіку і труднощі з працевлаштуванням та сумарний місячний дохід, який назагал є нижчим за середній, на рівні суб'єктивних оцінок респонденти підтверджують реалізацію однієї з ключових цілей еміграції – підвищення рівня добробуту.

Ступінь адаптованості й основні проблеми повсякденного життя у Франції

Загалом, опитані доволі слабо адаптовані до французького суспільства. Близько половини опитаних володіють французькою на рівні, який дає їм можливість порозумітися з місцевими мешканцями. Зовсім не володіє французькою кожен десятий. Проте рівень адаптації з часом зростає. При цьому спостерігається ще одна цікава закономірність: рівень володіння французькою мовою у жінок є вищим, ніж у чоловіків. Певною мірою це зумовлено специфікою жіночих стратегій працевлаштування. Останні передбачають суміщення декількох місць праці (нагадаємо, що 10,3 % від опитаних жінок поєднують понад 6 робіт), досягнути чого неможливо без інтенсивних комунікативних практик, які мають ґрунтуватися на доброму знанні мови.

Більшість мігрантів і мігранток стикалися чи стикаються з такими проблемами – труднощі з пошуком роботи, напів- чи нелегальний статус працевлаштування, мовна адаптація. Натомість майже не стикалися / стикаються з такими проблемами як приниження людської гідності, перешкоди для дітей у здобутті освіти, труднощі збереження власної релігійної традиції, брак можливостей для повноцінного духовно-релігійного життя, сексуальні домагання.

Загалом, більшість опитаних мігрантів констатували, що перед ними вже відкрилися наступні перспективи: нові знайомства; цікаве коло спілкування; знайомство з новою культурою; свобода слова, віровизнання, зібрань, політичного вибору; пошана до людської гідності, недоторканість особи та майна; рівність перед законом, відсутність корупції; якісна медицина; добре оплачувана робота; гідні умови праці; якісна освіта для себе чи для дітей.

Найвищий рівень довіри в опитаних мігрантів до рідних – як тих, що залишилися в Україні, так і тих, які перебувають у Франції. Також високим є рівень довіри до УГКЦ.

Загалом українським мігрантам у Парижі притаманні три кола довіри – за рівнем спадання: 1) до рідних; 2) до структур і груп французького суспільства; 3) до організацій української громади у Франції та українських мігрантів у Франції.

Окрім того, респонденти згодні з твердженням, що мігранти з України не прагнуть інтегруватися в українську спільноту в Парижі. Хоча водночас значна частина опитаних вважає, що українська громада в Парижі є радше згуртованою, ніж розділеною на окремі групи. Проте ці положення не взаємовиключні. Йдеться про те, що більшість українських мігрантів не інтегруються в спільноту. Проте, якщо вони таки об'єднуються, то створюють одну громаду / середовище, а не діляться на окремі групи. Більшість опитаних мігрантів вважають, що Україна не приділяє достатньої уваги питанням українських мігрантів.

В цілому українські мігранти в Парижі атомізовані та не є згуртованою громадою.

Громадська активність мігрантів і мігранток: виклики та перешкоди

Загалом спостерігається низький рівень громадської активності українських мігрантів і мігранток у Парижі. Наприклад, більшість із них не беруть участі у заходах, які організовує Посольство України у Франції (66,9 %). Низьким також є респондентський середній бал оцінки ролі українських громадських організацій у їхньому житті.

Якщо до міграції до Франції близько 2/3 від опитаних брали участь у виборах Президента України чи депутатів до Верховної Ради України, то у Франції 2/3 уже не беруть.

Більшість респондентів жертвують на благодійність, перебуваючи у Франції. Проте переважають пожертви на потреби України – лише дуже мала кількість респондентів жертвує на потреби Франції. Мігранти жертвують на: Армію України та АТО, духовні та церковні потреби, дітей-сиріт та медицину і лікування. Натомість у Франції мігранти жертвують переважно на духовні та церковні потреби.

Також ми зауважили, що громадська активність українських мігрантів залежить від тривалості проживання та накопичення ними досвіду життя у французькому суспільстві.

Релігійне життя української громади в Парижі

Враховуючи, що більшість опитаних мігрантів є вихідцями з трьох західних областей України (Івано-Франківської, Тернопільської, Львівської), приналежність до греко-католицької традиції є домінантною конфесійною самоідентифікацією. Більшість опитаних (53 %) віднесли себе до Української Греко-Католицької Церкви. Другою за чисельністю (16 %) стала ідентифікація з Українською Православною Церквою Київського Патріархату. Третє місце посіла загальнохристиянська ідентифікація, яку обрало 7 % від усіх респондентів.

Багаторічні соціологічні опитування щодо рівня релігійності та релігійної активності українців традиційно фіксують найвищі показники серед мешканців західних

регіонів, а саме серед респондентів, які ідентифікують себе з греко-католицькою традицією, коли йдеться про частоту відвідування служб, обізнаність у доктринальних положеннях, матеріальну підтримку Церкви та рівень довіри до останньої. Тобто саме греко-католики відрізняються найвищим рівнем релігійності та відповідної релігійної активності на загальноукраїнському тлі. Результати дослідження засвідчили, що окреслені релігійні практики та їхня інтенсивність відтворюються і поза українським контекстом у Франції.

Так, рівень суб'єктивної або диспозиційної релігійності респондентів є доволі високим. Майже 65 % від респондентів зарахували себе до категорії віруючих осіб, як «радіше віруючий/-а» охарактеризували себе 22 % від опитаних.

Так само доволі високою є і функціональна релігійність опитаних мігрантів, пов'язана з частотою молитов, відвідуванням релігійних служб тощо. Більшість респондентів в обох випадках (і в Україні, і перебуваючи у Франції) потрапили до категорії тих, хто відвідує релігійні служби постійно та часто (66 % в Україні та 67 % у Франції). Загалом показники майже однакові і для України, і для Франції. Трохи більшим у Франції є відсоток тих, хто ніколи чи майже ніколи не відвідує богослужіння (9 % в Україні проти 13 % у Франції).

Поза тим, результати дослідження свідчать, що ця активність слабо корелює з участю у заходах власних релігійних громад поза межами релігійних служб, оскільки відзначена активність є доволі низькою, як в Україні, так і під час перебування у Франції. Лише 13 % від респондентів брали активну участь у заходах власної релігійної громади в Україні, і 15 % – у Франції.

У соціально-демографічному ракурсі на основі отриманих даних можна констатувати більшу релігійність жінок, ніж чоловіків, більшу зацікавленість жінок релігійною сферою, вищу інтенсивність відтворюваних ними релігійних практик.

Щодо вікових груп, то більшою активністю у релігійній сфері відрізняється група 30–45 років.

Відносно високий рівень відвідування релігійних служб і декларованої релігійності, віра в низку базових доктринальних положень християнства (життя після смерті, рай, пекло, релігійні дива) поєднується з вірою в елементи нехристиянських учень (реінкарнацію, екстрасенсоріку, гороскопи і ворожіння). Майже третина опитаних (29 %) задекларували віру в елементи нехристиянських віровчень. Зокрема в реінкарнацію вірить більше, ніж третина респондентів (39 %), 24 % декларує віру у силу ворожіння, 26 % вірить гороскопам та астрологічним прогнозам. Останнє можна пояснити загальносвітовою тенденцією до релігійного синкретизму, плюралізації та індивідуалізації релігії на фоні послаблення впливу традиційних релігійних організацій та інститутів.

Незважаючи на низьку участь у заходах своїх релігійних громад поза богослужіннями, респонденти підтримують і готові надалі підтримувати церковні громади фінансово, навіть коли самі перебувають у ситуації фінансової скрути. Отримані дані також дають змогу констатувати відсутність прагматичної або інструментальної настанови стосовно Церкви у більшості опитаних мігрантів. Тобто вони не схильні розглядати Церкву як інструмент, за допомогою якого можна полегшити власну адаптацію до життя у Франції. Церква розглядається передусім як місце для задоволення духовних, а не матеріальних потреб.

ДОДАТКИ

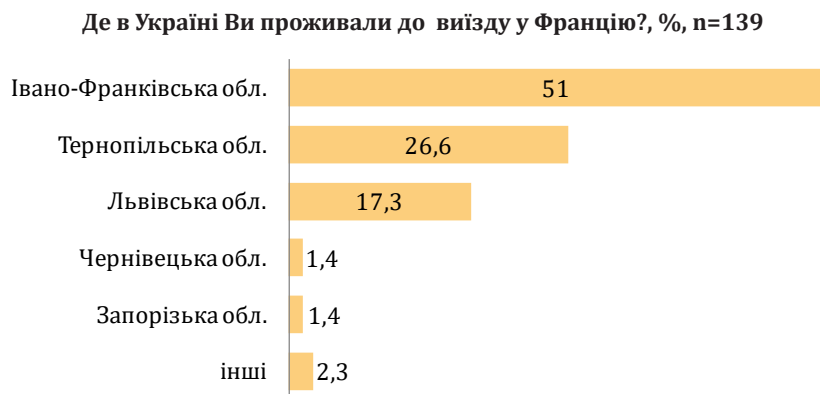
ДОДАТОК 1

Соціально-демографічний портрет мігрантів греко-католиків віком до 35 років (143 респонденти)

Регіон походження і тип населених пунктів

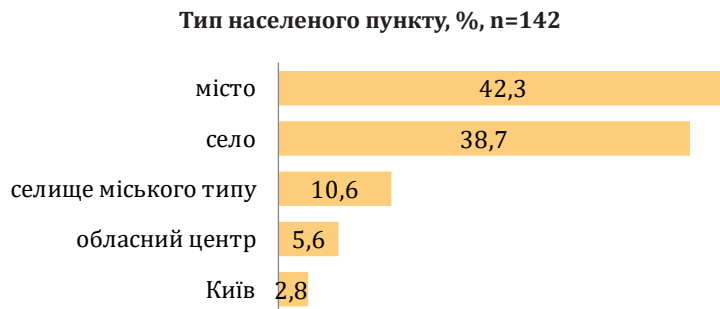
Більшість респондентів у групі 18–35 років (ті, що ідентифікують себе з УГКЦ) є вихідцями з західних областей України (Івано-Франківська (51 %), Тернопільська (26,6 %), Львівська (17,3 %), Чернівецька (1,4 %)). 2,3 % від опитаних до переїзду у Францію проживали в інших областях України, а саме: Запорізькій, Житомирській, Сумській, Черкаській тощо (див. рис. 1).

Рисунок 1

Понад 50 % від мігрантів перед виїздом до Франції мешкали у містах (42,3 % від респондентів зазначили «місто», 5,6 % – «обласний центр» і 2,8 % – «Київ») (див. рис. 2).

Рисунок 2

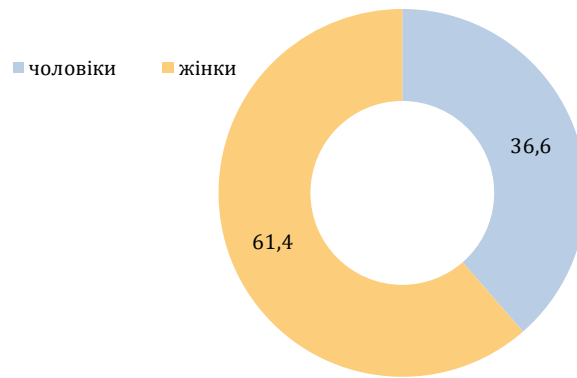

Більше, ніж третина респондентів до переїзду мешкали у селі (38,5 %).

Статеві параметри респондентів

У статевому співвідношенні у зазначеній групі чоловіки становлять 38,6 % від усіх опитаних, жінки – 61,4 %, що майже співпадає з пропорціями загальної вибірки (див. рис. 3).

Стать респондентів, %, чоловіків n=54, жінок n=86

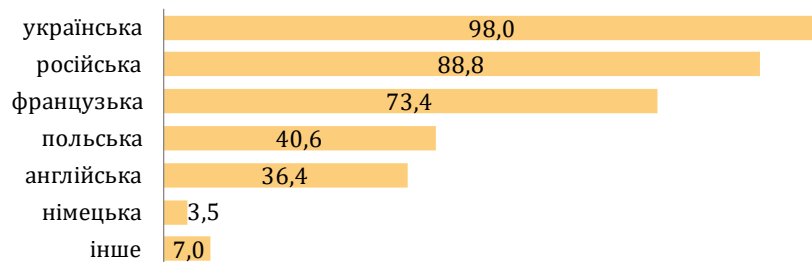

Знання іноземних мов

Більшість респондентів на необхідному для повсякденного спілкування рівні володіють українською (98 %) та російською (88,8 %) мовами. Більш як половина опитаних зазначили, що володіють французькою мовою (73,4 %), а більш як третина опитаних – польською (40,6 %) та англійською (36,4 %) мовами (див. рис.4).

Рисунок 4

Якими мовами Ви володієте на рівні, необхідному для повсякденного спілкування, % n=143

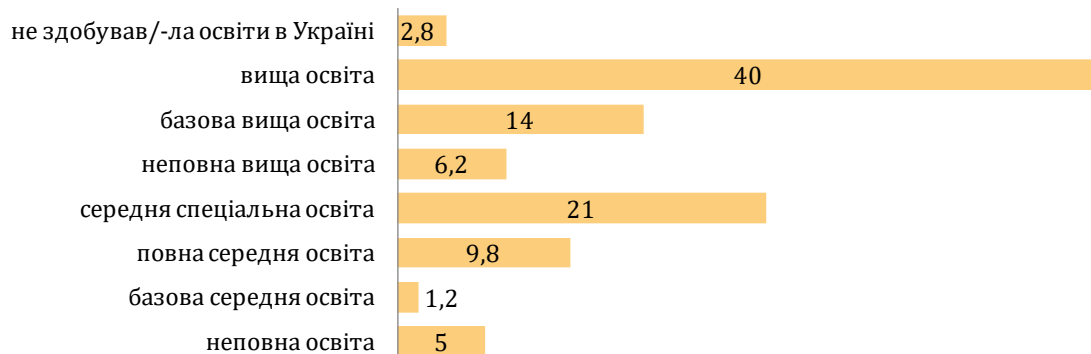
Необхідно відзначити доволі високий відсоток володіння французькою мовою серед молодих респондентів греко-католиків (73,4 %). Враховуючи, що більшість опитаних є вихідцями з західних регіонів України, 40,6 % розмовляють польською.

Освітні параметри опитаних

Вищу освіту мають 54 % від опитаних (вища освіта 40 % + базова вища освіта 14 %), ще 6,2 % мають неповну вищу освіту. П'ята частина опитаних – середню спеціальну (21 %) (див. рис. 5).

Рисунок 5

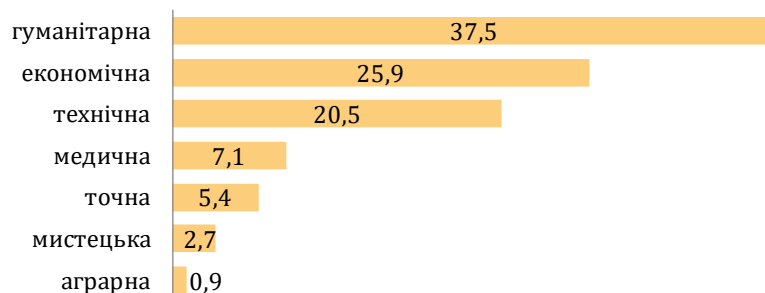
Найвищий освітній рівень, який Ви здобули в Україні, %, n=143

Майже 40 % від респондентів здобули гуманітарну освіту, близько чверті – економічного спрямування (25,9 %), а 20,5 % від респондентів – технічну (див. рис. 6).

Рисунок 6

Вкажіть, будь ласка, за якою спеціальністю Ви здобули освіту в Україні, %, n=112

Лише 17,5 % від респондентів здобули / здобувають освіту за кордоном (більшість у Франції). Решта опитаних, 82,5 %, мають українську освіту.

Сімейний стан і родинні зв'язки

Більше половини від опитаних українських мігрантів у Парижі одружені (53 %), третина (33 %) з огляду на вік – неодружені і ніколи не перебували у шлюбі (див. рис. 7).

Рисунок 7

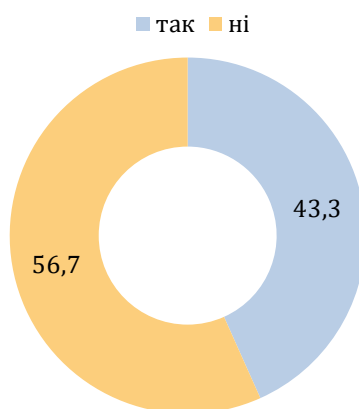
Ваш сімейний стан на цей момент, %, n=142

43,3 % від опитаних українських мігрантів зазначили, що у них є діти. У більшості (56,7 %) опитаних дітей немає (див. рис. 8).

Рисунок 8

Чи є у Вас діти?, %, n=141

46,7 % від тих респондентів, у яких є діти (60 осіб у групі), є батьками двох дітей; 45 % батьками однієї дитини, 5 % – трьох дітей.

Мета перебування та / або переїзду у Францію

Відповідаючи на запитання про мету їхнього приїзду, більшість опитаних зазначили, що приїхали для отримання роботи (73,4 %). 19,6 % від опитаних метою приїзду зазначили навчання. Отже, більшість українських мігрантів у Парижі є трудовими мігрантами, поруч із тим помітним є і відсоток освітніх мігрантів (14 %), що можна пояснити віком респондентів (див. рис. 9).

Рисунок 9

40 % від респондентів зазначили, що перебувають у Франції понад 5 років. 22 % – від 1 до 3 років; 22 % – 3–5 років. У 75 % від опитаних у Франції живуть родичі з України (див. рис. 10).

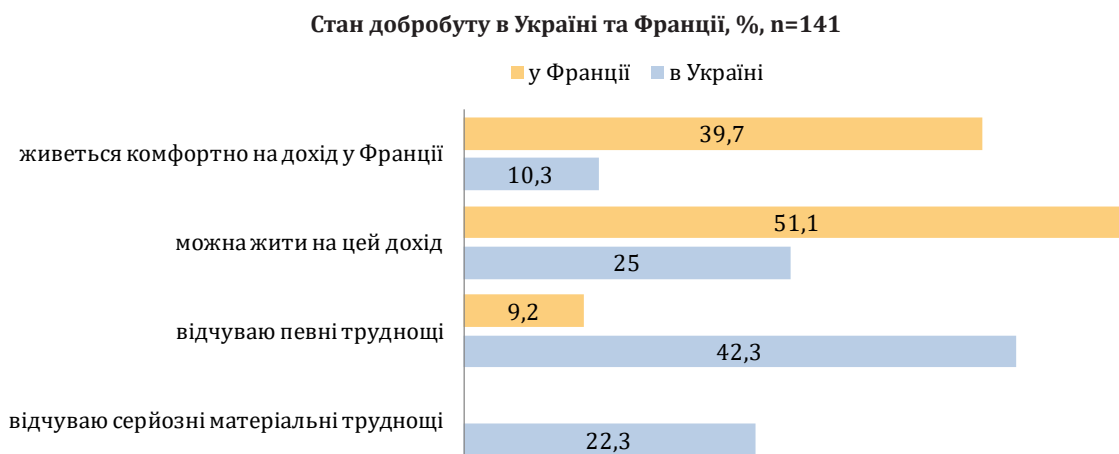
Рисунок 10

Суб'єктивні й об'єктивні параметри добробуту

Щодо суб'єктивної оцінки стану власного добробуту, то рівень життя у Франції респонденти оцінюють відчутно вище, ніж в Україні (див. рис. 11).

Рисунок 11

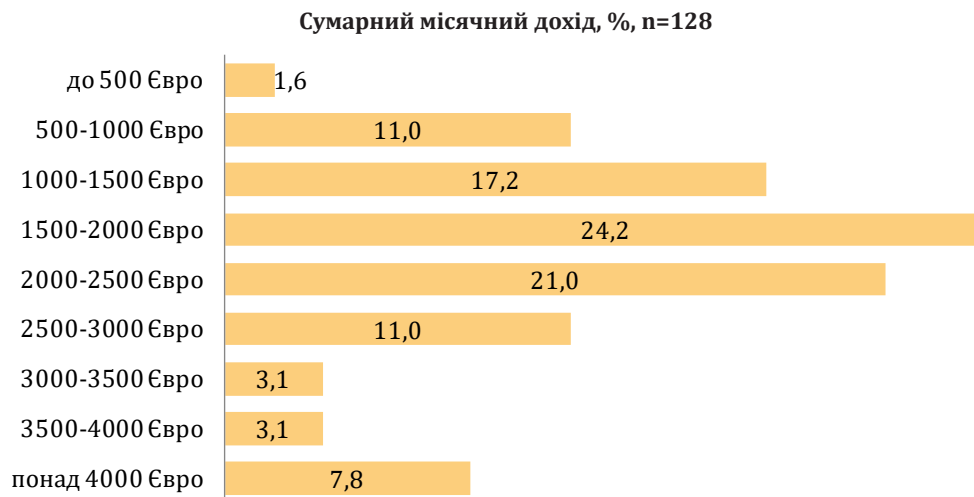
Рівень доходу, що забезпечує умовний прожитковий мінімум, в Україні мали 25 % від респондентів, тоді як у Франції цей показник удвічі вищий (51,1 %). 10,3 % від опитаних зазначили, що на дохід, який вони отримували в Україні, їм жилося комфортно, для такої ж оцінки рівня доходу у Франції цей показник майже 40 %.

Коли йдеться про матеріальні труднощі, то тут респонденти логічно зазначають, що найбільше стикалися з ними в Україні. 42 % від опитаних мігрантів зазнавали їх, коли перебували в Україні, і лише 9,2 % стикаються з ними і у Франції.

Розподіл рівня доходів у середовищі українських мігрантів греко-католиків віком 18–35 років у Парижі має такий вигляд:

- ▶ 24,2 % від опитаних зазначили, що заробляють у Франції близько 1500–2000 євро; 17,2 % вказали суму у 1000–1500 євро (див. рис. 12).
- ▶ 11 % від опитаних зазначили, що отримують від 2500 до 3000 євро, а 11 % від осіб – суму у 500–1000 євро. Понад 4000 євро отримують 7,8 % від опитаних.
- ▶ Загалом, зазначений розподіл у розмірі доходів майже збігається з розподілом серед усіх опитаних респондентів.

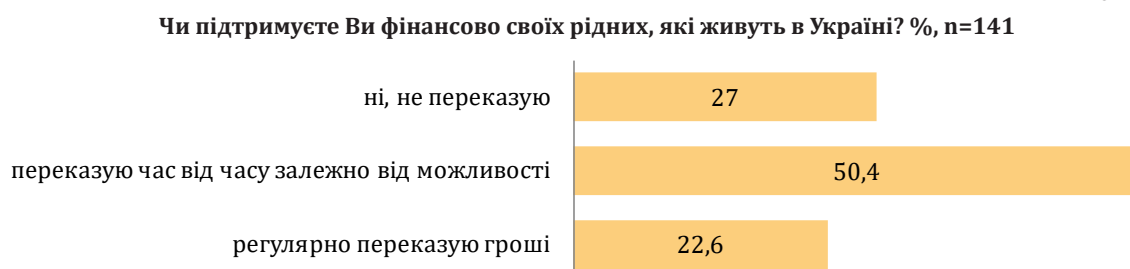
Рисунок 12

Більшість опитаних (65,7 %) зазначили, що на момент анкетування працюють лише на одній роботі, 7,7 % – на двох роботах, 7 % – мають чотири місця працевлаштування, взагалі не працює 7,7 % від респондентів.

73 % від опитаних фінансово підтримують своїх рідних, які залишилися в Україні. З них 50,4 % переказують кошти час від часу, залежно від можливості; 22,6 % – переказують кошти регулярно. 27 % від опитаних, які мають родичів в Україні, не підтримують їх матеріально (див. рис. 13).

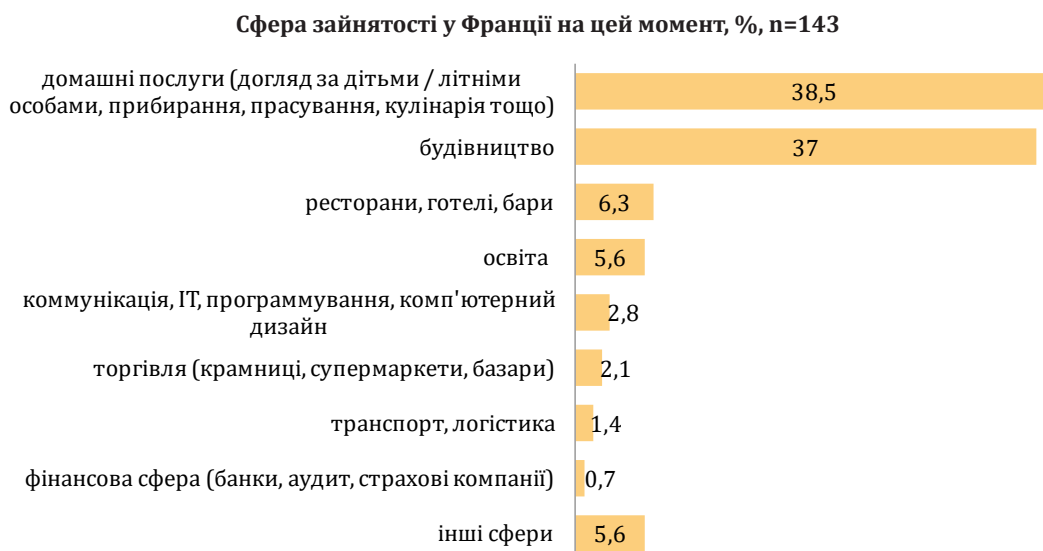
Рисунок 13

Працевлаштування

Серед усіх опитаних українських мігрантів греко-католиків у віці до 35 років у сферах працевлаштування домінують надання домашніх послуг (38,5 %) і будівництво (37 %). На третьому місці з величезним відривом розмістилася готельно-ресторанна сфера (6,3 %) (див. рис. 14).

Рисунок 14

На будівництві задіяно 85 % від опитаних чоловіків, 64 % від жінок-респонденток працює у сфері надання домашніх послуг. Більше жінок задіяно в сфері освіти та готельно-ресторанної справи (див. рис. 15).

Рисунок 15

55 % від респондентів зазначили, що доволі швидко знайшли свою першу роботу у Франції. 31 % від опитаних витратили на це близько місяця, 24 % – почали працювати відразу після приїзду, 19 % – шукали роботу декілька місяців (див. рис. 16).

Рисунок 16

Дуальні характеристики працевлаштування

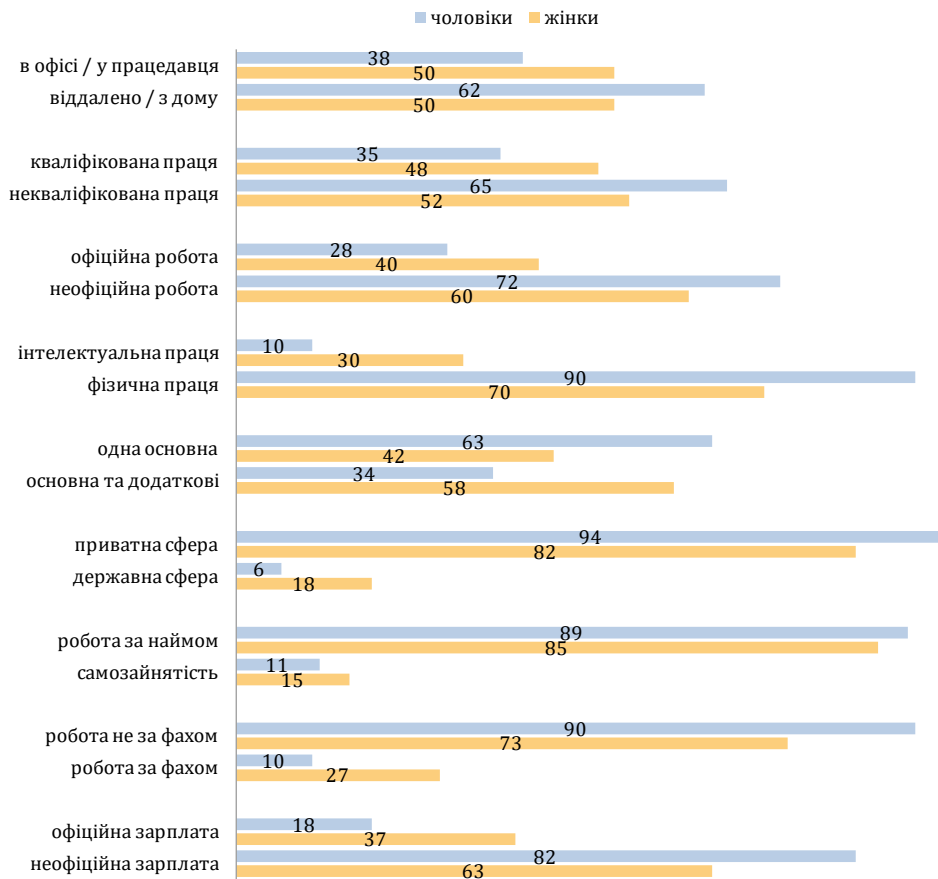
Робочий профіль українського мігранта греко-католика у віці 18–35 років:

- ▶ 87 % від опитаних мігрантів працюють за наймом, 13 % – самозайняті.
- ▶ 87,2 % від респондентів працюють у приватній сфері або громадській організації (асоціації), тоді як 12,8 % – у державній сфері.
- ▶ 53,2 % від опитаних працюють лише на одній роботі, тоді як 46,8 % – суміщають дві чи більше робіт.
- ▶ 65,2 % від інтерв'юованих працюють неофіційно, 34,8 % – офіційно.
- ▶ 61,8 % від опитаних працюють в офісі / у працедавця, 38,2 % – віддалено (з дому тощо).
- ▶ 79,2 % від респондентів зайняті фізичною працею, 20,8 % – інтелектуальною.
- ▶ 79 % від опитаних працюють не за фахом.
- ▶ 69,4 % від інтерв'юованих отримують зарплату в конверті, третина (30,6 %) – офіційну.
- ▶ 43,2 % від респондентів виконують кваліфіковану працю, тоді як більшість (56,8 %) – некваліфіковану (див. табл. 1).

Таблиця 1

робота за наймом	87 %	самозайнятність / підприємництво	13 %
державна сфера	12,8 %	приватна сфера або громадські організації (асоціації)	87,2 %
одна основна	53,2 %	основна та додаткова / або декілька робіт	46,8 %
офіційна	34,8 %	неофіційна / напівофіційна	65,2 %
в офісі / у працедавця	46,2 %	віддалено (з дому тощо)	53,8 %
інтелектуальна праця	20,8 %	фізична праця	79,2 %
робота за фахом	21 %	робота не за фахом	79 %
офіційна зарплата	30,6 %	зарплата «в конверті» (неофіційна)	69,4 %
кваліфікована праця	43,2 %	некваліфікована праця	56,8 %

Дуальні характеристики працевлаштування (стать), %, чоловіки n=54, жінки n= 86

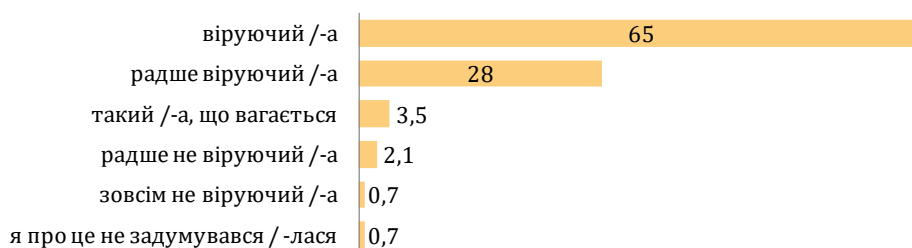
У статевому розрізі можна побачити, що жінки втричі більше зайняті у державному секторі (18 % проти 6 %), частіше працюють інтелектуально (30 % проти 10 % у чоловіків), удвічі частіше отримують офіційну зарплату (37 % проти 18 %) і майже втричі частіше працюють за фахом (27 % проти 10 % у чоловіків)(див. рис. 17).

Релігійні практики та віра

В анкетуванні респондентів також запитували про суб'єктивну оцінку міри їхньої релігійності.

Майже 65 % від респондентів зарахувало себе до категорії віруючих осіб, як «радше віруючий / віруюча» охарактеризували себе 28 % від опитаних. Категорії «радше не віруючий / не віруюча» та «зовсім не віруючий / не віруюча» разом склали 1,4 % від відповідей, вагається 3,5 % (див. рис. 18). Суб'єктивне відчуття релігійності майже співпадає з відповідними показниками загальної вибірки.

Незалежно від того, чи зараховуєте Ви себе до певного віровизнання скажіть, будь ласка, наскільки Ви є віруючою людиною? %, n=141

Частина запитань анкети стосувалися релігійних уявлень респондентів. Опитувані мали відповісти на запитання щодо релігійних уявлень, пов'язаних як із християнством, так і з основами інших релігійних традицій. Інтерв'юовані мали визначитися, якою мірою вони переконані в існуванні раю, пекла, чи вірять у життя після смерті, релігійні дива, реінкарнацію, нірвану, надприродні сили тощо. Більшість респондентів задекларували віру в головні складові християнського віровчення – життя після смерті, існування раю та пекла, безсмертя душі тощо. Тим не менше, 25 % від респондентів має сумніви щодо воскресіння померлих, а 15 % – не вірять у пекло та первородний гріх (див. табл. 2).

Таблиця 2

«Чи вірите Ви у...»? , %

Об'єкт віри	Безумовно так	Скоріше так	Скоріше ні	Безумовно ні
життя після смерті (n=128)	53	31	12	4
рай (n=119)	58,8	28,6	9,2	3,4
пекло (n=118)	54,2	29,7	12,7	3,4
Пресвяту Трійцю (n=115)	79	14	3,5	3,5
безсмертя душі (n=115)	66	23,6	7	3,4
воскресіння померлих (n=111)	52,3	22,5	12,6	12,6
що Марія, мати Ісуса, є Богородицею (n=120)	77	13	4	6
що Біблія – це Слово Боже (n=120)	84,2	10,8	1,7	3,3
первородний гріх (n=110)	66,4	21,8	7,3	4,5
силу молитви (n=121)	78	13	4	5

Поруч із вірою в окреслені складові християнського віровчення анкета містила запитання для з'ясування ставлення до елементів нехристиянських учень. Респондентів просили визначитися, чи вірять вони в реінкарнацію (переселення душ), нірвану, екстрасенсоріку, гороскопи та ворожіння (див. табл. 3). Згідно з опитуванням у реінкарнацію вірить третина респондентів (31 %), 28 % – декларує віру у силу ворожіння, майже 20 % – вірять гороскопам та астрологічним прогнозам.

Таблиця 3

«Чи вірите Ви у...», %

Об'єкт віри	Безумовно так	Скоріше так	Скоріше ні	Безумовно ні
реінкарнацію (n=110)	14,5	16,4	36,4	32,7
нірвану (n=102)	5	13,7	33,3	48
силу ворожіння, екстрасенсоріки (n=110)	13,6	14,5	31,8	40
гороскопи, астрологію (n=112)	7	11,6	33	48,4

Більшість опитаних декларують віру у зцілення хворих чи інші чуда, які наука не може пояснити (84 %), 55 % – вірять у надприродні сили та 60 % – у заступництво померлих предків (див. табл. 4).

«Чи вірите Ви у...», %

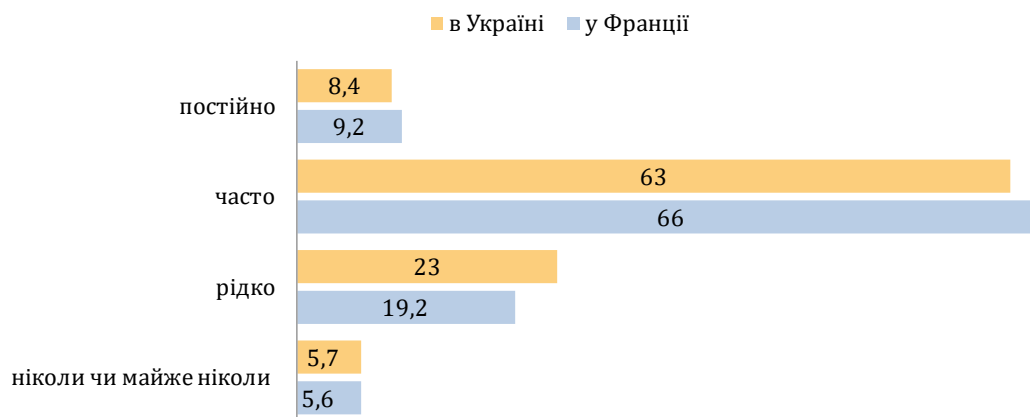
Об'єкт віри	Безумовно так	Скоріше так	Скоріше ні	Безумовно ні
зцілення хворих чи інші чуда, які наука не може пояснити (n=114)	62,3	22	10,4	5,3
надприродні сили (n=114)	35	23	20	22
заступництво померлих предків (n=109)	30,3	29,4	18,3	22

Загалом респондентів греко-католиків у віці до 35 років відрізняє більша віра в елементи християнського віровчення, порівнюючи з усіма опитаними, поруч із тим ця віра співіснує з елементами нехристиянських учень (вірою у реінкарнацію, гороскопи, нірвану тощо).

Інша група запитань присвячена так званій функціональній релігійності, а саме частоті відвідування релігійних служб. За відповідями на запитання «Не враховуючи такі випадки як вінчання, хрестини або похорон, як часто Ви бували на богослужіннях, коли проживали в Україні та під час перебування у Франції» вони об'єднані у чотири групи: 1) постійні відвідувачі церкви (анкетні варіанти відповідей «Щодня», «Декілька разів на тиждень»); 2) часті відвідувачі церкви («Раз на тиждень», «Принаймні раз на місяць»); 3) ті, хто відвідує церкву рідко («В середньому раз на півроку» і «Раз на рік»); 4) ті, хто не відвідує церкву ніколи чи майже ніколи («Рідше, ніж раз на рік» і «Ніколи») (див. рис. 19).

Рисунок 19

Не враховуючи такі випадки як вінчання, хрестини або похорон, як часто Ви бували на богослужіннях, коли проживали... %, n=140

Більшість респондентів в обох випадках (і в Україні, і перебуваючи у Франції) потрапили до категорії тих, хто відвідує релігійні служби постійно та часто (72 % в Україні та 75 % у Франції). Загалом показники майже однакові і для України, і для Франції. На фоні загальної вибірки ця група респондентів є активнішою, коли йдеться про відвідування богослужінь раз на тиждень чи раз на місяць.

Резюме

Отже, говорячи про соціально-демографічний портрет респондентів у віці від 18 до 35 років, які ідентифікують себе з греко-католицькою традицією, можна відзначити таке. Це людина з Західного регіону України, яка до переїзду у Францію мешкала у місті (хоча майже третина респондентів репрезентують сільське населення), має вищу освіту гуманітарного або економічного спрямування, переважно одружена, а її головною метою переїзду до Франції є пошук роботи. Головними місцями працевлаштування є будівництво у чоловіків та сфера домашніх послуг у жінок, тобто йдеться про переважно фізичну неофіційну або напівофіційну працю за наймом у приватному секторі, розмір оплати якої (здебільшого «в конверті») варіюється в межах від 1000 до 2500 євро.

ДОДАТОК 2

Соціально-демографічний портрет мігрантів греко-католиків віком понад 35 років (150 респондентів у загальній вибірці)

Регіон походження та тип населених пунктів

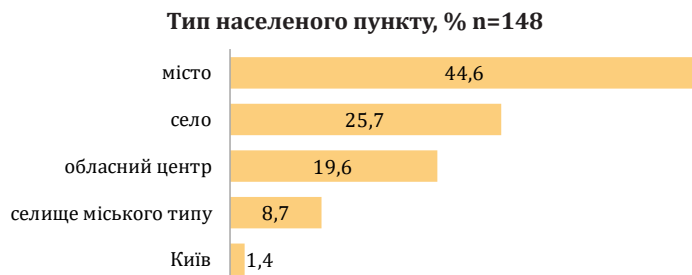
Більшість респондентів у межах групи 35+ років (ті, що ідентифікують себе з УГКЦ) є вихідцями з західних областей України (Івано-Франківська (58,8 %), Тернопільська (21,6 %), Львівська (13,3 %), Чернівецька та Хмельницька (1,4 %)). Незначний відсоток представників походить із Закарпатської, Донецької, Київської та Одеської областей (див. рис. 1).

Рисунок 1

Близько 66 % від опитаних мігрантів перед виїздом у Францію мешкали у містах (44,6 % від респондентів зазначили «місто», 19,6 % – «обласний центр» і 1,4 % «Київ»). Четверта частина респондентів до переїзду мешкали у селі (25,7 %) (див. рис. 2).

Рисунок 2

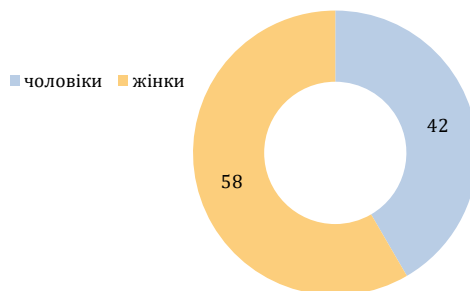

На відміну від молодшої вікової групи, в цій більшим є відсоток мешканців обласних центрів (19,6 % проти 5,6 %).

У статевому співвідношенні у зазначеній групі чоловіки становлять 41,6 % від усіх опитаних, жінки – 58,4 %.

Рисунок 3

Стать респондентів, %, чоловіків n=62, жінок n=87

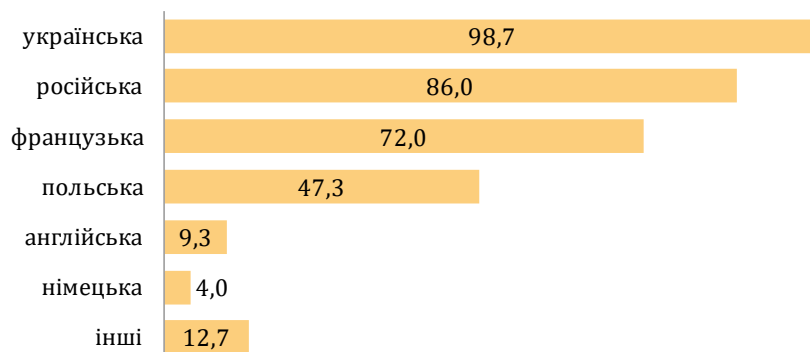

Знання іноземних мов

Переважно респонденти володіють українською (98,7 %) та російською (86 %) мовами на необхідному для повсякденного спілкування рівні. Більше половини зазначили, що володіють французькою (72 %). Майже половина (47,3 %) респондентів спілкуються польською мовою (див. рис. 4).

Рисунок 4

Якими мовами Ви володієте на рівні, необхідному для повсякденного спілкування, %, n=150

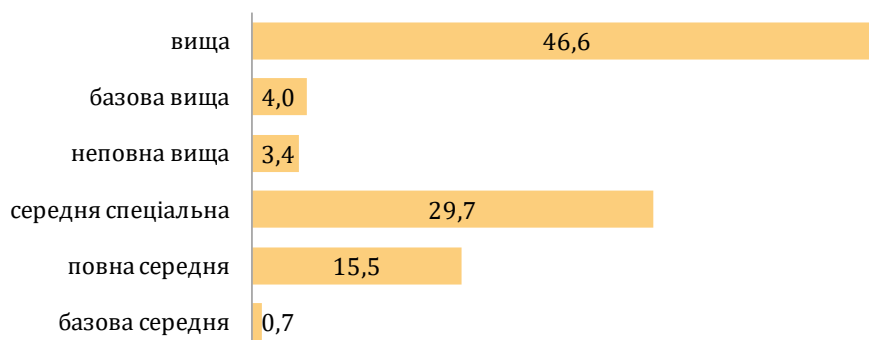
Звертає на себе увагу помітно низький відсоток володіння англійською мовою на відміну від молодшої вікової групи (9,3 % проти 36,4 % відповідно). Серед 12,7 % від опитаних, які зазначили, що володіють іншими мовами, перші позиції посідають чеська, португальська, іспанська мови.

Освітні параметри опитаних

Вищу освіту мають 50 % від опитаних (вища освіта 46,6 % + базова вища освіта 4 %), ще 3,4 % мають неповну вищу освіту. Третина опитаних – середню спеціальну (29,7 %) (див. рис. 4). Відмінність вікової групи греко-католиків віком 35+ від групи до 35 років у освітньому ракурсі полягає в більшому відсотку респондентів із повною середньою (15,5 % проти 9,8 %) та середньою спеціальною освітою (30 % проти 21 %) (див. рис. 5).

Рисунок 5

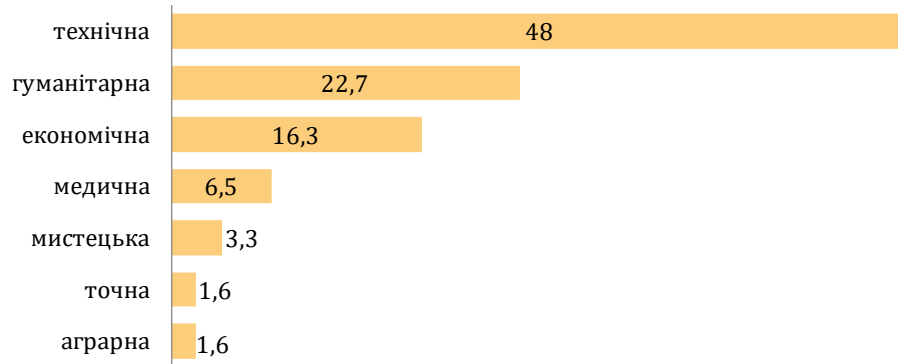
Найвищий освітній рівень, який Ви здобули в Україні, %, n=150

На відміну від молодшої вікової групи з домінуванням гуманітаріїв (37,5 %) у групі 35+ переважають представники технічних спеціальностей (48 %). Гуманітарну освіту мають 22,7 % від респондентів, економічну 16,3 % від опитаних (див. рис. 6).

Рисунок 6

Вкажіть, будь ласка, за якою спеціальністю Ви здобули освіту в Україні, % n=123

Майже всі опитані (90 %) здобули освіту в Україні. Лише 10 % від респондентів зазначили, що здобули чи здобувають освіту за кордоном (більшість у Франції).

Сімейний стан

71,3 % від опитаних українських мігрантів греко-католиків у віці 35+ одружені, розлучені – 16 % від респондентів (див. рис. 7).

Рисунок 7

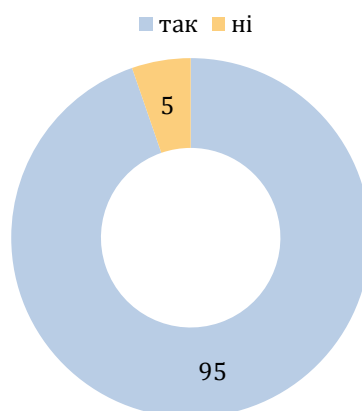
Ваш сімейний стан на цей момент, %, n=150

94,7 % від опитаних українських мігрантів зазначили, що в них є діти. Лише 5,3 % – дітей не мають (див. рис. 8).

Рисунок 8

Чи є у Вас діти?, %, n=150

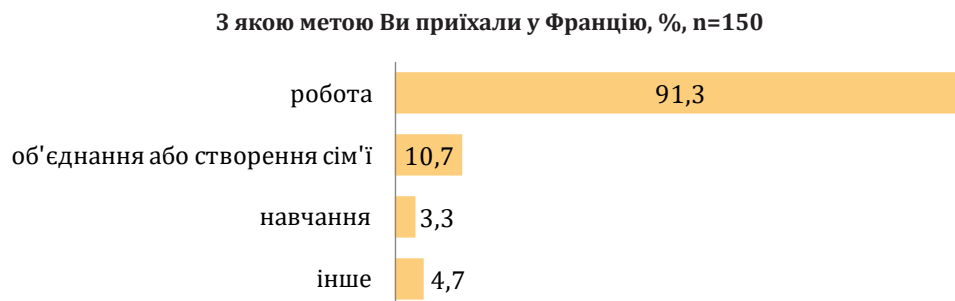

55 % від тих респондентів, у яких є діти, є батьками 2 дітей; 29 % – батьками 1 дитини, 13 % – 3 дітей.

Мета перебування та / або переїзду до Франції

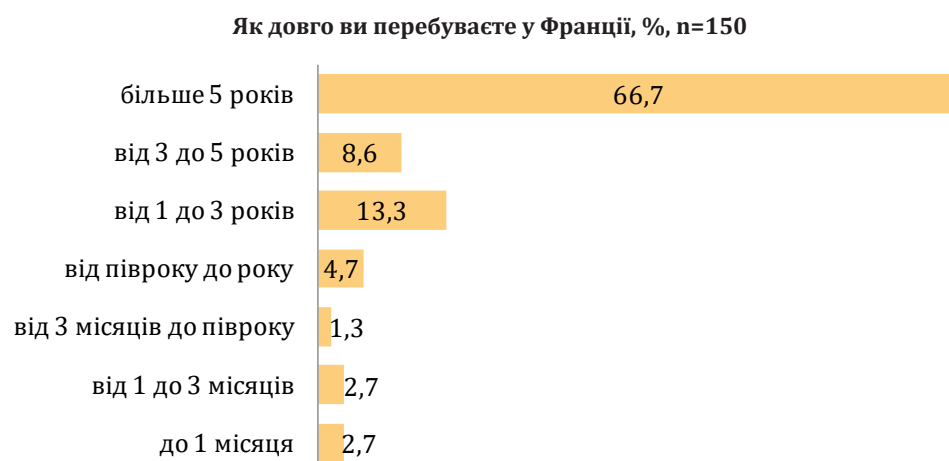
Відповідаючи на запитання щодо мети їхнього приїзду у Францію, 91,3 % від опитаних зазначили, що приїхали з метою отримання роботи, а 10,7 % від респондентів метою приїзду вказали об'єднання або створення сім'ї (див. рис. 9).

Рисунок 9

Серед варіантів відповіді «Інше» найчастіше є лікування, побачити світ, подорож. 66,7 % від респондентів зазначили, що перебувають у Франції понад 5 років. 13 % – від 1 до 3 років; 9 % – від 3 до 5 років (див. рис. 10).

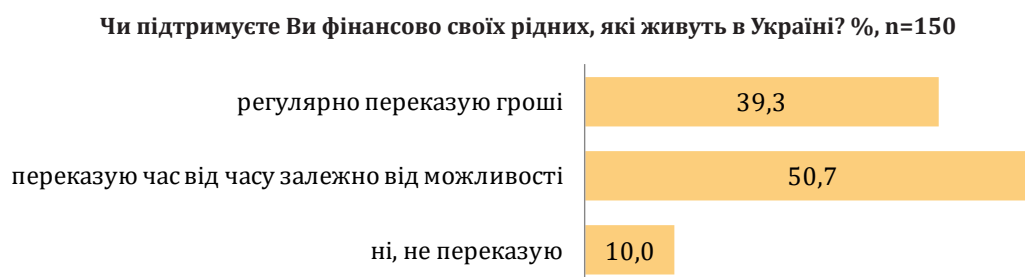
Рисунок 10

У 65 % респондентів у Франції живуть родичі з України.

90 % від опитаних фінансово підтримують своїх рідних, які залишилися в Україні. З них 50,7 % переказують кошти час від часу, залежно від можливості; майже 40 % кошти надсилають регулярно. 10 % від опитаних узагалі матеріально не підтримують своїх родичів в Україні (див. рис. 11).

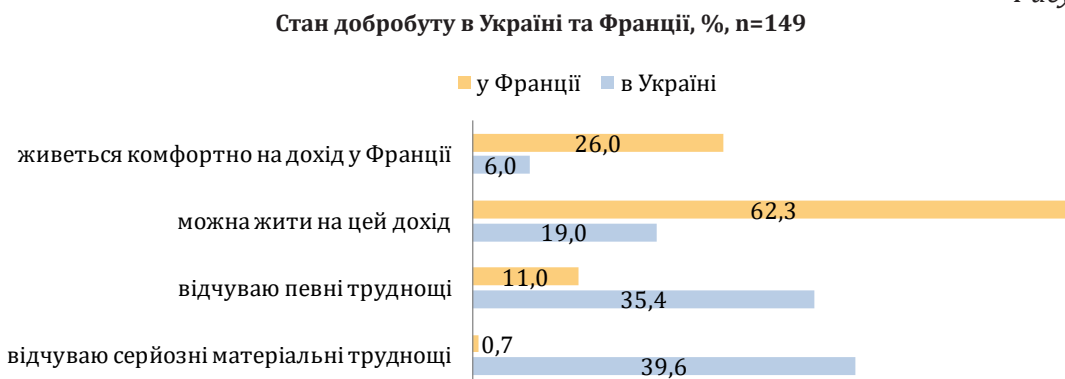
Рисунок 11

Суб'єктивні й об'єктивні параметри добробуту

Щодо суб'єктивної оцінки респондентами стану власного добробуту, то рівень життя у Франції вони оцінюють значно вище, ніж в Україні (див. рис. 12).

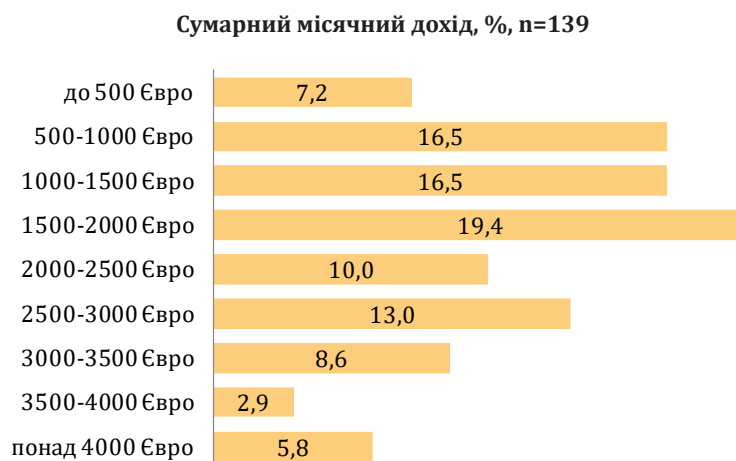
Рисунок 12

Якщо в Україні 75 % від респондентів відчувало матеріальні труднощі, то у Франції ця частка становить 12 %. У той же час, із відповідним рівнем доходів почуваються комфортно 26 % від респондентів у Франції, проти 6 % в Україні.

Розподіл рівня доходів у середовищі українських мігрантів греко-католиків віком 35+ у Парижі має такий вигляд (див. рис. 13):

Рисунок 13

- ▶ 19,4 % від опитаних зазначили, що заробляють у Франції бл. 1500–2000 євро;
- ▶ 16,5 % зазначили суму у 1000–1500 євро:
- ▶ 16,5 % від опитаних зазначили, що отримують від 500 до 1000 євро, а 13 % осіб – суму у 2500–3000 євро.
- ▶ понад 4000 євро отримують 5,8 % від опитаних.

Працевлаштування

Здебільшого опитані респонденти зайняті у сфері домашніх послуг (41,3 %) і на будівництві (37,3 %). На третьому місці з великим відривом є торгівля та транспортні послуги (2,7 %) (див. рис. 14). Серед категорії «інше» найчастіше трапляються журналістика, сфера культури та мода. І хоча відмінність незначна, проте, якщо у групі 18–35 років на першому місці було будівництво, то для старшої групи – це сфера домашніх послуг.

Сфера зайнятості у Франції на цей момент, %, n=150

Більшість опитаних (63 %) зазначили, що зараз працюють лише на одній роботі, 7 % – на двох роботах, 4 % – мають 3–4 працевлаштування, взагалі не працює 6,7 % від респондентів.

Сфера зайнятості у Франції на цей момент (стать), %, n=147

Так само, як і в молодшій групі греко-католиків, більшість чоловіків зайняті на будівництві (89 %), тоді як жінки працюють у сфері надання домашніх послуг (72 %). Серед інших сфер зайнятості згадували моду, культуру, аеропорт (у жінок), журналістика, консалтинг, театр (у чоловіків) (див. рис. 15).

Скільки часу Ви витратили на пошуки своєї першої роботи у Франції, % n=138

Щодо пошуків першої роботи у Франції, половина респондентів зазначили, що витратили на це від місяця до півроку, 23 % від опитаних почали працювати відразу після приїзду, 15 % – шукали роботу близько тижня (див. рис. 16).

Дуальні характеристики працевлаштування

Робочий профіль українського мігранта греко-католика у віці 35 +:

- ▶ 82,6 % від опитаних мігрантів працюють за наймом, а не самозайняті;
- ▶ 87,8 % від респондентів працюють у приватній сфері або громадській організації (асоціації), а не у державній;
- ▶ 66,7 % від інтерв'юованих працюють лише на одній роботі, тоді як 33,3 % – на основній і додатковій / декількох роботах.
- ▶ 49,3 % від опитаних працюють на офіційній роботі, тоді як 50,7 % – на неофіційній.
- ▶ 61,5 % від респондентів працюють в офісі / у працедавця, тоді як 38,5 % – віддалено (з дому тощо).
- ▶ 77,4 % від респондентів працюють фізично, тоді як 22,6 % – інтелектуально.
- ▶ 64,8 % від опитаних працюють не за фахом, тоді як 35,2 % – за фахом.
- ▶ 53,7 % – отримують зарплату в конверті, натомість 46,3 % – офіційну.
- ▶ 54,2 % від опитаних виконують кваліфіковану працю, тоді як 45,8 % – некваліфіковану (див. табл. 1).

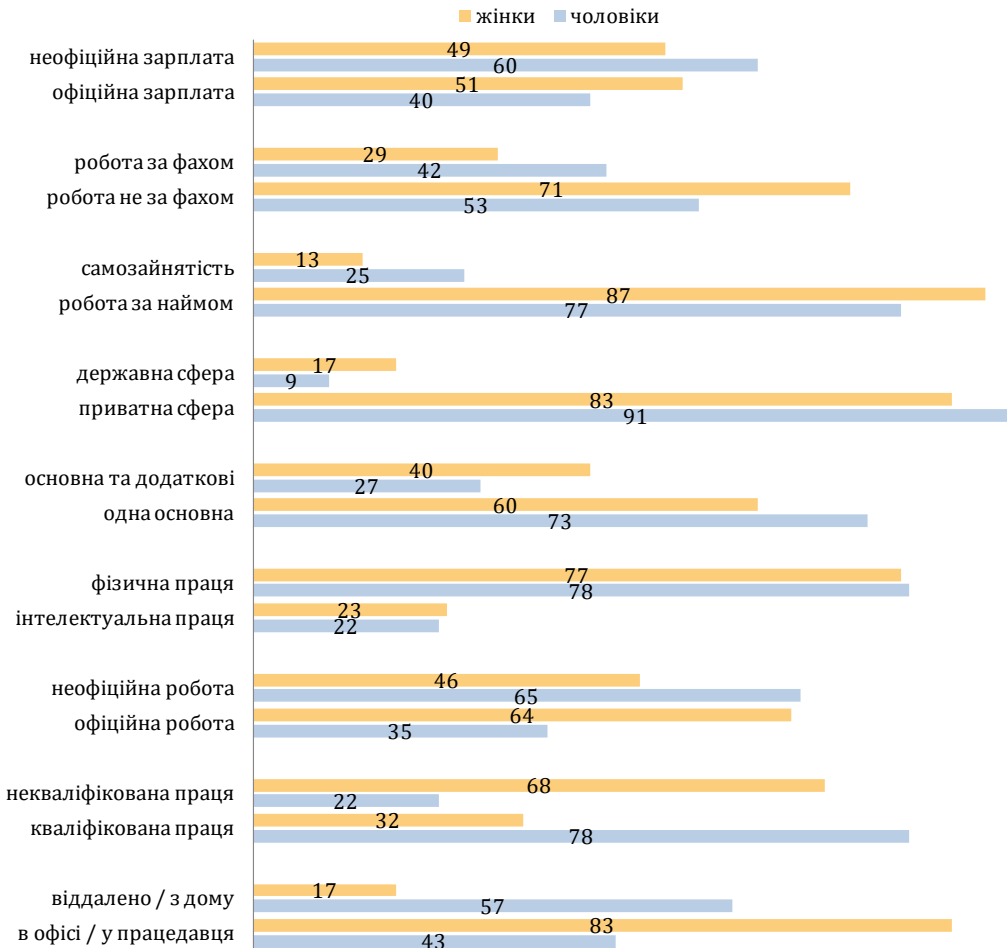
Таблиця 1

робота за наймом	82 %	самозайнятість / підприємництво	18 %
державна сфера	12,2 %	приватна сфера або громадські організації (асоціації)	87,8 %
одна основна	66,7 %	основна та додаткова / або декілька робіт	33,3 %
офіційна	49,3 %	неофіційна / напівофіційна	50,7 %
в офісі / у працедавця	61,5 %	віддалено (з дому тощо)	38,5 %
інтелектуальна праця	22,6 %	фізична праця	77,4 %
робота за фахом	35,2 %	робота не за фахом	64,8 %
офіційна зарплата	46,3 %	зарплата «в конверті» (неофіційна)	53,7 %
кваліфікована праця	54,2 %	некваліфікована праця	45,8 %

Відзначимо, що чоловіків відрізняє значно більша зайнятість кваліфікованою працею (78 % проти 32 % у жінок) за фахом, водночас жінки частіше працевлаштовані офіційно на відміну від чоловіків (64 % проти 35 %) і, відповідно, більше у відсотковому вимірі мають справу з офіційною зарплатою (51 % проти 40 % у чоловіків) (див. рис. 17).

Рисунок 17

Дуальні характеристики працевлаштування (стать), %, чоловіки n=62, жінки n= 87

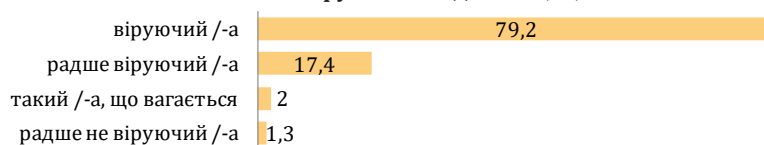
Релігійні практики та віра

В опитуванні просили респондентів оцінити їхню суб'єктивну міру релігійності.

79 % від інтерв'юваних віднесли себе до категорії віруючих осіб, як «радше віруючий/-а» охарактеризували себе 17,4 % від опитаних. Категорії «радше не віруючий/-а» та «зовсім не віруючий/-а» разом склали 1,4 % від відповідей, вагається 3,5 % (див. рис. 18). Суб'єктивне відчуття релігійності у віковій групі греко-католиків віком 35 + є вищим, аніж у молодшій віковій групі, де категорії «віруючий/-а» віднесли себе 65 %.

Рисунок 18

Незалежно від того, чи зараховуєте Ви себе до певного віровизнання скажіть, будь ласка, наскільки Ви є віруючою людиною? ,%, n=149

Частина запитань анкети стосувалися релігійних уявлень респондентів. Опитувані мали відповісти на запитання щодо релігійних уявлень, пов'язаних як із християнством, так і з основами інших релігійних традицій. Інтерв'юовані мали визначитися наскільки вони переконані в існуванні раю, пекла, чи вірять у життя після смерті, релігійні дива, реінкарнацію, нирвану, надприродні сили тощо. Більшість респондентів задекларувала віру в головні складові християнського віровчення – життя після смерті, існування раю та пекла, безсмертя душі тощо. Рівень віри в головні доктринальні положення християнського віровчення є вищим, аніж у групі греко-католиків віком до 35 (див. табл. 2).

Таблиця 2

«Чи вірите Ви у...»? %

Об'єкт віри	Безумовно так	Скоріше так	Скоріше ні	Безумовно ні
життя після смерті (n=131)	73,3	19	4,7	3
рай (n=121)	69,4	21,5	7,4	1,7
пекло (n=117)	67,5	19,7	9,4	3,4
Пресвяту Трійцю (n=129)	91,5	5,4	2,3	0,8
безсмертя душі (n=123)	88	8	1,6	2,4
воскресіння померлих (n=119)	75,6	12,6	6,7	5
що Марія, мати Ісуса, є Богородицею (n=131)	90	8	1	1
що Біблія – це Слово Боже (n=131)	89,3	9,2	–	1,5
первородний гріх (n=119)	80	17	1,5	1,5
силу молитви (n=125)	91,2	6,4	–	2,4
силу Святих Таїн (n=124)	91	6,5	1	1,5
що Ісус Христос є Богом і людиною (n=126)	90,5	7	1,5	1

Поруч із вірою в окреслені складові християнського віровчення, анкета містила запитання для з'ясування ставлення до елементів нехристиянських учень. Респондентів просили визначитися, чи вірять вони в реінкарнацію (переселення душ), нирвану, екстрасенсорику, гороскопи та ворожіння (див. табл. 3). У реінкарнацію вірять 47 % респондентів, 28 % декларують віру у силу ворожіння, майже 25 % вірять гороскопам та астрологічним прогнозам.

Таблиця 3

«Чи вірите Ви у...»? %

Об'єкт віри	Безумовно так	Скоріше так	Скоріше ні	Безумовно ні
реінкарнацію (n=104)	20	27	23	30
нірвану (n=91)	7,7	17,6	28,6	46,2
силу ворожіння, екстрасенсорики (n=109)	14,7	13,8	26,6	45
гороскопи, астрологію (n=113)	9,7	15	32	43,3

97 % від опитаних декларують віру у зцілення хворих чи інші чуда, які наука не може пояснити, 77 % вірять у надприродні сили та 60 % – у заступництво померлих предків (див. табл. 4).

«Чи вірите Ви у...»? , %

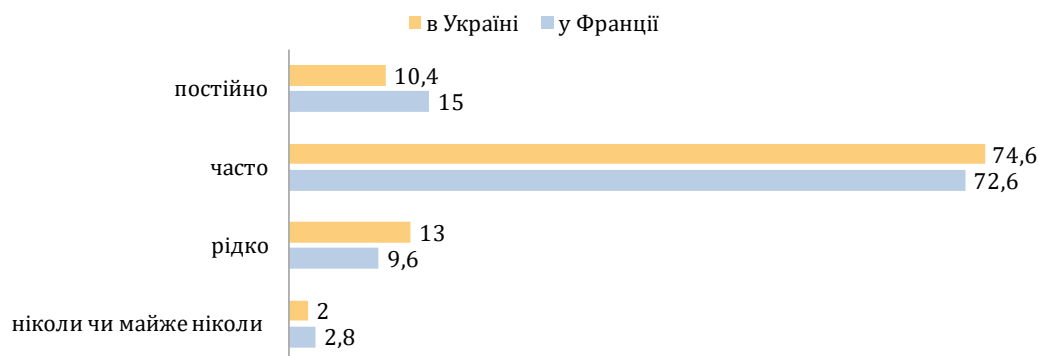
Об'єкт віри	Безумовно так	Скоріше так	Скоріше ні	Безумовно ні
зцілення хворих чи інші чуда, які наука не може пояснити (n=119)	74,8	22,7	0,8	1,7
надприродні сили (n=107)	40,3	36,7	11	12
заступництво померлих предків (n=109)	30,3	29,4	18,3	22

Загалом респондентів греко-католиків у віці 35 + відрізняє більша віра в елементи християнського віровчення, як порівняти з усіма опитаними та групою греко-католиків у віці до 35 років, але поруч із тим ця віра так само співіснує з елементами нехристиянських учень (вірою у реінкарнацію, гороскопи, нірвану тощо).

Інший блок запитань присвячений так званій функціональній релігійності, а саме частоті відвідування релігійних служб. За відповідями на запитання «Не враховуючи такі випадки як вінчання, хрестини або похорон, як часто Ви бували на богослужіннях, коли проживали в Україні та під час перебування у Франції» їх об'єднали у чотири групи: 1) постійні відвідувачі церкви (анкетні варіанти відповідей «Щодня», «Декілька разів на тиждень»); 2) часті відвідувачі церкви («Раз на тиждень», «Принаймні раз на місяць»); 3) ті, хто відвідує церкву рідко («В середньому раз на півроку» і «Раз на рік»); 4) ті, хто не відвідує церкву ніколи чи майже ніколи («Рідше, ніж раз на рік» і «Ніколи») (див. рис. 19).

Рисунок 19

Не враховуючи такі випадки як вінчання, хрестини або похорон, як часто Ви бували на богослужіннях, коли проживали... % n=147

У результаті, більшість респондентів в обох випадках (і в Україні, і перебуваючи у Франції) потрапило до категорії тих, хто відвідує релігійні служби постійно та часто (85 % в Україні та 88 % у Франції). Загалом показники майже однакові, що для України, що для Франції. На фоні загальної вибірки та групи греко-католиків у віці до 35, ця група респондентів демонструє відчутно вищу активність, коли йдеться про відвідування богослужіннь раз на тиждень та декілька разів на тиждень.

Резюме

Узагальнюючи соціально-демографічний портрет українських мігрантів у віці понад 35 років, які ідентифікують себе з греко-католицькою традицією, можна відзначити, що це людина з західних регіонів України, котра до переїзду у Францію мешкала у місті, має вищу або середню спеціальну освіту технічного спрямування, одружена, а її головною метою переїзду до Франції є пошук роботи. У Франції перебуває понад 5 років, переважно працевлаштована у сфері домашніх послуг (жінка) та будівництві (чоловік). Здебільшого працює фізично за наймом у приватній сфері. На відміну від представників молодшої вікової групи для групи мігрантів у віці понад 35 років притаманний вищий відсоток осіб, зайнятих кваліфікованою працею, влаштованих офіційно, і, як наслідок, із офіційною зарплатою. Остання варіюється від 500 до 2000 євро. Також представників зазначеної вікової групи відрізняє вищий рівень релігійності та пов'язаної з нею релігійної активності.

ДОДАТОК 3

Молоді українці в Парижі: опитані віком до 35 років

Рисунок 1

Рисунок 2

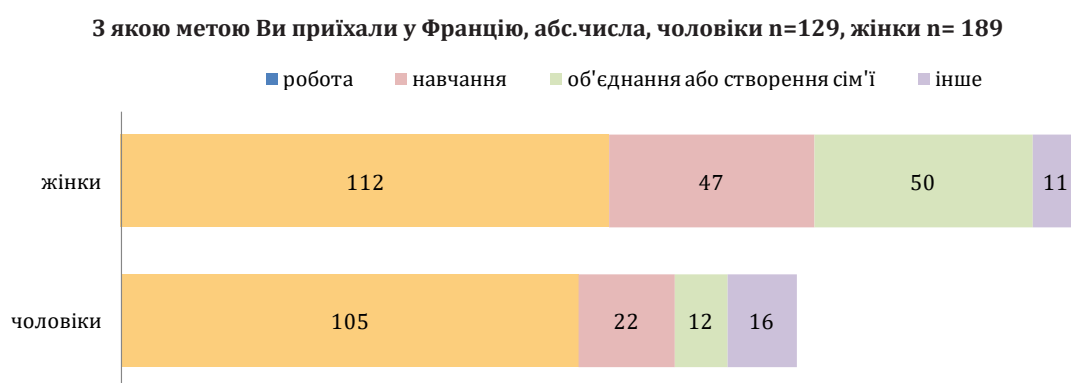

Рисунок 3

¹ 16–20 n=26; 21–25 n=77; 26–30 n=112; 31–35 n=110

Рисунок 4

Як довго ви перебуваєте у Франції (стать), абс. числа, чоловіки n=129, жінки n= 189

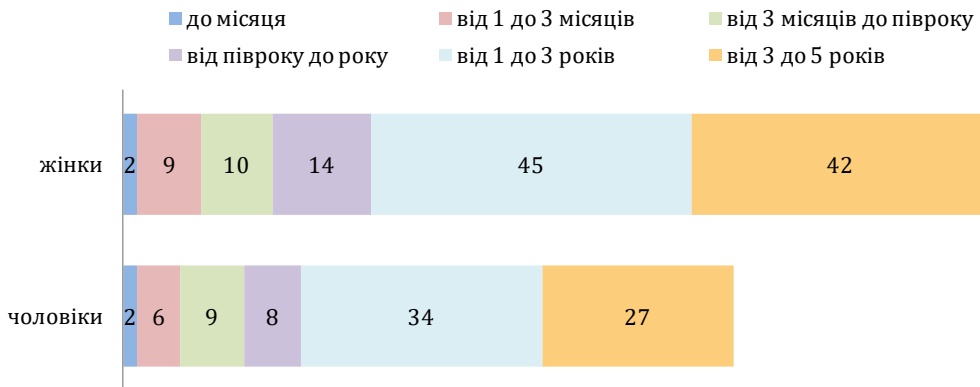

Рисунок 5

Як довго ви перебуваєте у Франції (вік), абс. числа, n=316²

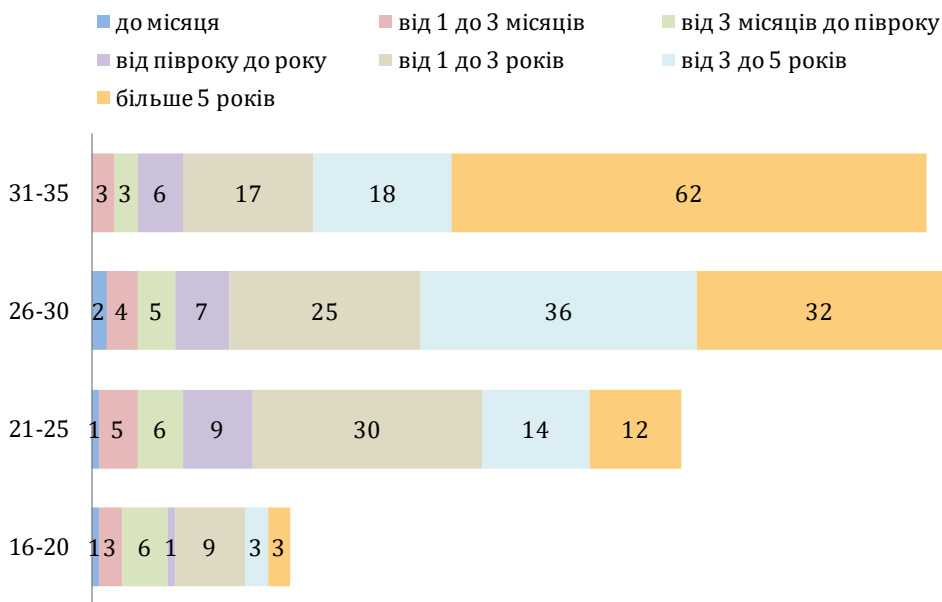
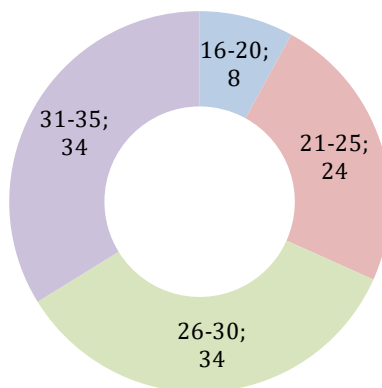

Рисунок 6

Розподіл респондентів за віком (вікова група від 16 до 35 років), %, n=325

■ 16-20 ■ 21-25 ■ 26-30 ■ 31-35

² 16-20 n=26; 21-25 n=77; 26-30 n=111; 31-35 n=109

Рисунок 7

Де в Україні ви проживали до Вашого виїзду / переїзду у Францію (область), %, n=305

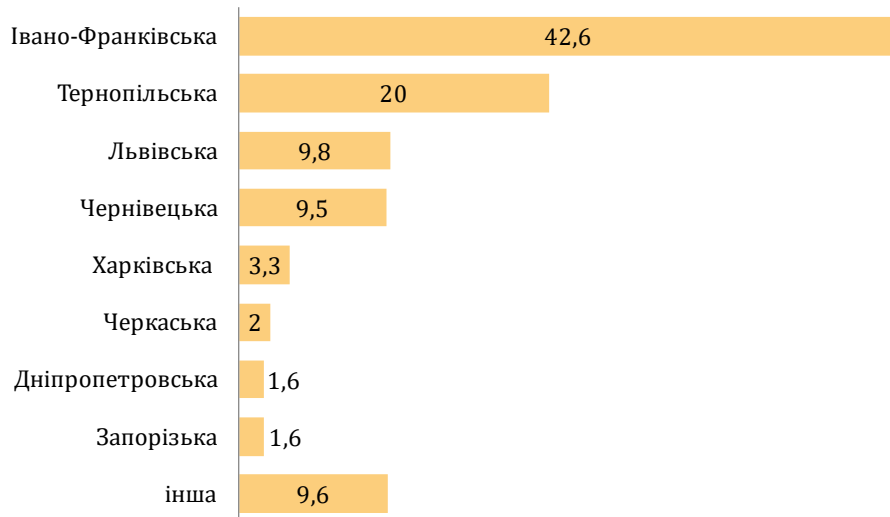

Рисунок 8

Тип населеного пункту, %, чоловіки n=129, жінки n= 189

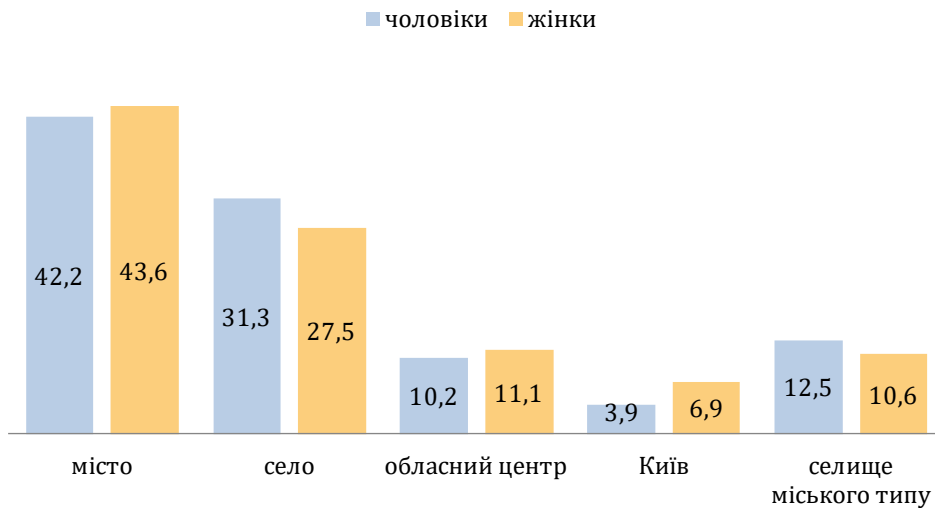

Рисунок 9

Якими мовами Ви володієте на рівні, достатньому для спілкування?, %, n=325

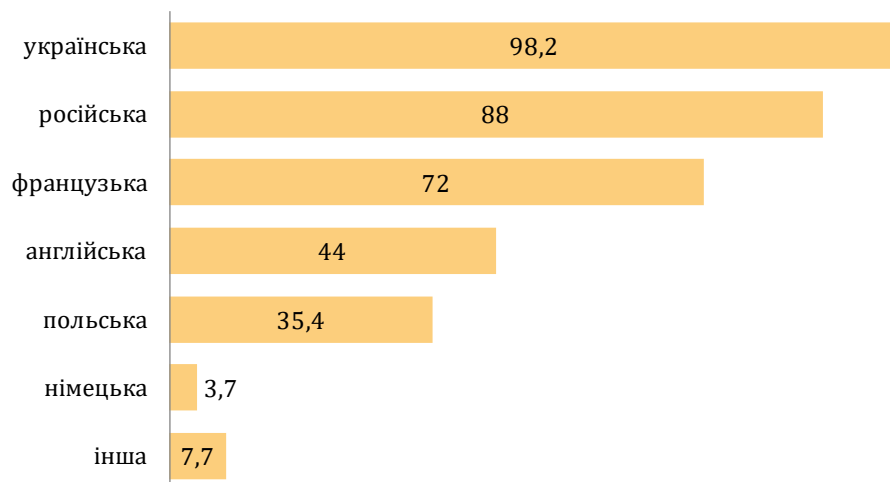

Рисунок 10

Рисунок 11

Освітній рівень опитаних (внутрішнє коло – чоловіки n=129, зовнішнє – жінки n=189), %

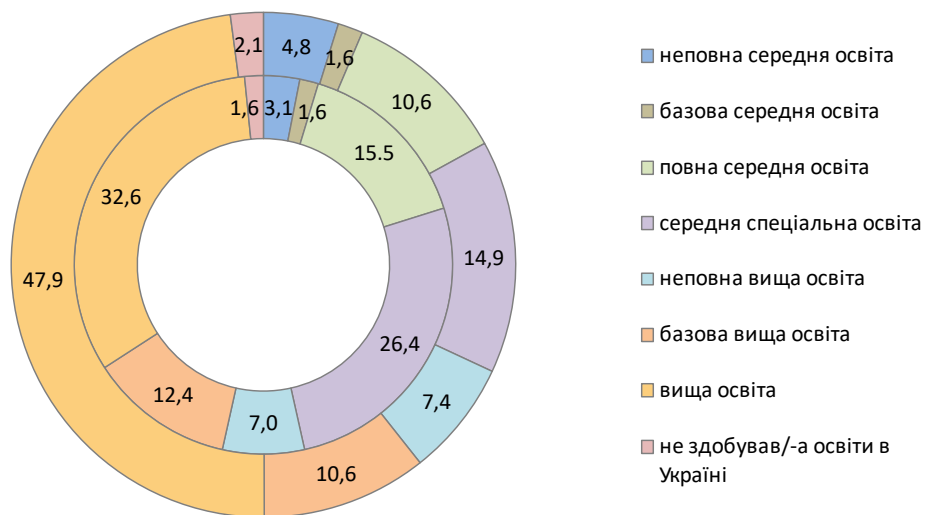

Рисунок 12

Вкажіть, будь ласка, у якій галузі знань Ви здобули освіту в Україні, %, 35 років n=263, усі опитані n=489

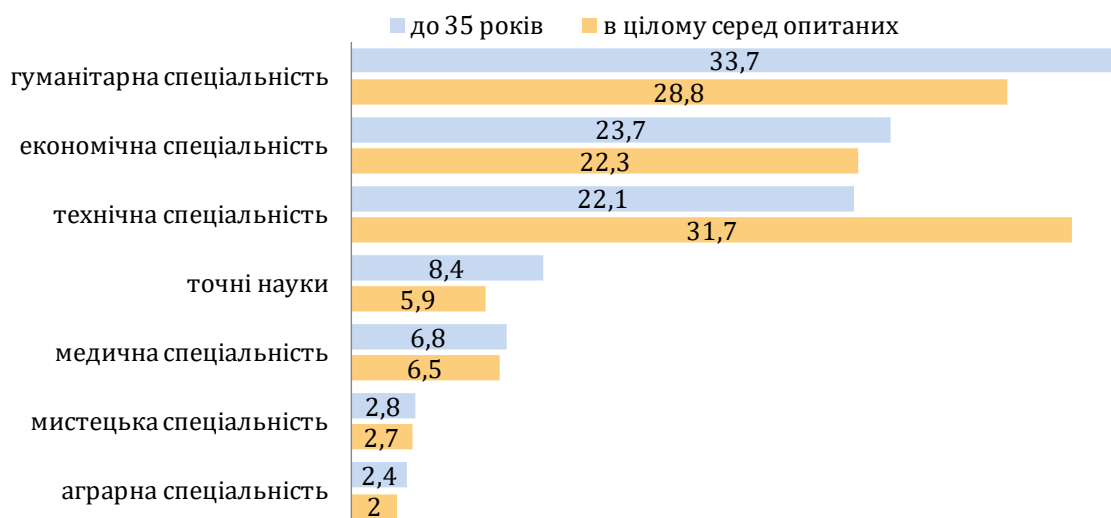

Рисунок 13

Чи проходили ви у Франції процедуру визнання кваліфікації, здобутої в Україні?, %³

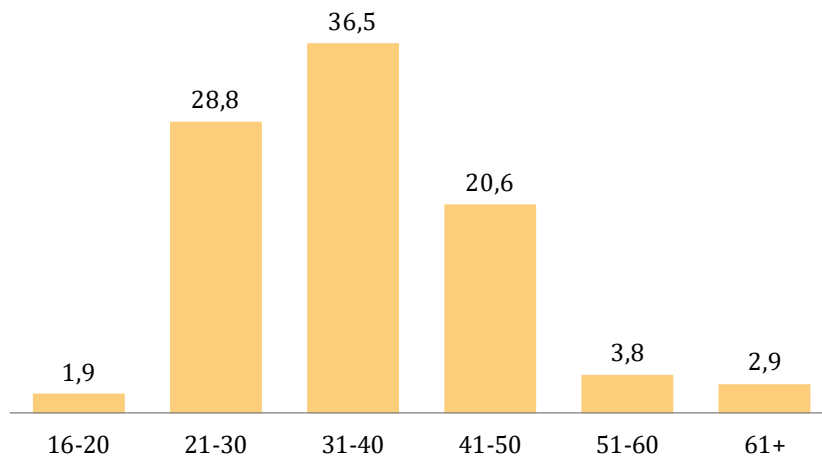

Рисунок 14

Співвідношення за віком тих, хто проходив процедуру визнання кваліфікації у Франції (відповідь "так")?, %⁴

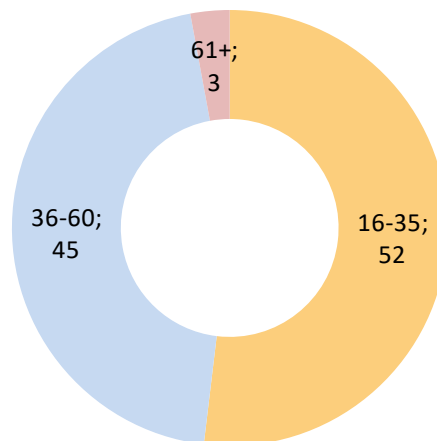
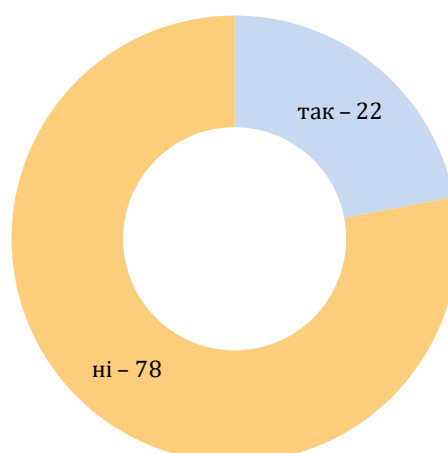

Рисунок 15

Чи здобули / здобуваєте Ви освіту за межами України, %, n=325

³ 16-20 n=23; 21-30 n=177; 31-40 n=178; 41-50 n=104; 51-60 n=61; 60+ n=8.

⁴ 16-35 n=59; 36-60 n=55, n= 60+ n=3

Рисунок 16

Чи здобули / здобуваєте Ви освіту за межами України: яку саме?, %, n=48

бакалаврат магістратура PhD повна середня спеціальні курси

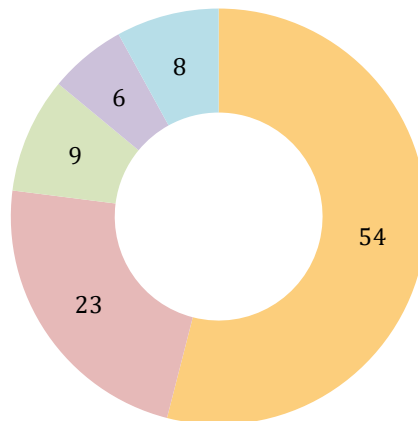

Рисунок 17

Сімейний стан (стать), %, чоловіки n=128, жінки n=189

чоловіки жінки

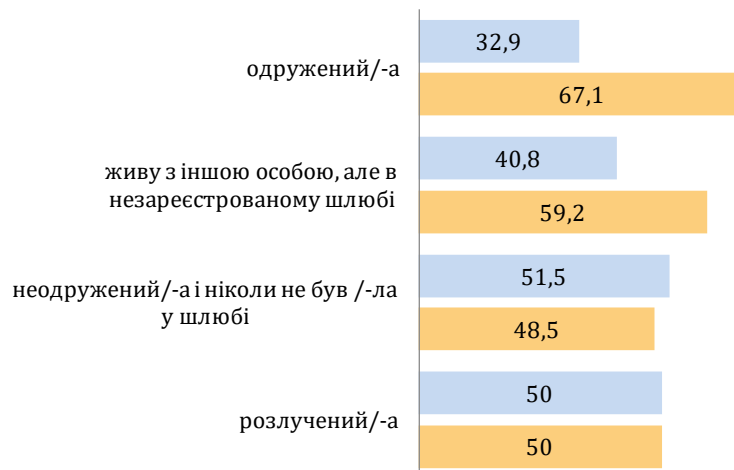

Рисунок 18

Статевий розподіл опитаних, які зазначили наявність дітей, %, чоловіки n=41, жінки n=85

чоловіки жінки

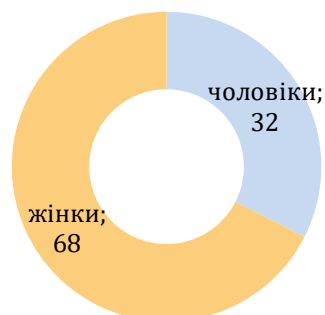

Рисунок 19

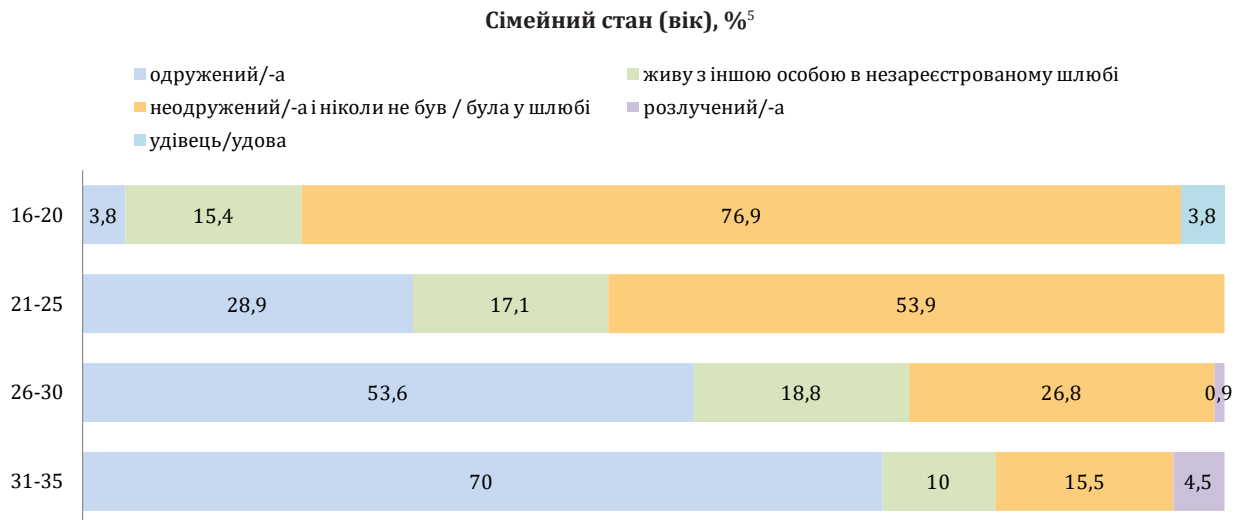

Рисунок 20

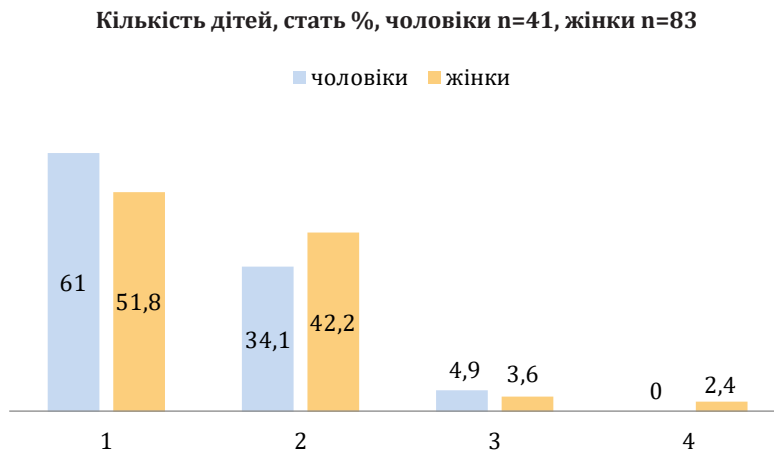
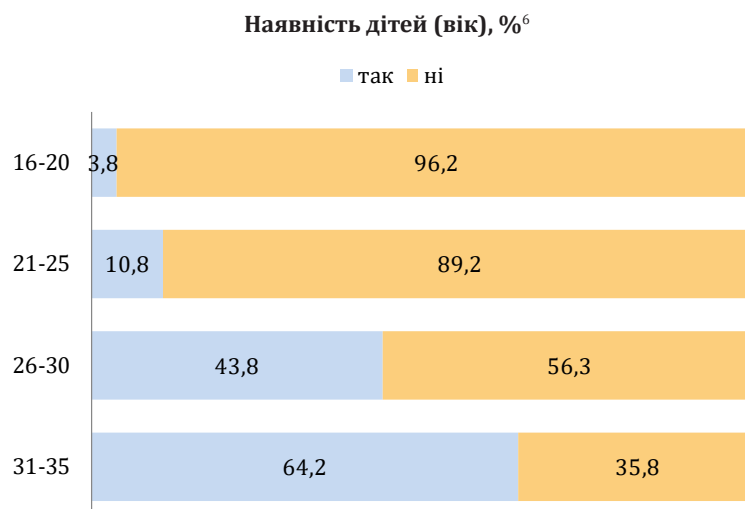

Рисунок 21

⁵ 16-20 n=26; 21-25 n=76; 26-30 n=112; 31-35 n=110

⁶ 16-20 n= 26; 21-25 n=74; 26-30 n=112; 31-35 n=109.

Рисунок 22

Хто з ваших рідних живе у Франції (стать), абс. числа, (чоловіки n=129, жінки n=189)

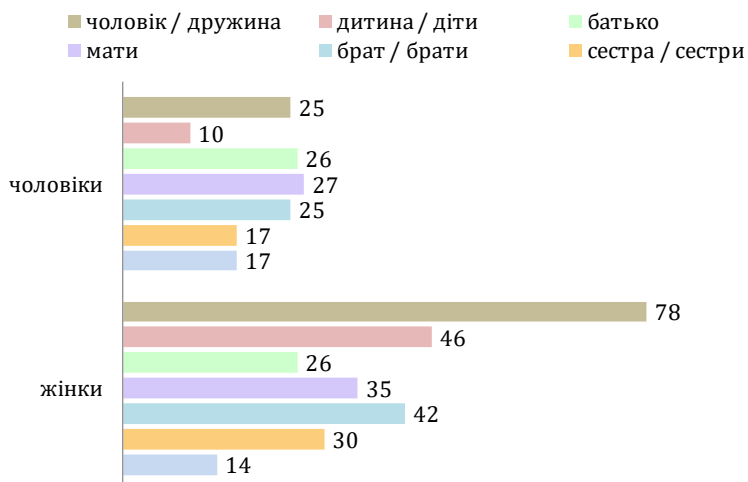

Рисунок 23

Хто з ваших рідних залишився в Україні (стать), абс. числа (чоловіки n=129, жінки n=189)

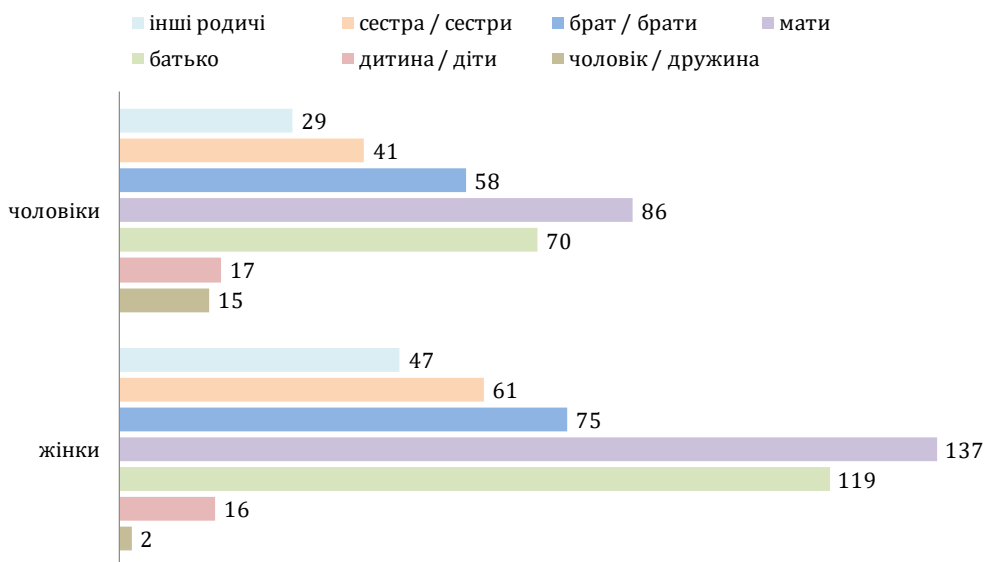

Рисунок 24

Чи зустрічаєтеся Ви з родичами, які залишилися в Україні? (за групами рідних), %

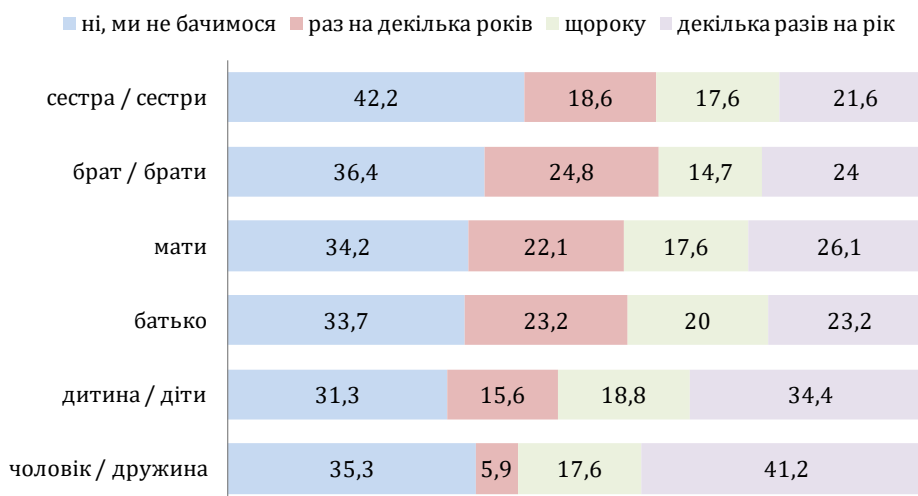

Рисунок 25

Сумарний місячний дохід, %, n=283

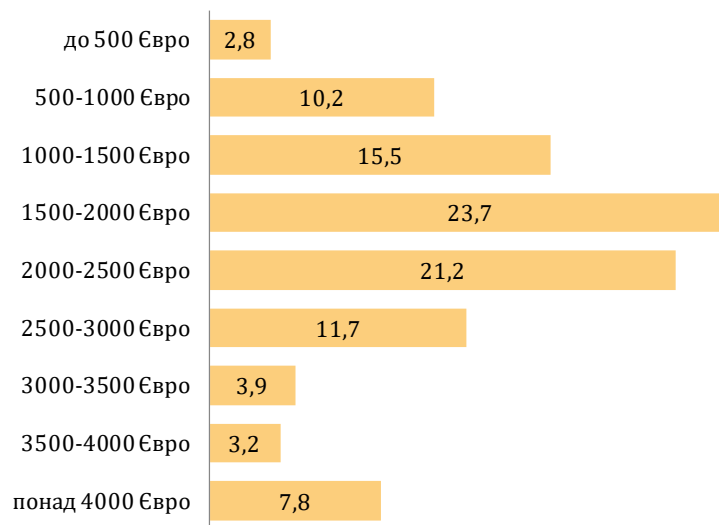
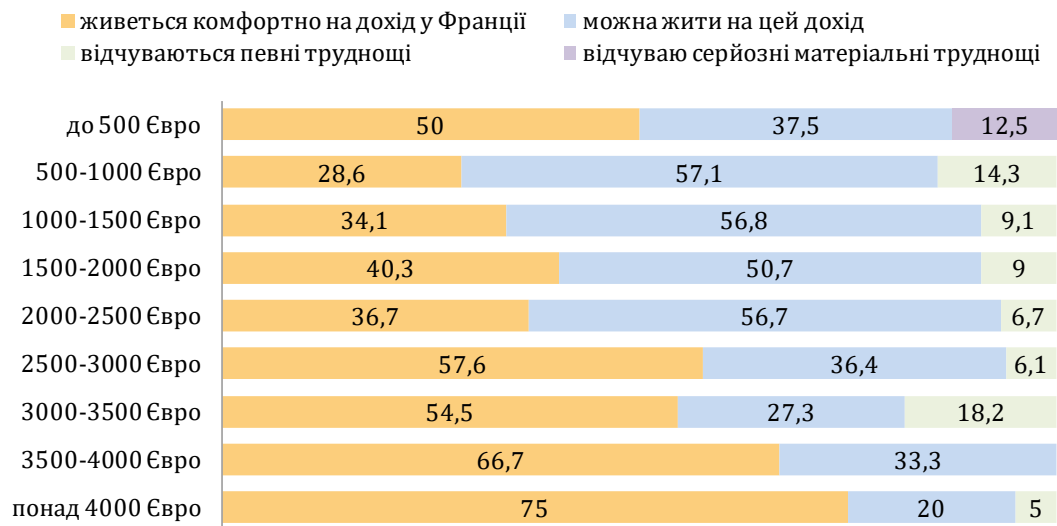

Рисунок 26

Суб'єктивні та об'єктивні параметри матеріального стану опитаних до 35 років в Парижі, %, n=282

Причини, що вплинули на рішення про переїзд у Францію, %⁷

⁷ Пропозиція прибуткової роботи n=266, збройний конфлікт в Україні n=247, можливість здобути добру освіту самому чи дати її своїм дітям n=246, сімейні обставини, що змусили шукати заробітку n=253, брак можливостей для самореалізації в Україні n=254, політична нестабільність в Україні n=251, різний рівень стандартів життя в Україні та Франції n=256, переслідування з боку уряду чи певних політичних сил в Україні n=236, етнічні напруження та дискримінація в Україні n=239, обмеження прав і свобод в Україні n=238, воз'єднання родини n=254, переведення бізнес-діяльності до Франції, оскільки тут розташований головний офіс n=233, переслідування за релігійною приналежністю n=232, потреба в якісних медичних послугах n=237.

Рисунок 28

Статус респондента в Парижі, %, n=313

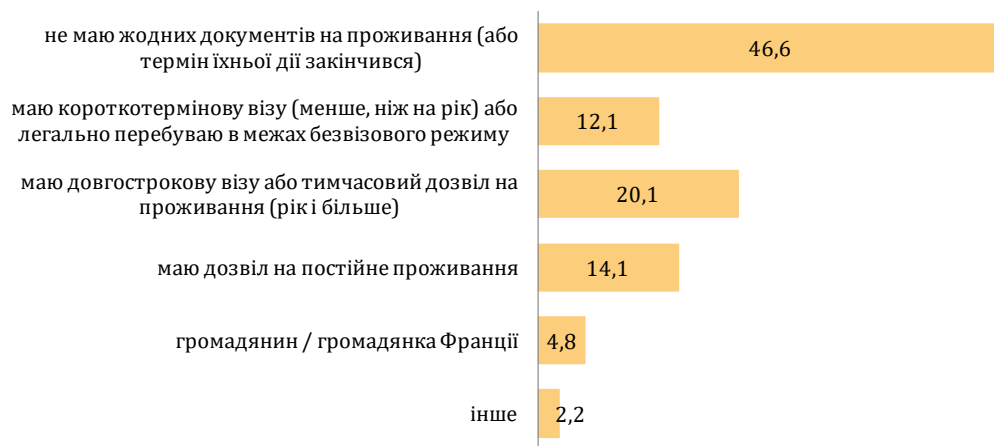

Рисунок 29

Плани респондентів стосовно майбутнього перебування у Франції, %, (чоловіки n=124, жінки n=185)

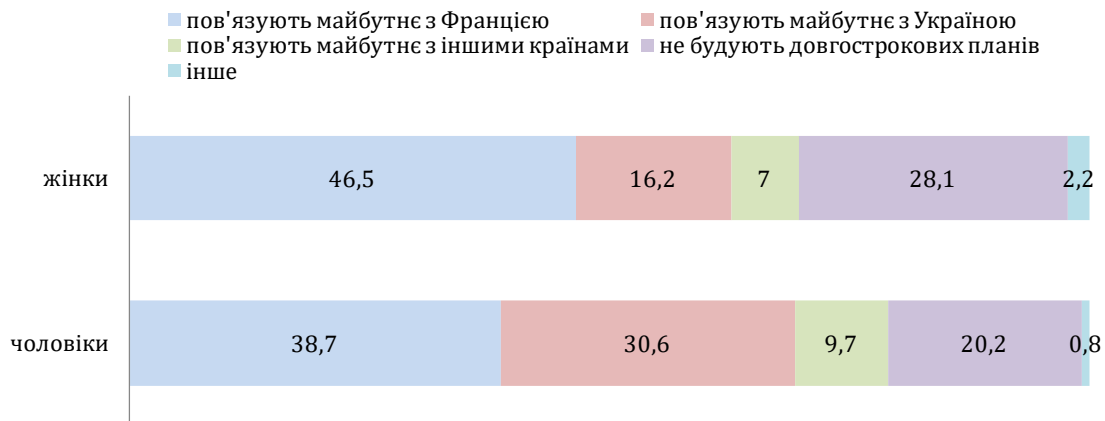

Рисунок 30

Сфера зайнятості (стать), абс.числа, чоловіки n=129, жінки n=189

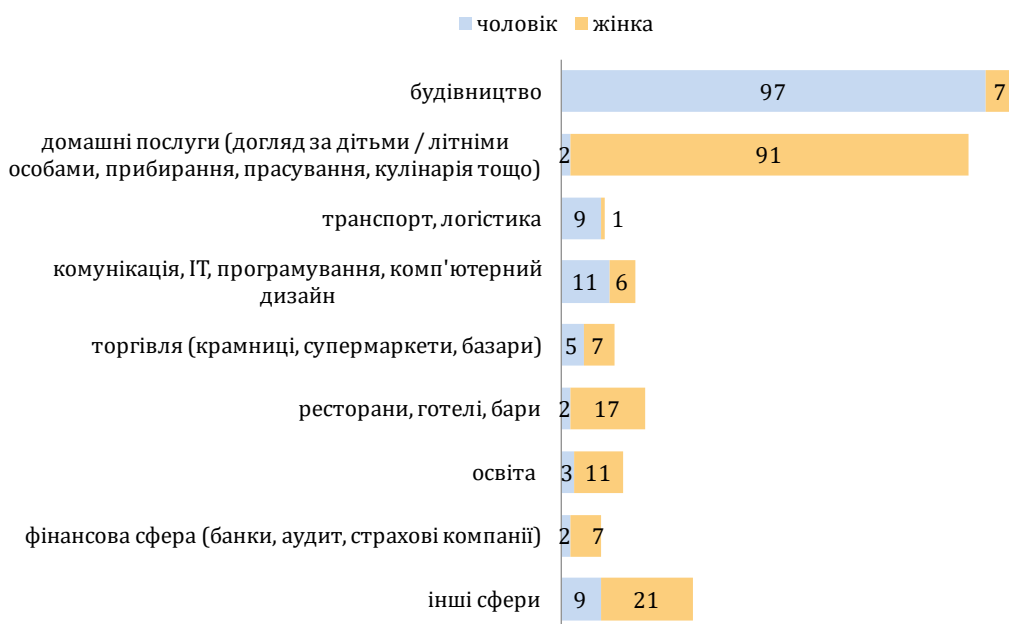

Рисунок 31

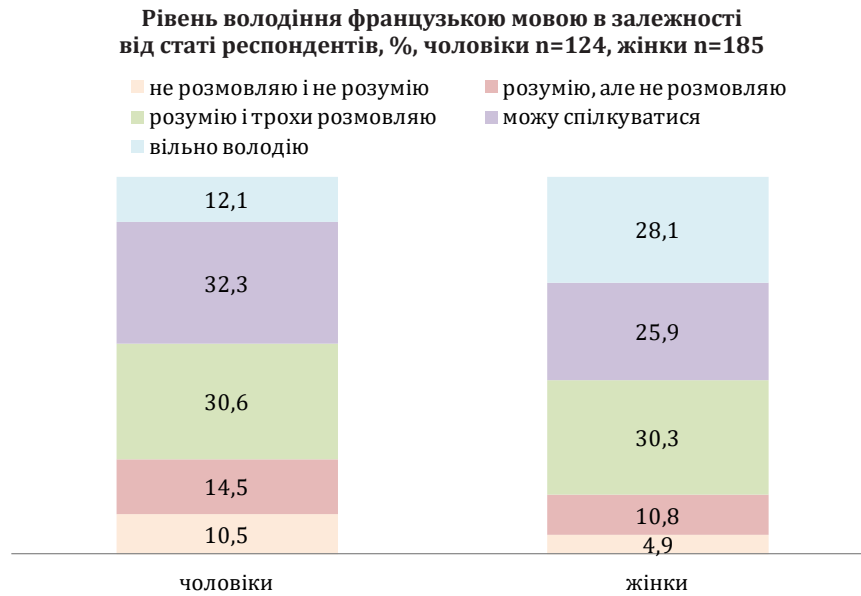

Рисунок 32

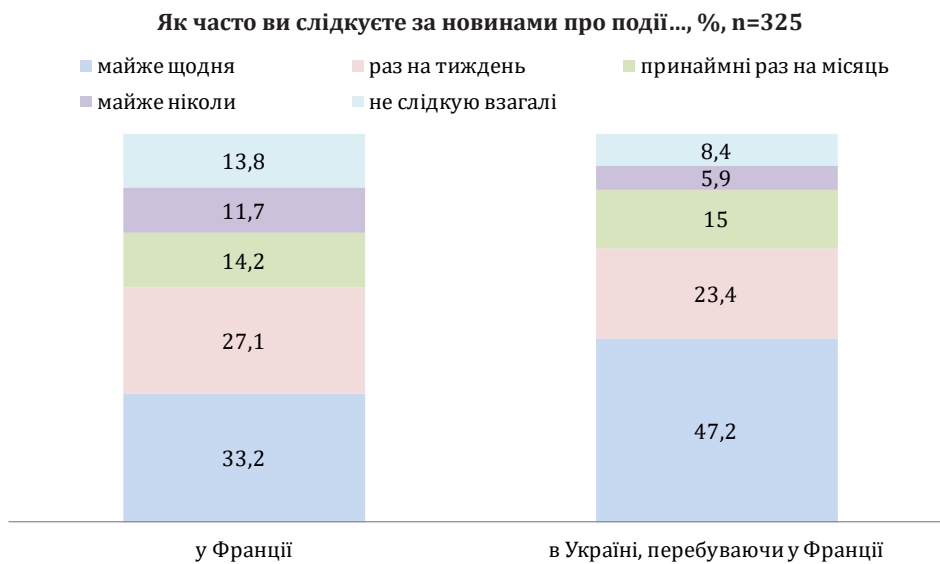

Рисунок 33

Рисунок 34

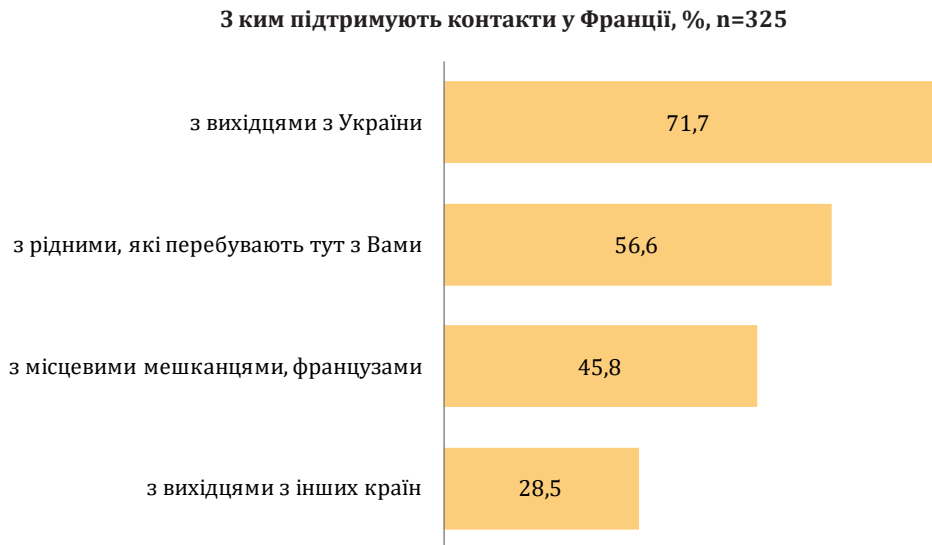
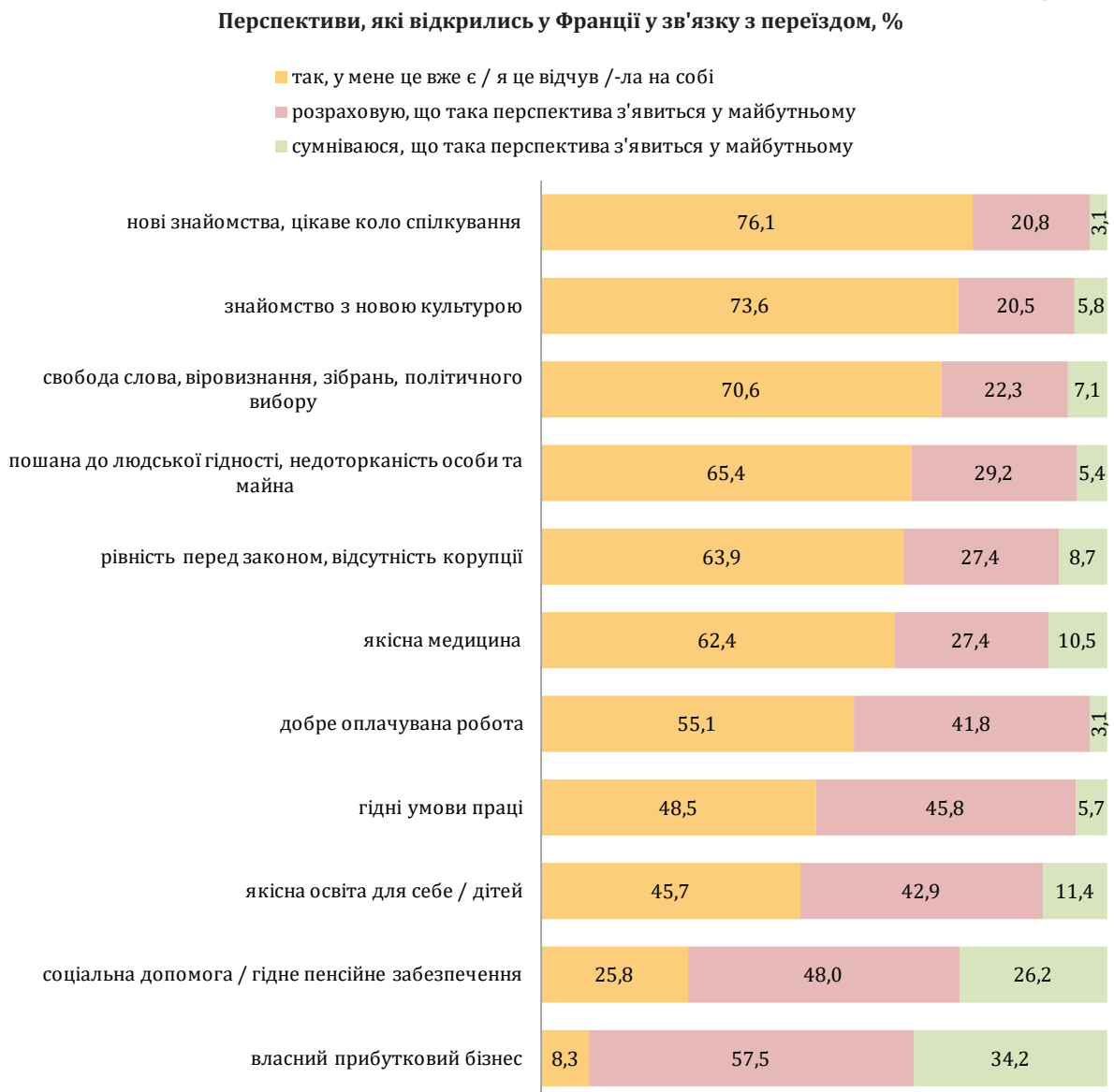

Рисунок 35

Проблеми, з якими мігранти стикалися / стикаються під час перебування у Франції, %, n=325

Рівень довіри..., середній бал, де 1 – довіряю повною мірою, 5 – зовсім не довіряю⁸

Участь мігрантів у заходах, організованих Посольством України у Франції, %, n=292

⁸ Рівень довіри: українському посольству у Франції n=280, вихідцям з України, які перебувають у Франції n=258, православним Церквам n=253, українським громадським організаціям у Франції n=253, місцевим мешканцям французам n=262, французьким громадським організаціям n=260, представникам французьких державних структур (поліції, міграційній службі, соціальним службам) n=259, Українській Греко-Католицькій Церкві n=277, рідним, які перебувають із Вами у Франції n=236, рідним, які залишилися в Україні n=274.

Рисунок 39

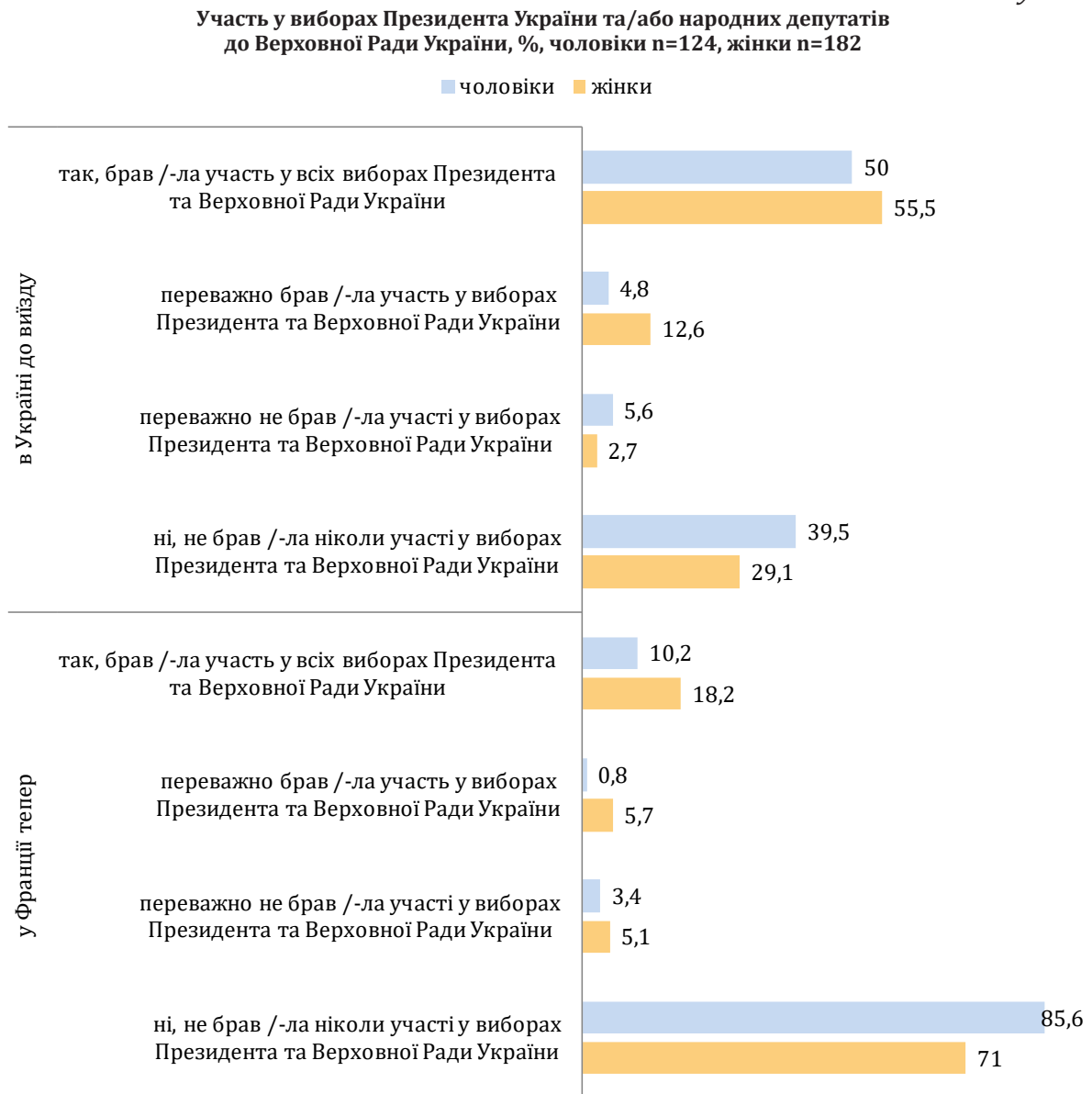
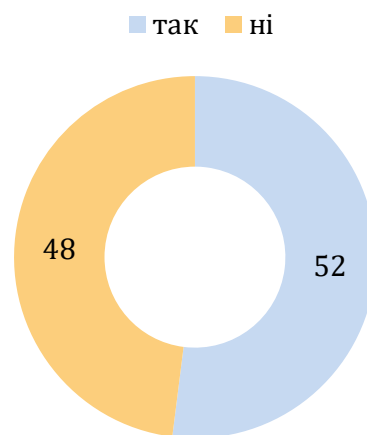

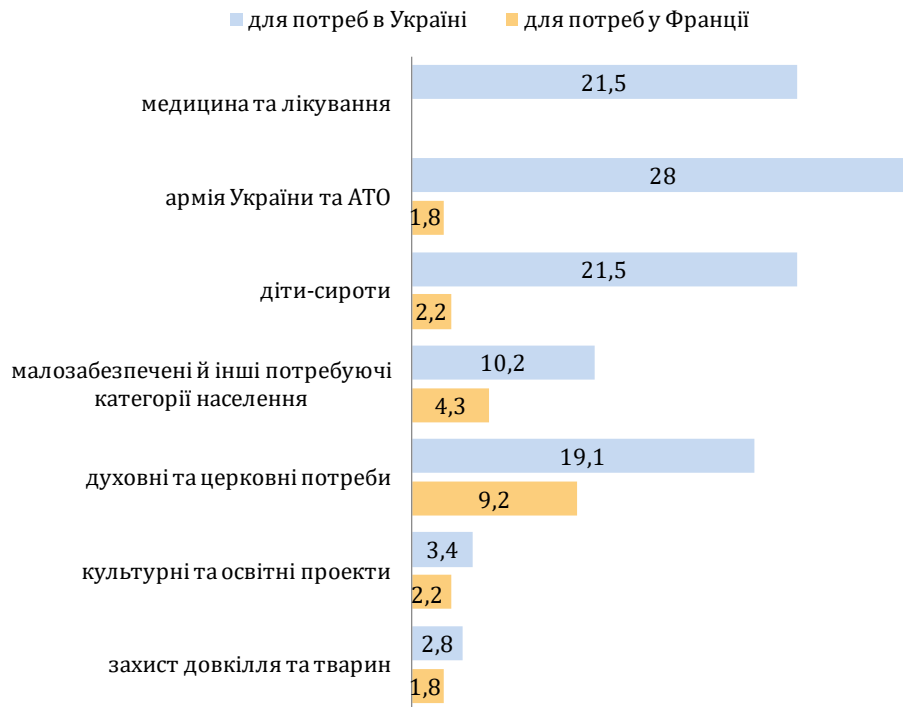
Рисунок 40

Чи жертвуєте Ви частину Вашого доходу на благодійність, перебуваючи у Франції, %, n=325

На що саме Ви жертвуєте кошти, перебуваючи у Франції?,
% від респондентів, які здійснюють пожертви, n=325

Рисунок 41

ДОДАТОК 4

Гайд для проведення пілотажних глибинних інтерв'ю з українськими мігрантами в Парижі

Шановний респонденте. Я представляю соціологічну лабораторію Українського католицького університету. В нашому дослідженні ми намагаємося з'ясувати основні проблеми, з якими стикаються люди, що живуть і працюють поза межами власної країни. Ми вдячні Вам за Вашу згоду долучитися до цього наукового проекту.

Ми будемо записувати нашу розмову. Йдеться тільки про аудіозапис, без відео. Цей запис необхідний для того, щоб ми згодом не опустили щось важливе з нашої розмови.

Аудіозапис розмови буде доступний лише вузькому колу дослідників і ніколи не з'явиться у публічному доступі. Однак ми просимо у Вас права процитувати в нашому звіті прямі цитати з інтерв'ю зі збереженням анонімності (зазвичай імена респондентів зашифровують і реальні імена ніколи не називають).

Тут не буває правильних чи неправильних відповідей, оскільки йдеться про Ваш персональний досвід, а він цінний таким, який він є. Тому просимо Вас бути максимально відвертими у власних відповідях.

I. Біографія

1. Розкажіть, будь ласка, про себе.

Необхідно отримати таку інформацію:

- ▶ Скільки Вам років?
- ▶ Яку маєте освіту?
- ▶ Де Ви жили / живете в Україні?
- ▶ Чим займалися в Україні до переїзду?
- ▶ Ви тут самі чи з родиною? (Додаткові: Хто тут із Вами з членів родини? Чи є діти, якщо так, то скільки?)

II. Виїзд

2.1. Коли у Вас з'явилися перші думки про переїзд в іншу країну / про пошуки роботи поза межами України? (якщо респондент сам не розповідає – зондуємо далі: Що вплинуло на Ваше рішення; що рухало Вами в той момент?)

2.2. Які країни для переїзду Ви розглядали?

2.3. Ви зробили свій вибір самостійно, чи радились із кимось?

2.4. Чому обрали саме Францію?

(Не запитувати, поки респонденти не завершать відповіді на попереднє запитання. Тоді якщо респондент не згадав, запитати: Чи мали Ви знайомих, друзів у Франції до Вашого приїзду?)

2.5. Коли Ви переїхали / поїхали до Франції вперше?

2.6. Пригадайте свій перший виїзд за кордон – розкажіть, як це було?

2.7. В якому році це було? З якими труднощами зіштовхнулися? Розкажіть, будь ласка, про свої перші місяці перебування за кордоном? (Усе, що можете пригадати зараз). (Додаткове зондування: Як Ви вирішували побутові проблеми? Яким було Ваше самопочуття? Ви самі вирішували свої повсякденні проблеми чи хтось допомагав, хтось підтримував?)

III. Адаптація на новому місці

Робота

- 3.1. Чи Ви перебуваєте у Франції постійно, чи час від часу повертаєтеся в Україну? *Якщо постійно*, то як довго перебуваєте у Франції? Чи буваєте в Україні? *Якщо час від часу*, то як часто Ви повертаєтеся в Україну? Як довго Ви залишаєтеся в Україні? І на скільки часу приїжджаєте у Францію? *Якщо Ви тут вперше*: Чи плануєте Ви повернутися в Україну? Чи плануєте в майбутньому знову поїхати на заробітки за кордон? В яку країну?
- 3.2. Ви маєте роботу у Франції? Це офіційна чи неофіційна робота? Як Ви шукали роботу у Франції – безпосередньо на новому місці чи їхали вже знаючи, де будете працювати? Якими є Ваші умови праці? Чи Ви задоволені ними? Чи доводилося Вам змінювати місце роботи? (Скільки разів? З чим це було пов'язане?) У Вас одне місце роботи чи суміщаєте декілька. (Додаткове зондування: Чому?).

Досвід тривалого перебування

- 3.3. З якими труднощами Ви стикалися на новому місці? (Зондування, але виключно у тому випадку, якщо респондент не говорить про це сам: труднощі фінансового, побутового, психологічного характеру).
- 3.4. Скільки часу у Вас зайняло ознайомлення з основними правилами і функціонуванням медицини, освіти, інших соціальних інституцій тут у Франції? Ви розбиралися з цим самотужки, чи хтось допомагав? (Зондування: Чи контактували Ви з українцями у Франції? Чи зверталися до них по допомогу? Як Ви знайшли ці контакти?)
- 3.5. Чи мали досвід контактів з українським консульством (посольством), офіційними особами? (Якщо «так» – У чому полягало Ваше звернення? Чим воно завершилося? Чи вдалось Вам вирішити питання, з яким Ви зверталися до консульства? Чи зверталися Ви до якихось інших інституцій? Яких саме? Чим завершилося Ваше звернення?)
- 3.6. Яким є коло Вашого спілкування у Франції? (Зондування: Ви спілкуєтеся переважно з українцями, котрі також перебувають у Франції? Ви маєте приятелів серед мешканців Франції? Якщо респондент говорить про обмежене коло спілкування: Що заважає спілкуванню?) Чи Ви ходите до когось у гості? Чи запрошуєте когось у гості до себе? (Додаткове зондування: Хто ці люди для Вас? Вони народилися у Франції чи переїхали до цієї країни. Якщо переїхали, то звідки?) Чи можете Ви сказати, що маєте друзів у Франції? («Ні» – Чому не маєте? / «Так» – Хто ці люди та звідки вони?)
- 3.7. Чи стикалися Ви у Франції з упередженим ставленням до мігрантів загалом і мігрантів з України? Чи Ви особисто стикалися з упередженим ставленням до себе як до мігранта, чи з таким стикалися Ваші родичі / друзі / знайомі, чи Ви лише чули про такі випадки? Можете навести приклади таких ситуацій?
- 3.8. Як би Ви оцінили свій рівень знання французької? Чи можете Ви пояснити лікарю, що у Вас болить, але французькою? Де саме Ви вивчали мову? Безпосередньо у Франції, чи ще в Україні? Вивчали мову самостійно чи на курсах?
- 3.9. Чи прагнете Ви знайти спільну мову з місцевими жителями у Франції, дізнатися більше про їх життя, історію? Чи були Ви в музеях? (Яких?)

Чи цікавитеся Ви новинами у Франції? А новинами в тій місцевості, де живете?
(Якщо так, то: Як саме Ви дізнаєтеся про новини? З яких джерел?)
Вам подобається Макрон? («Так» – Чим саме? / «Ні» - Чому не подобається?)
3.10. Яким чином можна було би зробити Ваше перебування у Франції комфортнішим? Що саме для цього потрібно?

IV. Релігійні практики + Роль Церкви

4.1. Чи вважаєте Ви себе релігійною людиною? Чи відвідували Ви Церкву в Україні? Чи відвідуєте Церкву у Франції?

Якщо так, то до якої конфесії Ви себе відносите (деталізувати, до якої саме Церкви: УГКЦ, УПЦ, УАПЦ, УПЦ КП тощо)?

Якщо ні – перехід до 4.15

Ті, які відвідують Церкву

В Україні

- 4.2. Як часто Ви відвідували / відвідуєте релігійні служби у себе вдома в Україні?
4.3. Чи брали / берете участь у житті своєї парафії в Україні поза релігійними службами?
4.4. Чи підтримували / підтримуєте власну парафію матеріально? В чому полягала / полягає ця підтримка (грішми, прибирали, ремонтували)? Чи долучалися / долучаєтеся до життя парафії духовно (брали участь у хорі, прислужували) чи організаційно?
4.5. Як Ви вважаєте, чи є потреба підтримувати свою Церкву / парафію матеріально («Так», «Ні» – чому?)

У Франції

- 4.6. Як часто Ви відвідуєте церкву тут, у Франції? Що це за Церква (Яка це конфесія?)
4.7. Чи важлива для Вас мова, якою проводять релігійні служби? Якби Ви мали можливість обирати, то служба якою мовою Вам підійшла б найбільше – українською, французькою, змішано, чи іншою – російською, церковнослов'янською тощо?
4.8. Чи зверталися Ви по допомогу Церкви, коли лише переїхали сюди? Якщо так, то до якої Церкви і про яку допомогу йшлося? Чи отримували / отримуєте Ви якусь допомогу від Церкви? Якщо так, то яку саме?
4.9. Чи можете Ви розповісти щось про діяльність Вашої парафії?
4.10. Чи Ви (або члени Вашої сім'ї, якщо такі є) берете участь у житті парафії тут у Франції поза релігійними службами? В яких саме? (Якщо має дітей: Чи відвідують діти недільні школи, табори тощо?)
4.10. Яку роль відіграє Церква у Вашому житті «тут і зараз» у Франції?
4.12. Чи підтримуєте Ви Церкву тут матеріально? («Так», «ні» – чому?). Чи Ви жертвуєте на щось кошти? Якщо так, то на що саме? У Франції, чи в Україні?
4.13. Чи змінилось Ваше ставлення до Церкви за час Вашого перебування тут? Якщо так, то яким чином змінилося?
4.14. Якщо порівнювати Ваше ставлення до Церкви та будь-які практики, пов'язані з Церквою (частота відвідування служб, обсяги пожертви на Церкву,

участь у житті парафії тощо): чи є відмінність між тим, як Ви до неї ставилися в Україні і як ставитеся тут? У чому полягають відмінності? Чим, на Вашу думку, це спричинено?

Ті, які НЕ відвідують

- 4.15. Чому Ви не відвідуєте Церкву тут, у Франції?
- 4.16. Чи зверталися Ви по допомогу Церкви коли лише переїхали сюди? Якщо так, то до якої Церкви і про яку допомогу йшлося? Чи отримували / отримуєте Ви якусь допомогу від Церкви? Якщо так, то яку саме?
- 4.17. Яку роль відіграє Церква у Вашому житті «тут і зараз» у Франції?
- 4.18. Чи підтримуєте Ви Церкву тут матеріально? («Так», «ні» – чому?)
Чи Ви жертвуєте на щось кошти? Якщо так, то на що саме? У Франції, чи в Україні?
- 4.19. Чи змінилося Ваше ставлення до Церкви за час перебування тут? Якщо так, то яким саме чином?
- 4.20. Якщо порівнювати Ваше ставлення до Церкви, та будь-які практики, пов'язані з Церквою (частота відвідування служб, обсяги пожертви на церкву, участь у житті парафії тощо): чи є відмінність між тим, як Ви до неї ставилися в Україні і тим, як ставитеся тут? У чому полягають відмінності? Чим, на Вашу думку, це спричинено?

V. Сімейні відносини

- 5.1. Розкажіть про свою сім'ю. (Додаткове зондування: Ваші рідні тут із Вами? Чи є у Вас діти? Вони тут чи в Україні?)
- 5.2. Чи Ви одружені? (Ви одружилися в Україні чи Франції? Чи Ви брали шлюб у Церкві? Чому?)

Для тих, хто у Франції не сам, а з родиною:

- 5.3. Ваш чоловік / дружина знайшли роботу у Франції? Чи задоволені він / вона своєю роботою / життям тут?
- 5.4. Якщо діти разом із респондентом: Вони навчаються? Де саме? Були якісь труднощі з тим, аби влаштувати дітей у дитячий садочок / школу? Чи є в дітей друзі? Чи виникали у них проблеми в комунікації з однолітками?

Якщо НЕ у Франції (залежно від того, з ким респондент – змінюємо акценти – чи з партнером / партнеркою, але без дітей; чи самі – без партнерів / партнерок в дітей; або самі без партнера / партнерки та не мають дітей)

- 5.3.1. Чому не з Вами? Як приймали це рішення? Чи задоволені цим Ви і Ваш/-а партнер/-ка? Скільки часу Ви проживаєте окремо?
- 5.3.2. Чи мають члени Вашої родини власні джерела доходу?
- 5.3.3. Хто піклується про дім та сім'ю, коли Ви за кордоном?
- 5.3.4. Чи Ви спілкуєтеся? Як часто спілкуєтеся? Чи Ваш партнер/-ка та / або діти приїждять до Вас? Чи Ви приїздите до них? Як часто?

Для ВСІХ

5.4. Чи вплинуло Ваше перебування у Франції на сімейні відносини та поведінку дітей? У чому це проявляється? (Зондування: Як впливає ваша робота за кордоном на чоловіка / дружину / партнера? На ваше і його / її ставлення до сім'ї? Як вона впливає на його / її поведінку?)

5.5. Як Ви оцінюєте Ваше матеріальне становище та Вашої сім'ї? Як змінився матеріальний стан Ваш і Вашої сім'ї внаслідок перебування у Франції?

5.6. Якими є житлові умови Вашої сім'ї у Франції (квартира, кімната, гуртожиток, разом з іншими людьми, за рахунок роботодавця чи за власний рахунок тощо)?

5.5 Чи стикалися / чули про випадки насильства у сім'ях українських мігрантів тут у Франції? Чи з таким стикалися Ваші родичі / друзі / знайомі, чи Ви лише чули про такі випадки? Як Ви вважаєте, чим може бути спричинене це насильство?

VI. Плани, перспективи

6.1. Чи змінилося Ваше ставлення до життя за час проживання у Франції? Як Ви бачите своє майбутнє через 3 роки? 5 років? А через 10?

6.2. А що для Вас означає жити повноцінним життям? Чи можете вважати Ваше життя у Франції повноцінним?

6.3. Ви б хотіли жити у Франції і далі, чи хотіли б повернутися і жити в Україні? (Зондування: Чому б ви хотіли жити у Франції? Або: Чому ви хотіли б повернутися в Україну?)

Якщо респондент має дітей: Чи бачите якісь перспективи для Ваших дітей у зв'язку з Вашим перебуванням / роботою у Франції?

VII. Рекрутинг нових респондентів

7. У нашому дослідженні ми прагнемо опитати якомога більше українських мігрантів у Парижі. Чи могли б Ви порадити конкретні місця (організації чи просто точки – бари, клуби, кафе, площі, вулиці тощо), де їх можна зустріти і домовитися про опитування?

VIII. Завершення інтерв'ю

8.1. Чи хотіли б Ви ще щось додати до нашої розмови? Можливо, ми не зачепили певні важливі аспекти з життя українських мігрантів у Франції, про які Ви б хотіли розказати? Можливо, у Вас є певні коментарі?

Дякуємо за участь в нашому опитуванні!

ДОДАТОК 5

Номер анкети |__|__|__|__|

**Шановний пане / шановна пані,
Дорогий співвітчизнику!**

Запрошуємо Вас узяти участь у дослідженні життя і проблем українських мігрантів у Парижі. Це дослідження проводить Соціологічна Лабораторія Українського католицького університету (м. Львів). Із посиленням української еміграції у Західній Європі виникає потреба краще зрозуміти це явище і задуматися, як можна покращити становище мігрантів.

Перед кожним запитанням **є інструкція** з заповнення. Ласкаво просимо уважно її прочитати і звертати увагу на переходи між запитаннями.

Обравши варіант відповіді, обведіть відповідну цифру чи літеру.

Особливу увагу просимо звертати на табличні запитання. Слідуйте інструкціям біля кожного запитання.

Коли відповідь потрібно сформулювати своїми словами, просимо писати розбірливо.

Ви можете не відповідати на запитання, які вважатимете недоречними.

Будь ласка, будьте щирими у Ваших відповідях – Ваша думка важлива та цінна для нас!

Дуже дякуємо Вам за участь у дослідженні!

БЛОК I. БІОГРАФІЧНИЙ

1. Вкажіть, будь ласка, Ваш вік (повних років) _____

2. Стать:

- 1) чоловіча
- 2) жіноча

3. Де в Україні Ви проживали до виїзду у Францію:

3.1. Вкажіть, будь ласка, область (*будь ласка, дайте одну відповідь*)

- 1) АР Крим
- 2) Вінницька
- 3) Волинська
- 4) Дніпропетровська
- 5) Донецька
- 6) Житомирська
- 7) Закарпатська
- 8) Запорізька
- 9) Івано-Франківська
- 10) Кіровоградська
- 11) Київська

- 12) Луганська
- 13) Львівська
- 14) Миколаївська
- 15) Одеська
- 16) Полтавська
- 17) Рівненська
- 18) Сумська
- 19) Тернопільська
- 20) Харківська
- 21) Херсонська
- 22) Хмельницька
- 23) Черкаська
- 24) Чернівецька
- 25) Чернігівська

3.2. Вкажіть, будь ласка, тип населеного пункту (будь ласка, дайте **одну** відповідь)

- 1) Київ
- 2) обласний центр
- 3) місто
- 4) СМТ
- 5) село

3.3. Якщо Ви народилися не в Україні, вкажіть, в якій саме країні?

4. Якими мовами Ви володієте на рівні, необхідному для повсякденного спілкування? (оберіть, будь ласка, **всі** варіанти відповідей, що підходять Вам)

- 1) українська
- 2) французька
- 3) російська
- 4) англійська
- 5) німецька
- 6) польська
- 7) інша, зазначте, яка саме _____

5. Зазначте, будь ласка, найвищий освітній рівень, який Ви здобули в Україні (будь ласка, дайте **одну** відповідь)

- 1) неповна середня освіта (до 9 класів загальноосвітньої школи)
- 2) базова середня освіта (9 класів загальноосвітньої школи)
- 3) повна середня освіта (10–11 класів загальноосвітньої школи, ПТУ)
- 4) середня спеціальна освіта (коледж, технікум)
- 5) неповна вища освіта (до 3 курсів ВНЗ)
- 6) базова вища освіта (бакалавр, 4 курси ВНЗ)
- 7) вища освіта (спеціаліст, магістр)
- 8) кандидат, доктор наук
- 9) інше _____
- 10) не здобував / -ла освіти в Україні

6. Вкажіть, будь ласка, за якою спеціальністю Ви здобули освіту в Україні

7. Чи проходили Ви процедуру визнання кваліфікації (освіти), здобутої в Україні (будь ласка, дайте **одну** відповідь)

- 1) Так, пройшов / -ла успішно
- 2) Так, але не успішно
- 3) Ні, не проходив / -ла
- 4) Не знав / -ла про таку опцію

8. Чи Ви здобули / здобуваєте освіту за межами України?

- 1) так
- 2) ні (перехід до №12)

ЯКЩО ТАК:

9. В якій країні? _____

10. Який рівень освіти здобуто / здобуваєте зараз? _____

11. Вкажіть, будь ласка, за якою спеціальністю Ви здобули / здобуваєте освіту за межами України _____

12. Ваш сімейний стан у цей момент (будь ласка, дайте **одну** відповідь)

- 1) одружений / -а
- 2) живу з іншою особою, але в незареєстрованому шлюбі
- 3) неодружений / -а і ніколи не був / -ла у шлюбі
- 4) розлучений / -а
- 5) удівець / удова
- 6) інше, вкажіть, що саме _____

13. Чи є у Вас діти?

- 1) так (вкажіть скільки) _____
- 2) ні

14. З якою метою Ви приїхали у Францію? (оберіть, будь ласка, **всі** варіанти відповідей, що Вам підходять)

- 1) навчання
- 2) робота
- 3) об'єднання або створення сім'ї
- 4) інше (зазначте, що саме) _____

15. Як довго Ви перебуваєте у Франції? (будь ласка, дайте **одну** відповідь)

- 1) до місяця
- 2) від 1 до 3 міс.
- 3) від 3 до 6 міс.
- 4) від півроку до року

- 5) від 1 до 3 років
- 6) від 3 до 5 років
- 7) понад 5 років

16. Чи живуть у Франції Ваші родичі з України?

- 1) так
- 2) ні (перехід до №18)

17. Зазначте, будь ласка, хто з Ваших рідних живе у Франції (оберіть, будь ласка, **всі** варіанти відповідей, що Вам підходять)

- 1) чоловік / дружина
- 2) дитина / діти
- 3) батько
- 4) мати
- 5) брат / брати
- 6) сестра / сестри
- 7) інші родичі (хто саме) _____

18. Скільки людей проживають із Вами під одним дахом у Франції _____.

19. Скільки з них є членами Вашої родини _____.

20. Зазначте, будь ласка, хто з членів Вашої родини залишився в Україні (оберіть, будь ласка, всі варіанти відповідей, що підходять Вам)		21. Як часто Ви з ними спілкуєтеся? (дайте відповідь стосовно тих родичів, які залишилися в Україні)				
		щодня	щотижня	щомісяця	декілька разів на рік	раз на рік або рідше
1	чоловік / дружина	А	Б	В	Г	Д
2	дитина / діти	А	Б	В	Г	Д
3	батько	А	Б	В	Г	Д
4	мати	А	Б	В	Г	Д
5	брати / брати	А	Б	В	Г	Д
6	сестра / сестри	А	Б	В	Г	Д
7	інші родичі. Вкажіть, хто саме _____	А	Б	В	Г	Д
8	інші родичі. Вкажіть, хто саме _____	А	Б	В	Г	Д
9	інші родичі. Вкажіть, хто саме _____	А	Б	В	Г	Д
10	інші родичі. Вкажіть, хто саме _____	А	Б	В	Г	Д

22. За допомогою яких засобів Ви підтримуєте зв'язок на відстані з рідними, які живуть в Україні? (оберіть, будь ласка, **всі** варіанти відповідей, що підходять Вам)

- 1) відеодзвінки через Skype, WhatsApp, Viber, Messenger
- 2) текстові повідомлення через Skype, WhatsApp, Viber, Messenger
- 3) дзвоню по телефону
- 4) листуюся електронною поштою
- 5) листуюся звичайною поштою

23. Чи підтримуєте Ви фінансово своїх рідних, які живуть в Україні? (будь ласка, дайте **одну** відповідь)

- 1) так, регулярно переказую кошти
- 2) так, але кошти переказую час від часу, залежно від можливості
- 3) ні

24. Чи зустрічаєтеся Ви з родичами, що залишилися в Україні? (будь ласка, дайте **одну** відповідь)

- 1) ні, ми не бачимося
- 2) зустрічаємося, але бачимося раз на декілька років
- 3) зустрічаємося щороку
- 4) бачимося декілька разів на рік

25–26. Як би Ви описали стан Вашого добробуту в Україні до виїзду у Францію та у Франції тепер?

	25. В Україні до переїзду (будь ласка, дайте одну відповідь)		26. У Франції тепер (будь ласка, дайте одну відповідь)
1	Жилося комфортно на такий дохід	1	Живеться комфортно на цей дохід
2	Можна було жити на цей дохід	2	Можна жити на цей дохід
3	При такому доході відчувалися певні труднощі	3	При такому доході відчуваються певні труднощі
4	При такому доході відчувалися серйозні матеріальні труднощі	4	При такому доході відчуваються серйозні матеріальні труднощі

27. Оцініть, будь ласка, сумарний місячний дохід усіх членів Вашої родини у Франції (рідних, які живуть із Вами під одним дахом). Якщо Ви проживаєте у Франції самі – вкажіть свій середній місячний дохід. Визначте, до якої з цих груп Ви належите. Вкажіть тільки літеру. Якщо Ви не знаєте точного доходу, дайте хоча би приблизну відповідь (будь ласка, дайте **одну** відповідь)

- 1) до 500 Євро
- 2) 500–1000 Євро
- 3) 1000–1500 Євро
- 4) 1500–2000 Євро
- 5) 2000–2500 Євро
- 6) 2500–3000 Євро
- 7) 3000–3500 Євро
- 8) 3500–4000 Євро
- 9) понад 4000 Євро

28. Чи маєте Ви досвід роботи у Франції?

- 1) так
- 2) ні (перехід до №35)

ДЛЯ ПРАЦЮЮЧИХ

29. Зазначте, будь ласка, скільки часу Ви витратили на пошуки своєї першої роботи у Франції? (будь ласка, дайте **одну** відповідь)

- 1) почав/-ла працювати відразу після приїзду
- 2) близько тижня

- 3) близько місяця
- 4) декілька місяців (до півроку)
- 5) півроку
- 6) рік і більше

30. Скільки часу минуло з початку Вашої першої роботи у Франції (будь ласка, дайте **одну** відповідь)

- 1) менше місяця
- 2) 1–3 міс.
- 3) 4–6 міс.
- 4) від півроку до року
- 5) від 1 до 3 років
- 6) понад 3 роки

31. Скільки місць праці Ви змінили з часу Вашого першого працевлаштування у Франції (будь ласка, дайте **одну** відповідь)

- 1) працюю на одній роботі від початку працевлаштування
- 2) поміняв/-ла роботу 1–2 рази
- 3) поміняв/-ла роботу 3–5 разів
- 4) Поміняв/-ла роботу 6–10 разів
- 5) Поміняв/-ла роботу понад 10 разів

32. Зазначте, будь ласка, сферу Вашої зайнятості у Франції на даний момент (оберіть, будь ласка, **всі** варіанти відповідей, що підходять Вам)

- 1) будівництво
- 2) сільське господарство / рибальство
- 3) транспорт, логістика
- 4) комунікація, ІТ, програмування, комп'ютерний дизайн
- 5) торгівля (крамниці, супермаркети, базари)
- 6) ресторани, готелі, бари, кафе, організація фуршетів
- 7) промисловість / добування корисних копалин
- 8) освіта
- 9) фінансова сфера (банки, страхові компанії, бухгалтерія, аудит тощо)
- 10) публічне адміністрування (муніципальні органи влади, суди, поліція, армія тощо)
- 11) сфера домашніх послуг (догляд дітей або літніх осіб, прибирання, прасування, куховарство тощо)
- 12) перукарня, манікюр, косметологія
- 13) охорона здоров'я, масаж
- 14) інше _____

33. На скількох роботах (включаючи й неофіційну зайнятість) Ви працюєте у цей момент? _____

34. Оберіть із запропонованих у таблицях пар характеристик (літери «А» або «Б») ті, котрі описують Ваше працевлаштування у Франції у цей момент (у **кожному** рядку виберіть ті варіанти, які Вам підходять)

1	A	робота за наймом	Б	самозайнятість / підприємництво
2	A	державна сфера	Б	приватна сфера або громадські організації (асоціації)
3	A	одна основна	Б	основна та додаткова / або декілька робіт
4	A	офіційна	Б	неофіційна / напівофіційна
5	A	в офісі / у працедавця	Б	віддалено (з дому тощо)
6	A	інтелектуальна праця	Б	фізична праця
7	A	робота за фахом	Б	робота не за фахом
8	A	офіційна зарплата	Б	зарплата «в конверті» (неофіційна)
9	A	кваліфікована праця	Б	некваліфікована праця

БЛОК II. АДАПТОВАНІСТЬ, ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ГРОМАДСЬКА АКТИВНІСТЬ

35. Як часто Ви слідкуєте за новинами про події у Франції? (будь ласка, дайте **одну** відповідь)

- 1) майже кожного дня
- 2) раз на тиждень
- 3) принаймні раз на місяць
- 4) майже ніколи
- 5) не слідкую взагалі (перехід до №**37**)

36. Звідки Ви дізнаєтеся про новини у Франції? (оберіть, будь ласка, **всі** варіанти відповідей, що підходять Вам)

- 1) ЗМІ (телебачення, газети, радіо)
- 2) сайти новин у мережі інтернет
- 3) соціальні мережі (Фейсбук, Вконтакте тощо)
- 4) спілкування з вихідцями з України
- 5) спілкування з мігрантами з інших країн
- 6) спілкування з французами
- 7) інше _____

37. Як часто Ви слідкуєте за новинами про події в Україні, перебуваючи у Франції? (будь ласка, дайте **одну** відповідь)

- 1) майже кожного дня
- 2) раз на тиждень
- 3) принаймні раз на місяць
- 4) майже ніколи
- 5) не слідкую взагалі (ПЕРЕХІД до №**39**)

38. Звідки Ви отримуєте новини про події в Україні? (оберіть, будь ласка, **всі** варіанти відповідей, що підходять Вам)

- 1) ЗМІ (телебачення, газети, радіо)
- 2) сайти новин у мережі інтернет
- 3) соціальні мережі (Фейсбук, Вконтакте тощо)
- 4) спілкування з вихідцями з України, які перебувають у Франції
- 5) спілкування з родичами, друзями, знайомими, які проживають в Україні
- 6) спілкування з мігрантами з інших країн
- 7) спілкування з французами
- 8) інше _____

39–40. Чи брали Ви участь у виборах Президента України та/або народних депутатів до Верховної Ради України - в Україні до виїзду та проживаючи у Франції тепер?

	39. В Україні до переїзду (будь ласка, дайте одну відповідь)
1	Так, брав / -ла участь у всіх виборах Президента та Верховної Ради України
2	Переважно брав / -ла участь у виборах Президента та Верховної Ради України
3	Переважно не брав / -ла участі у виборах Президента та Верховної Ради України
4	Ні, ніколи не брав / -ла участі у виборах Президента та Верховної Ради України

	40. У Франції тепер (будь ласка, дайте одну відповідь)
1	Так, брав / -ла участь у всіх виборах Президента та Верховної Ради України
2	Переважно брав / -ла участь у виборах Президента та Верховної Ради України
3	Переважно не брав / -ла участі у виборах Президента та Верховної Ради України
4	Ні, ніколи не брав / -ла участі у виборах Президента та Верховної Ради України

41. Чи жертвуєте Ви частину Вашого доходу на благодійність, перебуваючи у Франції?

- 1) так
- 2) ні (перехід до №44)

42–43. На що саме Ви жертвуєте кошти, перебуваючи у Франції? (оберіть, будь ласка, **всі** варіанти відповідей, що підходять Вам)

	42. Для потреб в Україні	43. Для потреб у Франції
1) медицина та лікування	А	
2) Армія України та АТО	Б	Б
3) діти-сироти	В	В
4) малозабезпечені й інші потребуючі категорії населення	Г	Г
5) духовні та церковні потреби	Д	Д
6) культурні та освітні проекти	Е	Е
7) захист довкілля та тварин	Ж	Ж
8) інше _____	К	К
9) інше _____	Л	Л
10) інше _____	М	М

44. Зазначте, будь ласка, Ваш рівень володіння французькою мовою (будь ласка, дайте **одну** відповідь)

- 1) не розмовляю і не розумію
- 2) розумію, але не розмовляю
- 3) розумію та трохи розмовляю
- 4) можу спілкуватися
- 5) вільно володію

45. З ким з перелічених Ви підтримуєте приятельські чи дружні стосунки у Франції? (оберіть, будь ласка, **всі** варіанти відповідей, що підходять Вам)

- 1) із рідними, які перебувають тут з Вами
- 2) із вихідцями з України
- 3) із місцевими мешканцями, французами
- 4) із вихідцями з інших країн) Уточніть, із яких країн

46. Зазначте причини, що вплинули на Ваше рішення про переїзд до Франції, використовуючи при цьому трибальну шкалу де А – вплинуло, Б – важко відповісти чи вплинуло, В – не вплинуло (будь ласка, дайте **одну** відповідь у **кожному** рядку)

		вплинуло	важко відповісти чи вплинуло	не вплинуло
1	Пропозиція прибуткової роботи	А	Б	В
2	Збройний конфлікт в Україні	А	Б	В
3	Можливість здобути добру освіту самому чи дати її своїм дітям	А	Б	В
4	Сімейні обставини, що змусили шукати заробітку	А	Б	В
5	Брак можливостей для самореалізації в Україні	А	Б	В
6	Політична нестабільність в Україні	А	Б	В
7	Різний рівень стандартів життя в Україні та у Франції	А	Б	В
8	Переслідування з боку уряду чи певних політичних сил в Україні	А	Б	В
9	Етнічні напруження та дискримінація в Україні	А	Б	В
10	Обмеження прав і свобод в Україні	А	Б	В
11	Возз'єднання родини	А	Б	В
12	Переведення бізнес-діяльності до Франції, оскільки тут розміщений головний офіс	А	Б	В
13	Переслідування за релігійною приналежністю	А	Б	В
14	Потреба в якісних медичних послугах	А	Б	В
15	Інше (вказіть, що саме) _____	А	Б	В
16	Інше (вказіть, що саме) _____	А	Б	В
17	Інше (вказіть, що саме) _____	А	Б	В

47. Яким є Ваш статус у Франції на сьогодні (будь ласка, дайте **одну** відповідь)

- 1) Не маю жодних документів на проживання (або їх термін закінчився)
- 2) Маю короткотермінову візу (менше, ніж на рік) або легально перебуваю в рамках безвізового режиму
- 3) Маю довгострокову візу або тимчасовий дозвіл на проживання (рік і більше)
- 4) Маю дозвіл на постійне проживання
- 5) Громадянин / громадянка Франції
- 6) Інше _____

48. Якими є Ваші плани стосовно майбутнього перебування у Франції (будь ласка, дайте **одну** відповідь)

1. Я пов'язую своє майбутнє з Францією
2. Я пов'язую своє майбутнє з Україною
3. Я пов'язую своє майбутнє з іншими країнами Європи чи світу (вказіть, якою саме) _____

4. Мені важко уявити своє майбутнє, життя мінливе і мені не вдається будувати довгострокові плани

5. Свій варіант _____

49. З якими з перелічених проблем стикалися / стикаєтеся Ви й інші мігранти з України під час перебування у Франції? (будь ласка, дайте **одну** відповідь у **кожному** рядку)

		ТАК	НІ
1	Труднощі з пошуком роботи	А	Б
2	Нелегальне чи напівлегальне працевлаштування	А	Б
3	Невиплата заробітної плати	А	Б
4	Невідповідна оплата праці	А	Б
5	Втрата дітьми зв'язку з Батьківщиною та своїм національним корінням	А	Б
6	Брак можливостей для повноцінного духовно-релігійного життя	А	Б
7	Проблема збереження власної релігійної традиції	А	Б
8	Погані умови проживання	А	Б
9	Короткотермінові трудові контракти	А	Б
10	Проблема «розірвання» родини	А	Б
11	Труднощі мовної адаптації	А	Б
12	Проблеми психологічної адаптації: стрес, депресія, знервованість, невпевненість тощо	А	Б
13	Розбіжності у способах життя з місцевими жителями	А	Б
14	Упереджене ставлення до мігрантів і дистанціювання від них із боку місцевих жителів	А	Б
15	Обмежені можливості для повноцінного відпочинку та дозвілля	А	Б
16	Сексуальні домагання	А	Б
17	Приниження людської гідності	А	Б
18	Доступ до медичних послуг	А	Б
19	Оформлення тимчасового чи постійного офіційного статусу у Франції	А	Б
20	Можливості отримання освіти дітьми	А	Б
21	Брак кола спілкування у Франції	А	Б
22	Інше (вказіть, що саме) _____ _____	А	Б
23	Інше (вказіть, що саме) _____ _____	А	Б
24	Інше (вказіть, що саме) _____ _____	А	Б

50. Виберіть із переліку проблем, перелічених у питанні №49... (будь ласка, використовуйте нумерацію проблем із питання №49):

1) найсуттєвішу для Вас |_____|

2) другу по значимості |_____|

3) третю по значимості |_____|

51. Які перспективи відкрилися / відкриються перед Вами у Франції у зв'язку з переїздом? (будь ласка, дайте **одну** відповідь у **кожному** рядку)

		Так, у мене вже є / я це відчув / -ла на собі	Розраховую, що така перспектива з'явиться у майбутньому	Сумніваюся, що така перспектива з'явиться у майбутньому
1	Добре оплачувана робота	А	Б	В
2	Гідні умови праці	А	Б	В
3	Власний прибутковий бізнес	А	Б	В
4	Соціальна допомога / гідне пенсійне забезпечення	А	Б	В
5	Якісна медицина	А	Б	В
6	Якісна освіта для себе / дітей	А	Б	В
7	Знайомство з новою культурою	А	Б	В
8	Нові знайомства, цікаве коло спілкування	А	Б	В
9	Пошана до людської гідності, недоторканість особи та майна	А	Б	В
10	Свобода слова, віровизнання, зібрань, політичного вибору	А	Б	В
11	Рівність перед законом, відсутність корупції	А	Б	В

52. Якою мірою Ви довіряєте... (будь ласка, дайте **одну** відповідь у **кожному** рядку)

		Довіряю повною мірою	Скоріше довіряю, ніж не довіряю	Важко сказати, довіряю чи ні	Скоріше не довіряю, ніж довіряю	Зовсім не довіряю
1	...українському посольству у Франції	А	Б	В	Г	Д
2	... українській греко-католицькій церкві	А	Б	В	Г	Д
3	...Православним Церквам	А	Б	В	Г	Д
4.	...рідним, які перебувають із Вами у Франції	А	Б	В	Г	Д
5	...рідним, які залишилися в Україні	А	Б	В	Г	Д
6	...вихідцям із України, які перебувають у Франції	А	Б	В	Г	Д
7	...місцевим мешканцям французам	А	Б	В	Г	Д
8	...представникам французьких державних структур (поліції, міграційної служби, соціальних служб)	А	Б	В	Г	Д
9	...французьким громадським організаціям	А	Б	В	Г	Д
10	...українським громадським організаціям у Франції	А	Б	В	Г	Д

53. Чи берете Ви участь у заходах, організованих Посольством України у Франції та його культурним центром (Avenue de Messine)? (будь ласка, дайте **одну** відповідь)

- 1) Беру участь у всіх заходах Посольства та культурного центру
- 2) Беру участь у більшості заходів Посольства та культурного центру
- 3) Беру участь у деяких заходах Посольства та культурного центру
- 4) Не беру участь в заходах Посольства та культурного центру

54. Як би Ви оцінили роль українських громадських організацій у Франції у...? (будь ласка, дайте **одну** відповідь у **кожному** рядку)

		Незадовільно	Задовільно	Добре	Відмінно	Не знаю про це
1	...організації культурного життя української громади	А	Б	В	Г	Д
2	...згуртуванні української громади в Парижі	А	Б	В	Г	Д
3	...захисті прав громадян України у Франції	А	Б	В	Г	Д

55. Вкажіть, будь ласка, рівень Вашої згоди / незгоди з такими твердженнями? (будь ласка, дайте **одну** відповідь у **кожному** рядку)

		Так	Скоріше так	Важко сказати	Скоріше ні	Ні
1	Українська спільнота в Парижі є згуртованою та легко мобілізується на спільні заходи, акції, національні свята (день вишиванки, урочисті покладання квітів, лекції, концерти тощо)	А	Б	В	Г	Д
2	Українська спільнота в Парижі є розділеною на різні групи (сім'ї, клани, роди, земляцтва; на багатих і бідних; успішних і неуспішних тощо) і ці групи не дуже спілкуються між собою	А	Б	В	Г	Д
3	Заходи, присвячені Україні, що ініціюються та проводяться <u>Посольством України в Парижі</u> , є важливими для згуртування громади	А	Б	В	Г	Д
4	Далеко не всі мігранти з України прагнуть інтегруватися в українську спільноту в Парижі, чимала кількість людей зайняті лише своїми справами, роботою	А	Б	В	Г	Д
5	Після переїзду до Франції я намагаюся жити повноцінним життям, не відкладаючи свої потреби на потім	А	Б	В	Г	Д
6	Я у Франції тимчасово, а повноцінно я житиму в Україні після повернення	А	Б	В	Г	Д
7	З переїздом до Франції я перегорнув(ла) українську сторінку в своєму житті. Україна - це швидше моє минуле, ніж майбутнє.	А	Б	В	Г	Д
8	Україна приділяє достатньо уваги питанням мігрантів за кордоном	А	Б	В	Г	Д
9	Заходи, присвячені Україні, що ініціюють і проводять <u>українські громадські організації</u> в Парижі, є важливими для згуртування громади	А	Б	В	Г	Д

БЛОК III. РЕЛІГІЯ ТА СТАВЛЕННЯ ДО ЦЕРКВИ

56. До якої Церкви, релігії чи віровизнання Ви себе зараховуєте? (будь ласка, дайте **одну** відповідь)

- 1) Українська Автокефальна Православна Церква
- 2) Українська Православна Церква Київського патріархату
- 3) Українська Православна Церква Московського патріархату
- 4) Російська Православна Церква Константинопольського патріархату
- 5) православний без чіткої приналежності до певної Церкви
- 6) Українська Греко-Католицька Церква
- 7) Римо-Католицька Церква
- 8) протестантизм
- 9) юдаїзм
- 10) іслам
- 11) Свідки Єгови
- 12) християни
- 13) інші релігії
- 14) не належу до жодної конфесії / релігії
- 15) невіруючий
- 16) атеїст

57. Незалежно від того, чи зараховуєте Ви себе до певного віровизнання, скажіть, будь ласка, наскільки Ви є віруючою людиною (будь ласка, дайте **одну** відповідь)

- 1) зовсім не віруючий/-а
- 2) радше не віруючий/-а
- 3) такий/-а, що вагається
- 4) радше віруючий/-а
- 5) віруючий/-а
- 6) я про це не задумувався/-лася

58. В якому релігійному середовищі Вас виховували? Воно було (**одна** відповідь)

- 1) православне
- 2) греко-католицьке
- 3) римо-католицьке
- 4) протестантське
- 5) юдейське
- 6) мусульманське
- 7) християнське
- 8) інше (запишіть яке) _____
- 9) мене виховували поза впливом будь-якої релігії
- 10) мене виховували в дусі атеїзму

59. Чи вірите Ви у ... (будь ласка, дайте **одну** відповідь у **кожному** рядку)

		Безумовно так	Скоріше так	Скоріше ні	Безумовно ні
1	життя після смерті, вічне життя	А	Б	В	Г
2	рай	А	Б	В	Г
3	пекло	А	Б	В	Г
4	зцілення хворих чи інші чуда, які наука не може пояснити	А	Б	В	Г
5	реінкарнацію (переселення душ)	А	Б	В	Г
6	нірвану	А	Б	В	Г
7	надприродні сили	А	Б	В	Г
8	силу ворожіння, екстрасенсорики	А	Б	В	Г
9	заступництво померлих предків	А	Б	В	Г
10	силу молитви	А	Б	В	Г
11	гороскопи, астрологію	А	Б	В	Г
12	пресвяту Трійцю	А	Б	В	Г
13	первородний гріх	А	Б	В	Г
14	воскресіння померлих	А	Б	В	Г
15	безсмертя душі	А	Б	В	Г
16	силу Святих Таїн (Хрещення, Миропомазання, Євхаристія...)	А	Б	В	Г
17	що Ісус Христос є Богом і людиною	А	Б	В	Г
18	що Біблія – це Слово Боже	А	Б	В	Г
19	що Марія, матір Ісуса, є Богородицею	А	Б	В	Г

60–61. Не враховуючи такі випадки як вінчання, хрестини або похорон, як часто Ви...

	60... бували на богослужіннях, коли проживали в Україні (будь ласка, дайте одну відповідь)
1	щодня
2	кілька разів на тиждень
3	раз на тиждень
4	принаймні раз на місяць
5	раз на півроку
6	раз на рік
7	рідше, ніж раз на рік
8	ніколи

	61... бували на богослужіннях, коли проживаєте у Франції (будь ласка, дайте одну відповідь)
1	щодня
2	кілька разів на тиждень
3	раз на тиждень
4	принаймні раз на місяць
5	раз на півроку
6	раз на рік
7	рідше, ніж раз на рік
8	ніколи

62. Найчастіше у Франції Ви ходите до... (будь ласка, дайте **одну** відповідь)

- 1) Римо-Католицької церкви
- 2) Української греко-католицької церкви
- 3) Української православної церкви Київського патріархату
- 4) Української автокефальної православної церкви
- 5) Російської православної церкви за кордоном

- 6) Російської православної церкви Московського патріархату
- 7) Російської православної церкви Константинопільського патріархату
- 8) Православної церкви (не важливо, якої конфесії)
- 9) Церкви (будь-якої, неважливо, якої конфесії)
- 10) Мечеті (перехід до №67)
- 11) Молитовного дому (перехід до №67)
- 12) Синагоги (перехід до №67)
- 13) інше _____ (перехід до №67)
- 14) не відвіую взагалі (перехід до №67)

63. Скільки часу забирає у Вас добирання до церкви, яку Ви відвідуєте найчастіше ?
 годин _____ хвилин _____

64. Чи Ви ходите в ту церкву, до якої Ви б хотіли ходити?

- 1) так (перехід до №67)
- 2) ні

65. До якої Церкви Ви би хотіли ходити (будь ласка, дайте **одну** відповідь)

- 1) Римо-Католицької церкви
- 2) Української греко-католицької церкви
- 3) Української православної церкви Київського патріархату
- 4) Української автокефальної православної церкви
- 5) Російської православної церкви за кордоном
- 6) Російської православної церкви Московського патріархату
- 7) Російської православної церкви Константинопільського патріархату
- 8) Православної церкви (не важливо, якої конфесії)
- 9) інше (вказіть, що саме) _____

66. Скільки часу забирає у Вас добирання до церкви, яку Ви хотіли б відвідувати?
 годин _____ хвилин _____

67–68. Якщо не брати до уваги богослужіння, наскільки часто Ви брали / берете участь в інших заходах Вашої релігійної громади (волонтерських, просвітницьких, соціальних тощо)?

67. В Україні до виїзду (будь ласка, дайте одну відповідь)	
1	Беру участь у всіх заходах
2	Беру участь у більшості заходів
3	Беру участь у деяких заходах
4	Не беру участь в заходах

68. У Франції тепер (будь ласка, дайте одну відповідь)	
1	Беру участь у всіх заходах
2	Беру участь у більшості заходів
3	Беру участь у деяких заходах
4	Не беру участь в заходах

69. Якою мірою наведені твердження відображають Ваше ставлення до Церкви? Чи погоджуєтеся Ви з цими твердженнями (будь ласка, дайте **одну** відповідь у **кожному** рядку)

	Чи погоджуєтесь Ви з цими твердженнями:	Так	Скоріше так	Важко сказати	Скоріше ні	Ні
1	Церква для мене – це насамперед простір, де я можу молитися, спілкуватися з Богом	А	Б	В	Г	Д
2	Чимало людей ходять до церкви, щоб поспілкуватися з людьми, близькими за вірою, походженням, переконаннями	А	Б	В	Г	Д
3	Завдяки зустрічам у церкві чимало людей вирішили свої побутові проблеми, знайшли роботу, друзів	А	Б	В	Г	Д
4	Для мене середовище Церкви є передусім українським світом, де я можу поспілкуватися з людьми, що говорять моєю рідною мовою, місце де я відчуваю українцем	А	Б	В	Г	Д
5	Завдяки церковній громаді я отримав / -ла підтримку в адаптації до життя у Франції, допомогу у вирішенні низки побутових проблем	А	Б	В	Г	Д
6	Згуртованість та активність громади (парафії) залежить передусім від самих людей	А	Б	В	Г	Д
7	Після богослужінь більшість прихожан залишаються і продовжують спілкуватися на різні теми, мало хто йде одразу	А	Б	В	Г	Д
8	Церква – це простір, де Бог єднає людей у їхній вірі	А	Б	В	Г	Д
9	Прихожани тримаються кожен сам по собі (окремими родинами)	А	Б	В	Г	Д
10	Атмосфера, що панує у церкві, сильно залежить від священика, від того, наскільки він уміє надихнути і зацікавити людей	А	Б	В	Г	Д
11	Я приходжу до церкви, щоб почути добру проповідь	А	Б	В	Г	Д
12	Я приходжу до церкви через красу богослужінь (ікони, спів тощо)	А	Б	В	Г	Д

70. Богослужіння якою мовою Вам підійшли б найбільше? (будь ласка, дайте **одну** відповідь)

- 1) українською
- 2) французькою
- 3) церковнослов'янською
- 4) російською
- 5) змішана (коли різні частини служби правляться різними мовами)
Вкажіть, будь ласка, якими _____
- 6) чергування окремих служб різними мовами. Вкажіть, будь ласка, якими _____
- 7) іншою (якою) _____

71–72. Чи підтримували / підтримуєте Ви власну парафію / Церкву фінансовими пожертвами чи в інший спосіб?

71. В Україні до переїзду	
1	так
2	ні

72. У Франції тепер	
1	так
2	ні

73. Висловіть власну згоду чи незгоду з цими твердженнями стосовно пожертв (будь ласка, дайте **одну** відповідь у **кожному** рядку)

	Чи погоджуєтесь Ви з наступними твердженнями:	Так	Скоріше так	Важко сказати, так чи ні	Скоріше ні	Ні
1	Прихожани як члени однієї спільноти повинні жертвувати на Церкву, бо завдяки жертвам вона діє для всіх нас	А	Б	В	Г	Д
2	Людина жертвує Церкві стільки, скільки може собі дозволити залежно від доходу	А	Б	В	Г	Д
3	Я готовий / -а пожертвувати гроші, навіть коли сам / сама в скрутній ситуації, бо від цих пожертв залежать інші люди, що потребують допомоги	А	Б	В	Г	Д
4	Я довіряю моїй Церкві повністю, і мене не цікавить, куди пішли гроші, які я пожертвував	А	Б	В	Г	Д
5	Було б добре, якби прихожани були залучені до процесів розподілу пожертв та приймали участь у визначенні, куди спрямовувати ці кошти, бо це є спільні кошти громади	А	Б	В	Г	Д
6	Коли людина перебуває у скрутному матеріальному стані, годі чекати від неї благодійності	А	Б	В	Г	Д

Дякуємо за участь у дослідженні!

Додаткові запитання (на окремому бланку)

75. Чи могли б Ви назвати місця в Парижі, де можна **часто** зустріти українських мігрантів?

- 1) _____

- 2) _____

- 3) _____

- 4) _____

- 5) _____

78. Чи могли б Ви порадити своїх знайомих / родичів / друзів, які перебувають у Парижі і погодилися б на участь у такому опитуванні

- 1) ім'я _____
номер телефону _____
- 2) ім'я _____
номер телефону _____
- 3) ім'я _____
номер телефону _____
- 4) ім'я _____
номер телефону _____
- 5) ім'я _____
номер телефону _____

79. Після цього опитування у нас може виникнути потреба звернутися до Вас знову, щоб уточнити деякі запитання. Скажіть, будь ласка, чи Ви згодні продовжити участь у дослідженні через Skype / Viber?

- 1) так
Вкажіть, будь ласка, логін у Skype, номер у Viber, через який з Вами можна зв'язатися _____
- 2) ні

Інформація про авторів

Владика Борис (Гудзяк) – єпископ єпархії святого Володимира Великого в Парижі УГКЦ. Ректор Українського католицького університету (2002–2013), президент Українського католицького університету (з 2013 р.). Голова Відділу зовнішніх церковних зв'язків Української Греко-Католицької Церкви (з 2014 р.). Захистив докторську дисертацію (PhD) у галузі слов'янської та візантійської культурно-церковної історії в Гарвардському університеті (США), ліценціат зі східного богослов'я у Папському Орієнтальному Інституті в Римі (Італія).

Оксана Міхеєва – докторка історичних наук, професорка, керівниця кафедри соціології в Українському католицькому університеті (м. Львів). Коло наукових інтересів: історичні аспекти девіантної та делінквентної поведінки, урбаністичні студії, вивчення мотивації добровільної участі у збройному конфлікті на сході України, процеси соціальної адаптації та інтеграції внутрішньо переміщених осіб з окупованих частин Донецької та Луганської області та анексованого Кримського півострова.

Віктор Сусак – кандидат соціологічних наук, професор кафедри соціології в Українському католицькому університеті (м. Львів). Коло наукових інтересів: методологія та методи досліджень регіоналізму, регіоналізм у пострадянській Україні, соціологія посткомуністичних трансформацій, соціологія соціальних взаємодій, соціального капіталу та громадянського суспільства.

Данило Судин – кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціології в Українському католицькому університеті (м. Львів). Коло наукових інтересів: міграції, національна ідентичність, історична пам'ять, методологія кількісних соціологічних досліджень.

Дмитро Миронович – кандидат соціологічних наук, доцент кафедри соціології в Українському католицькому університеті (м. Львів). Коло наукових інтересів: соціологія релігії, релігійна конверсія, соціологія повсякденності, історія соціологічних теорій і вчень.

Інга Козлова – кандидатка соціологічних наук, доцентка кафедри соціології в Українському католицькому університеті (м. Львів). Коло наукових інтересів: соціологія міста й урбаністика, якісні методи збору та аналізу даних.

Ольга Вох – координаторка душпастирського стратегічного планування єпархії святого Володимира Великого в Парижі УГКЦ.

Оглядове видання

**ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ МІГРАЦІЇ:
УКРАЇНСЬКА СПІЛЬНОТА В ПАРИЖІ**
Аналітичний звіт

За загальною редакцією Оксани Міхеевої

Літературна редакція
Оля Музичка

Коректура
Людмила Кулакевич

Макет, верстка
Марія Ткач

Підписано до друку 08.08.2018. Формат 60x84/8.
Папір книжковий. Друк офсетний. Гарнітура Cambria.
Ум.-друк. арк. 16,3. Обл.-вид. арк. 15,9.

УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ
вул. Іларіона Свенціцького, 17, м. Львів, 79011
тел.: (+38032) 240-99-40, веб-сайт: <http://ucu.edu.ua>

Свідоцтво про реєстрацію ДК 1657 від 20.01.2004
Друк: Приватне підприємство «Коло».
82100 Львівська обл., м. Дрогобич, вул. Бориславська, 8.
Свідоцтво про реєстрацію ДК 498 від 20.06.2001